

**T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Sosyoloji Anabilim Dalı**

Hicran İkbâl ERCİYAS

**TÜRKİYE'DE ÇOCUK SUÇLULARIN TOPLUMA
KAZANDIRILMASINA YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMALAR VE
ALINAN ÖNLEMLER**

Yüksek Lisans Tezi

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ejder ÇELİK**

YOZGAT- 2020

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Sosyoloji Anabilim Dalı

Hicran İkbâl ERCİYAS

**TÜRKİYE'DE ÇOCUK SUÇLULARIN TOPLUMA
KAZANDIRILMASINA YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMALAR VE
ALINAN ÖNLEMLER**

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ejder ÇELİK

YOZGAT- 2020

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ

TEZ ONAY FORMU

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Enstitümüzün Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı 80110917002 numaralı öğrencisi Hicran İkbal ERCİYAS 'ın hazırladığı "Türkiye'de Çocuk Suçluların Toplumla Kazandırılmasına Yönelik Yapılan Çalışmalar Ve Alınan Önlemler" başlıklı tezi ile ilgili tez savunma sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri gereğince 06/03/2020 Cuma günü saat 14:30'da yapılmış, tezin onayına oy birliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. İbrahim MAZMAN

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Ejder ÇELİK
(Danışman)

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Esra GEDİK

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun ~~02~~./~~04~~./~~2020~~ tarih ve ~~10-02~~ sayılı Enstitü Yönetim Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

~~02~~./~~04~~./~~2020~~

Prof. Dr. Yunus ÖZGER
Müdür

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum ‘‘Türkiye’de Çocuk Suçlarının Toplumla Kazandırılmasına Yönelik Yapılan Çalışmalar ve Alınan Önlemler’’ adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

/ /2020

Hicran İkbal ERCİYAS

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEZİN METODOLOJİSİ

1.1. Tezin Amacı	3
1.2. Tezin Önemi	3
1.3. Tezin Konusu	3
1.4. Yöntem	4
1.5. Kavramsal Çerçeve	5
1.5.1. Suç.....	5
1.5.2. Suç Mağduriyeti.....	8
1.5.3. Şiddet	9
1.5.4. Anomi	11
1.5.5. Sapma.....	11
1.5.6. Değer	14
1.5.7. Norm	14
1.5.8. Toplumsal Düzen	16
1.5.9. Toplumsal Kontrol	17
1.5.10. Ceza.....	18
1.5.11. Çocuk	19
1.5.12. Çocuk Suçluluğu	21
1.5.13. Suç Önleme	24

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2. Genel Suç Kuramları	27
2.1. Klasik Kuram	27

2.2. Neo-Klasik Kuram	28
2.3. Coğrafi Kuram	29
2.4. Pozitivist Kuram	30
2.4.1. Biyolojik Kuram	31
2.4.2. Psikolojik Kuram	33
2.4.3. Sosyolojik Kuramlar	36
2.4.3.1. Sosyal Yapı Kuramları	36
2.4.3.1.1. Sosyal Düzensizlik Kuramı	37
2.4.3.1.2. Ekolojik Kuram	38
2.4.3.1.3. Alt Kültür Kuramı	39
2.4.3.1.4. Gerilim Kuramı	42
2.4.3.2. Sosyal Süreç Kuramları.....	44
2.4.3.2.1. Öğrenme Kuramı	44
2.4.3.2.2. Kontrol Kuramı	47
2.4.3.2.3. Damgalama(Etiketleme) Kuramı.....	51
2.4.3.3. Çatışma Kuramları	53
2.5. Suç Önleme Kuramları	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK SUÇLULUĞU

3.1. Çocuk Suçluluğunun Tarihçesi	56
3.2. Avrupa ve Dünyada Çocuk Suçluluğu	58
3.3. Çocuk Suçluluğunun Türleri	60
3.4. Çocuğun Suça İtilmiş Olması	61
3.5. Türkiye’de Çocuk Suçluluğu	63
3.6. Kentleşme ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi	65
3.7. Göç ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi	67
3.8. Aile ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi	70
3.8.1. Aile İçi Etkileşim	71
3.8.2. Aile İçi Disiplin Anlayışı	72
3.8.3. Ailedeki Olumsuz Rol Modeller	73
3.8.4. Ailenin Sosyo-Ekonomik Statüsü	74
3.9. Eğitim ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi	75
3.10. Arkadaş Grubu ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi	77

3.11. Madde Bağımlılığı ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi.....	80
3.12. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi.....	82
3.13. Türkiye’de Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi ve Suçlu Çocukların	
Yeniden Toplum Kazandırılması	83
3.13.1. Türkiye’de Suça Yönelmeyi Önlemeye Yönelik Yasal Önlemler.....	84
3.13.2. Türkiye’de Suçlu Çocukların Toplum Kazandırılmasına Yönelik	
Çalışmalar.....	88
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	93
KAYNAKÇA	97
ÖZGEÇMİŞ.....	107

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türkiye’de Çocuk Suçluların Toplumla Kazandırılmasına Yönelik Yapılan Çalışmalar ve Alınan Önlemler

Hicran İkbâl ERCİYAS

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ejder ÇELİK

2020-Sayfa: 105+X

Jüri: Doç. Dr. İbrahim MAZMAN

Dr. Öğr. Üyesi Ejder ÇELİK

Dr. Öğr. Üyesi Esra GEDİK

Her toplumun geleceğinin şekillenmesinde çocuklar önemli bir role sahiptir. Onları suç davranışına sürükleyen faktörler incelendiğinde düzensiz aile yapısı, giderek artan nüfusun getirmiş olduğu toplumsal kontrol eksikliği, kırdan kente olan göçler sonucunda ortaya çıkan hayal kırıklıkları ve yaşanan kimlik bunalımı, ekonomik yoksunlukların çocuğu sokak yaşamına itmesi, yanlış arkadaş grubu içerisinde yer alma ve madde bağımlılığı karşımıza çıkmaktadır. İçerisinde bulunmuş olduğu bu olumsuz koşullar birbirine iki zıt kavram olan çocuk ve suç bir araya getirmiştir. Türkiye’de çocuk suçluların tahliye sürecinden sonra topluma kazandırılmaları için ne gibi çalışmaların gerçekleştiği ve ne tür önlemlerin alındığı çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Suça sürüklenen çocuğun tutukluluk sürecinin sona ermesinin ardından onu suça iten ortam ve koşullara yeniden dönmemesi için gerekli denetim ve takip konusunda eksiklikler karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun topluma kazandırılması konusunda ilgili resmi kurumlar, sivil toplum örgütleri ve gönüllü kuruluşların sayısı arttırılarak etkili sonuçlar elde etmek için çaba gösterilmelidir. Çocuğa sosyal ve psikolojik açıdan verilecek olan destekler onun yeniden suç davranışına yönelmesini engellemekle birlikte topluma uyum sürecini de kolaylaştıracaktır. Bu noktada, çocuğun suç işlediği andan itibaren tahliye sürecine kadar sorumluluğu olan herkes bu bilinçte yaklaşımda bulunmalı, çocuğa ceza vermeyi amaç olarak değil en az zarar göreceği şekilde bir adalet sistemi içerisinde yer alması toplumla en kısa sürede bütünleşmesini sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Çocuk, suç, Türkiye’de çocuk suçlular, topluma kazandırma

ABSTRACT

Master Thesis

Studies and Measures Taken to Bring Juvenile Offenders into Society in Turkey

by

Hicran İkbâl ERCİYAS

Supervisor: Assistant Prof. Dr. Ejder ÇELİK

2020-Page: 105+X

Jury: Assoc. Prof. Dr. İbrahim MAZMAN

Assist. Prof. Dr. Üyesi Ejder ÇELİK

Assist. Prof. Dr. Esra GEDİK

Children play an important role in shaping the future of each community. When we examined the factors that led them to criminal behavior, a lack of social control that brought the increasing population, irregular family structures, rural-urban migration frustrations that arise as a result of an identity crisis and experienced economic deprivations wrong with pushing children to the street life, taking place within a group of friends, and we are faced with substance abuse. These negative conditions have brought together two contrasting concepts, child and crime. What kind of work takes place and what kind of measures are taken for the integration of juvenile offenders into society after the evacuation process in Turkey is the starting point of the study. After the end of the detention process, there are deficiencies in the supervision and follow-up necessary to prevent the child being dragged into the crime from returning to the environment and conditions that led him to the crime. Reintegration of the child, relevant government agencies, NGOs and voluntary organizations by increasing the number of efforts should be made to achieve effective results. Social and psychological support will prevent the child from re-engaging in criminal behavior, but will also facilitate the process of adaptation to society. At this point, everyone who has responsibility for the child from the moment he committed the crime to the eviction process should approach this consciousness, the fact that the child is included in a justice system in a way that is not intended to punish him or her will cause him or her the least harm will ensure that he or she will be integrated into society as soon as possible.

Keywords: Child, Crime, Juvenile delinquents in Turkey, social inclusion.

ÖNSÖZ

Günümüzde sürekli artma eğiliminde olan suç olayları çocuk suçluluğunda da toplumsal bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle suç işlemiş çocuk ve ailesi üzerinde derin izler bırakan bu sorun çocuğu topluma kazandırma amaç edinilerek yasal önlem ve uygulamalarla üzerinde durulması gereken bir konudur.

Araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda çocuğun bilerek ve isteyerek suç davranışı gerçekleştirmediği ortaya çıkmaktadır. Aile içerisindeki düzensizlik, kentleşme, göç, yanlış arkadaş seçimi, madde bağımlılığı ve toplum tarafından çocuklara atfedilen cinsiyet rolleri çocuğu suça iten başlıca etkenlerdir.

Çocuğu suça yönelten etkenlerin ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi için yasal önlem ve uygulamalar gerçekleştirilmelidir. Bu düzenlemelerin yanı sıra toplumda çocuğun suça yönelmemesi için duyarlı davranışlarda bulunulmalı ve bu noktada aile en büyük rolü üstlenerek çocuğun gelişim aşamasında gerekli ilgi ve özeni göstermeli, çocuğa ahlaki ve manevi değerleri kazanması için çaba göstermelidir.

Her çocuğun ileride bir yetişkin olarak yaşamına devam edeceği düşünüldüğünde onun suçlu çocuk olarak damgalanması yerine topluma en sağlıklı bir şekilde kazandırılması sağlanmalıdır. Toplumsal yapının çocuğu nasıl ve ne şekilde etkilediği bizi nasıl bir geleceğin beklediği noktası ile doğrudan bağlantılıdır. İleride nasıl bir toplumsal yaşam içerisinde bulunmak istiyorsak ona uygun bir yaşam toplumun tamamı tarafından sağlanmaya çalışılmalıdır.

Çalışmam süresince benden yardımlarını esirgemeyen, zihin açıcı tavsiyeleriyle beni destekleyen değerli danışman hocam Sayın Dr. Öğretim Üyesi Ejder Çelik'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, bu sürecin hiçbir aşamasında beni yalnız bırakmayan, motivasyonumu her zaman en üst düzeyde tutmamı sağlamak için çaba gösteren, manevi desteklerini her an hissettiğim, hep daha fazlasını başaracağım konusunda inançlarını hiç yitirmeyerek bana güç veren, yüksek lisans eğitimimi tamamlamış olmamın en büyük yardımcıları canım annem ve babama en içten teşekkürlerimi sunarım.

Hicran İkbâl Erciyas

28.01.2020

GİRİŞ

Tüm Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sanayileşme, artan nüfus ve kentleşme suç davranışının ortaya çıkmasına zemin hazırlayan faktörler olmuştur. Çocuk suçluluğu ise özellikle I. Dünya Savaşı’ndan sonra dikkat çekmeye başlamıştır. Savaşın getirmiş olduğu maddi ve manevi zorluklar bazı ailelerin sorunlarla baş edemeyip parçalanmasına, çocukların ise sürekli kaygı halinde olmasına ve böylelikle dilencilikle başlayarak hırsızlık, cinayet gibi suçların faillerinin olmasına neden olmuştur.

Türkiye’de genel anlamda suçluluğun toplumsal etkenleri bağlamında olan çalışmalar da 1930’lu yıllarda çocukların suç davranışına yönelmesi konusundaki çalışmalarla devam etmiştir. Araştırmalar incelendiğinde, çocuğun parçalanmış veya düzensiz aile yapısına sahip olması, aile içerisindeki iletişimlerde meydana gelen sürekli çatışmalar, kısaca aile içerisinde gerçekleşmesi gereken fonksiyonların gerçekleşmemesi çocuğu suça yönelten en önemli etkenlerin başında gelmektedir. Ayrıca, sosyal açıdan olumsuz koşullar, şehir yaşamının getirmiş olduğu toplumsal kontrol eksikliği, kırdan kente olan göçler sonucunda yeni yaşama uyum sürecinde zorlanma, toplumsal çevre tarafından dışlanma, suça yönlendirecek arkadaş grubu içerisinde yer alma da çocuğu suça sürükleyen faktörlerdir. Ekonomik yoksunluğun çocuğu sokak yaşamına itmesi ve bu yaşam sürecinde farklı suç türlerine maruz kalması zamanla bu olayların içerisinde yer alması, madde kullanımına alışması, savaş ve ekonomik kriz dönemleri de çocuk ve suç olgusunu bir araya getiren etkenler olmuştur.

Ülkemizde 1950’li yıllardan itibaren kentleşme çok hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Zaman içerisinde toplumsal değişmeyi de beraberinde getiren bu süreç ekonomik zenginliğe sahip olarak yaşamını sürdüren ailelerin yanı sıra yoksulluk içerisinde hayatını devam ettirmek zorunda kalan kentlerin sosyoekonomik açıdan düşük olan kesimlerinde yaşamını sürdüren aileleri de beraberinde getirmiştir. Bu bölgelerde ise çocukların kontrol edilme imkânları sınırlı olması onları suça iten sebepler arasındadır. Kırdan kente olan göçler de önemli boyutta toplumsal değişmelere sebep olmakla birlikte çocukların yeni yaşam koşullarında yaşamış oldukları tedirginlik, güvensizlik, toplumdan soyutlanma gibi durumlar onun karşılaşmış olduğu bu uyumsuzluklara tepki olarak suç davranışına yönelmelerine zemin hazırlamaktadır. Çocuğun içerisinde yetişmiş olduğu ailenin

ekonomik seviyesinin düşük olmasının çocuğu sokak yaşamında çalışmaya itmesi durumunda ise çocuk sokakta birçok suç olayına şahit olmaktadır. Zaman geçtikçe bu ortam çocuğun suç davranışını normal karşılamasına ve failin kendisi olduğu durumların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Suçlu grupta yer alan çocukların anne ve babalarının iletişimlerinin sınırlı, şefkat ve ilgisinin yetersiz olduğu da ortaya çıkan sonuçlar arasındadır. Çocuğun toplumsallaşma sürecinde aileden sonra en fazla etkisi olan grup ise sosyal çevre veya arkadaş grubudur. Çocuğun sosyal ve psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyen arkadaş grubu içerisinde yer alması onun normal olmayan veya suçlu davranışa yönelimine sebep olacaktır. Buna ek olarak, ciddi boyutta suç olaylarına karışmış çocuklar arasında ağır uyuşturucu kullanımına daha fazla rastlanıldığı aynı zamanda suç işlemiş olmanın ne kadar sık madde kullanımı olduğuyla ilgili değil, ne kadar kuvvetli bir madde türü kullanıldığıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Suç davranışında bulunmuş olan çocuğun tutukluluk sürecinden tahliye olma sürecine kadar ceza verme amacı yerine ıslah etmeye yönelik ne gibi önlemlerin alındığı çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çocuğun tahliye olduktan sonraki süreçte de yalnız bırakılmaması; ilgili kurumlar, sivil toplum örgütleri ve bu konuda çalışmalar gerçekleştiren gönüllü kuruluşlar iş birliği içerisinde olarak çocuğun gözetim ve denetim altında olması onun yeniden suça yönelimini en aza indiren durumlar olacaktır. Ayrıca, çocuğun suçluluk psikolojisini üzerinden atıp en kısa sürede toplumla bütünleşerek yaşamını devam ettirmesi ona sunulacak eğitim, iş, sosyal aktiviteler kapsamında değerlendirilerek fırsatlar oluşturulmasıyla doğrudan bağlantılıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEZİN METODOLOJİSİ

1.1. Tezin Amacı

Yapılacak çalışmada amaç Türkiye’de suça yönelmiş veya suça sürüklenmiş çocukları sanayileşme, şehirleşme, göç, aile, eğitim, sosyal çevre, arkadaş grubu, madde bağımlılığı ve toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında inceleyerek bu çocukların tahliye edildikten sonraki süreçte ailesi veya yakın çevresi kısacası toplumla verimli bir ilişki kurmasına yönelik ne tür çalışmaların yer aldığını incelemektir. Bununla birlikte, bu çalışmaların çocuk suçlunun toplumun zihninde sabıkalı olarak damgalanmamasını sağlayacak gerekli önlemlerin alınıp alınmadığı üzerinde de durulacaktır. Ayrıca, suçlu çocukların topluma yeniden kazandırılması konusunda Türkiye’de ne tür yasal önlemlerin alındığı ve ne tür çalışmaların yapıldığı incelenecektir.

1.2. Tezin Önemi

Çalışmanın önemini çocuk suçluluğuna neden olabilecek etmenlerden söz etmenin yanı sıra çocuk suçluların topluma kazandırılması amacına yönelik rehabilitasyon süreçlerinin nasıl ve ne türde şekillendiği oluşturmaktadır. Bununla birlikte bu çocukların topluma uyumlu bireyler olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri doğrultusunda yapılan çalışmalar ve bu çalışmaları yürüten kurumların suçlu çocukların tahliye sürecinden sonra topluma kazandırılmasında nasıl bir rol oynadığı üzerinde durulacaktır.

1.3. Tezin Konusu

İlk olarak suçun insanlık tarihi boyunca süregelen bir olgu olduğu ve aynı zamanda suçun algılanışının toplumdan topluma, zaman ve mekâna göre değişebildiği fakat her toplumda meydana gelen sosyal bir olay niteliğinde olduğu söylenebilir.

Çocuk suçluluğu da suç kavramı içerisinde yer almakla birlikte bu suç türünü yetişkin suçluluğundan kanunlara göre belirlenmiş olan yaş sınırı ayırmaktadır. Çocuk suçluluğu da suç olgusu gibi geçmişten günümüze artarak bir sorun teşkil etmektedir. Çocukların bilerek veya isteyerek suç işlemediği durumların

çoğunlukta olduğu farz edildiğinde çocukları suça sürükleyen birçok etkenin yer aldığı söylenebilir.

Bu çalışmada Avrupa’da ve Dünyada çocuk suçluluğu ile türlerinden söz edilmekle birlikte asıl konu olan Türkiye’de çocuk suçluluğu sanayileşme, şehirleşme, göç, aile, eğitim, sosyal çevre, arkadaş grubu, madde bağımlılığı ve toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında incelenecektir. Bunun yanı sıra, suçun sebebi ne olursa olsun çocuğun fiziksel ve psikolojik açılarından yetişkinlerden farklı özellikler göstermesi nedeniyle suça yönelmiş veya itilmiş çocuklara yetişkinlere uygulanan yöntem ve uygulamalardan daha farklı daha özenle ve dikkatle yaklaşılması gerekmektedir. Bu uygulamaların sadece yargılama süresince değil sonrasında da sürdürülmesi bu çocukların topluma kazandırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun nedeni; suça yönelmiş veya sürüklenmiş bir çocuğun çevresi ile uyum içerisinde yaşayan bir birey olarak tekrar topluma kazandırılması kolay bir durum değildir. Bundan dolayı, çocuk suçluların tahliye sonrası koruma ve yardım çalışmalarını üstlenecek ve bunu özenli bir şekilde sürekli yürütecek resmi kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır. Çocuk suçlular için tahliye sonrası içinde yaşamını sürdüreceği toplumdan soyutlanmadan, topluma uyum süreçleri oldukça önemlidir. Çünkü onlar suçu işlediği veya suça itildiği andan itibaren içinde buldukları zor koşullar altında gelişim dönemlerini geçirmişlerdir. Bu nedenden dolayı psikolojik yalnızlık içerisinde olan bu çocuklar tahliye sonrası tamamen yalnızlığa mahkûm olmamaları için önem teşkil eden çocuk suçluların topluma kazandırılmasına yönelik; çocuğun en az psikolojik ve zihinsel hasarla topluma uyum süreci ile topluma kazandırılması bu çalışmada üzerinde detaylı incelenecek bir diğer konu olacaktır.

1.4. Yöntem

Bu çalışmanın hazırlanmasında izlenecek yöntem suçu, fonksiyonları, tarihçesi, suçla ilişkili kavramlar, suçu açıklayan kuramlar çerçevesinde açıklayarak çocuk suçluluğu tarihçesi ile sanayileşme, şehirleşme, göç, aile, eğitim, sosyal çevre, arkadaş grubu, madde bağımlılığı ve toplumsal cinsiyet rolleri etkenleri gibi benzeri faktörler ile çocuk suçluluğu ilişkisine yönelik kaynak taramasıdır. Çalışmanın asıl konusu Türkiye’de çocuk suçluların topluma kazandırılmasına yönelik yapılan çalışmalar ve alınan önlemler olduğundan konuya ilişkin yasal düzenleme ve mevzuatlar incelenmiş bu bağlamda uygun olan yöntem kaynak taraması seçilmiştir.

Literatür taramada genel olarak yararlanılmış olan kaynakların özeti ve sentezi yapılmaktadır. Bu bağlamda konunun veya incelenecek olan noktanın ortaya çıkış ve gelişim süreci ve bunlar üzerinde olan temel tartışmalar anlatılır. Konuya ilişkin önceki araştırmacıların araştırılan konuyla ilgili ne gibi sonuçlar elde ettiklerine de bu yöntem yoluyla ulaşılmaktadır. Çalışmada öncelikle suç konusu ele alınarak çocuk suçluluğunun ne zaman ortaya çıktığı ve Türkiye’de ne şekilde ilerlediğine kaynak tarama yoluyla ulaşılmıştır. Fakat, Türkiye’de çocukların gerçekleştirmiş oldukları suçlara ilişkin detaylı istatistiklere ulaşılmamıştır. Buna ek olarak, çocuk suçluların tahliye olduktan sonraki süreçte psikolojik ve sosyal açıdan zarar görmelerini engelleyecek, onların yeniden toplumla bütünleşmelerini sağlayacak tedbirler yeterli bir şekilde bulunmadığından kaynaklarda da yer almamaktadır.

1.5. Kavramsal Çerçeve

1.5.1. Suç

İnsanlık tarihinin var olduğu ilk çağlardan beri suçun da var olduğu ve halen süregeldiği söylenebilir. Kutsal kitaplarda nakledilen ilk suç ise Hz. Adem ve Hz. Havva’nın çocuklarından Habil’in erkek kardeşi Kabil tarafından öldürülmesidir (Erten’den akt. Göver ve Şenol, 2017: 192). Bu durum bilinen ilk kasıtlı öldürme suçudur. Suç faili yönünden göz önünde bulundurulduğunda bireysel bir olgu iken, fiili ve sonuçları yönünden ele alındığında toplumsal bir olgu halini alır (Göver ve Şenol, 2017: 192). İlk çağlarda suçlar daha basit araç ve gereçlerin kullanılmasıyla ortaya çıkarken, günümüzde toplum yapısının kentleşme, nüfus artışı, teknolojinin gelişmesi, medyanın daha etkin bir duruma gelmesiyle birlikte toplum hayatı, her geçen gün risklerle dolmakta ve bu risklere bağlı olarak suç ve sapmada büyük artış gözlenmektedir. Suç olgusu sosyal etkileşim sonucu meydana gelmesiyle birlikte sosyal bir problem olması, toplumdaki farklılık ve çeşitlilik göstermesi ve başta faili ile mağduru etkilemesinin yanı sıra toplumun tüm kesimi üzerinde etki bırakması nedeniyle sosyoloji biliminin ilgi alanı içerisindedir. Sosyolojik bakış açısı ile bakıldığında suç tamamen toplumsal bir olgudur. Bunun yanı sıra hiçbir suç

kendiliğinden meydana gelmemektedir. Uyulması gereken bir kuralın bulunmadığı tek başına bir adada yaşayan kişi için suçlu davranışı gerçekleştirme ihtimali bulunamaz (Özkan'dan akt. Güçlü ve Akbaş, 2016: 24). Bir davranışın suç kategorisinde ele alınıp değerlendirilmesi veya değerlendirilmemesi ise toplumsal algı ile birebir bağlantılıdır. Örneğin savaş sırasında karşı taraftaki askeri öldürmek toplum tarafından başarı olarak algılanırken aynı olayın barış zamanında meydana gelmesi en büyük suçlardan biri olan adam öldürme olarak kabul edilmektedir (Güçlü ve Akbaş, 2016: 25).

Suç olgusu hukuka ait terimlerde daha çok karşımıza çıkmakla birlikte; kriminoloji başta olmak üzere sosyoloji, psikoloji, biyoloji, hukuk, din ve antropoloji gibi birçok disiplin bu kavramı farklı yönleriyle incelemiştir. Suç; kanuna uymama veya kanun ihlali açısından hukuki; suç ve suç olgusu ile ilgili kişileri her türlü etken açısından neden sonuç ilişkisi etrafında incelemesi bakımından kriminolojik; sosyal etkileşim sonucu meydana gelmesi, sosyal bir problem olması ve toplumun tüm kesimini etkilemesi yönüyle sosyolojik; suçlu kişinin davranış türleri ve suça yönelmesinin nedenleri suçlu kişinin iç dünyasındaki oluşumları açısından incelemesi açısından psikolojik; dini kurallara uymaması bakımından dini; ahlâki kurallara aykırı olması yönünden ise ahlaki bir kavramdır (Uluğtekin, 1991: 36-41). Dolayısıyla, suç kavramı hakkında farklı bakış açıları ile birlikte farklı tanım ve yorumlar yer almaktadır. Kanunda belirtilen suç yapılması ve yapılmaması karşılığında cezai bir yaptırım öngörülen her türlü davranıştır. Bir başka ifadeyle suç, ceza kanunlarını ihlâl eden davranışlardır. Kriminoloji, suça yönelmiş olan kişinin davranışlarını içinde yer aldığı şartlar ve kişiye özgü nedenler doğrultusunda inceler. Örneğin, suçlu insanı suça sürükleyen veya iten sebepler, toplumsal yaşamdaki koşullar, failin kişilik ve psikolojik yapısı, eğitim seviyesi, kültürel ve ekonomik koşullar çerçevesinde incelenir. Psikolojide ise suçlu insan kendi iç âlemi açısından ele alınırken, sosyoloji suçlu kişiyi, mağduru ve bu eylemden etkilenen toplumun sosyal boyutunu inceler (Akıncı, 2018: 37).

Suçun tanımında hukuki bakış açısının dışına çıkan ve konuya sosyolojik perspektif kazandıranlardan birisi Walter Reckless'dir. Reckless suçu "modern devletin ceza yasalarıyla veya sosyal grupların kurallarıyla yaptırım gören davranış normlarının ihlali" olarak belirtmiştir. (Henry ve Lanier, 2001: 6). Suç sosyolojik olarak ise "Kamuya ait alanlara giren ve yasak kabul edilen kural veya yasaları yok

sayan, bu durum karşılığında ise meşru ceza ya da müeyyidelerin uygulandığı ve kamuya ait bir yetki sahibinin müdahalesini gerekli kılan eylemlerdir”. Sosyolojik perspektiften bakıldığında suç toplumsal düzeni bozan davranışlardır ve bu ortaya çıkan davranışların kontrol altına alınıp sınırlandırılması aynı zamanda bastırılması toplumsal düzenin sağlanması ve devamı için gereklidir (Marshall’dan akt. Güçlü ve Akbaş, 2016: 25).

Alacakaptan’a göre suç olgusu, kendisine suç isnat edilen şüphelinin, kusurlu iradesi tarafından gerçekleştirilen bununla birlikte ihmal edilen bir hareketin oluşturduğu ve kanunda yer alan tarife uygun, hukuka karşıtlık oluşturan, cezai müeyyide gerektiren eylemdir (Alacakaptan’dan akt. Söyüt, 2017: 398). Sutherland (1949: 31) suçu, “devlet tarafından yasaklanan, devlete karşı verilen bir zarar ve en azından son bir çare olarak cezalandırma yoluyla, devletin tepki vermesi gereken davranış olarak” tanımlamaktadır. Parkins’e (1975: 5) göre ise suç, “yasalar tarafından tanımlanan aynı zamanda cezalandırılabilir olan herhangi bir sosyal zarardır”. Karl Jaspers dört temel başlık altında suçun ayırım şemasını oluşturmuştur. Ona göre cezai suç yasa ihlalleri ile işlenmiş olan suçlardır ve mahkemeler aracılığıyla hesaplaşılır. Siyasi suç devlet adamlarının ve o devlete bağlı yaşamını sürdüren halkın suçlarıdır. Ahlaki suç, eylemlerinden ahlaki açıdan sorumlu olan kişinin suçlarıdır. Metafizik suç ise insanlığın bir temsili olarak insanın her adaletsizliği dayanışma ile engellememesinden ortaya çıkan suçtur (Jaspers’dan akt. Aktürk, 2017: 434).

Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde suçun belli dönemlerde belirli gelişmelere bağlı olarak kendini gösterdiği ve şekillendiği görülmüştür. İlk çağlarda avcılık ve toplayıcılıkla geçinen toplulukların yerleşik hayata geçmeleri aralarındaki ilişkileri arttırmış bununla birlikte suç kabul edilen eylemlerin belirlenip yaptırımlarla denetleme gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu hususta hayati önem arz eden şey yazının icadı olmuş ve eylemlerin hangisinin suç sayılmayacağı aynı zamanda bu davranışlara ne tür cezalar verileceği kayıt altına alınmıştır. Hammurabi Kanunları, Roma On İki Levha Kanunları, Hitit Kanunları ve Yunanlı Dragon Kanunları bu durumun örneklerindedir (Özer’den akt. Göver ve Şenol, 2017: 195).

1.5.2. Suç Mağduriyeti

Öncelikle, mağdur herhangi bir konuda zarar veya haksızlıkla karşı karşıya gelmiş, belirli kazanımlardan mahrum kalmış kişi anlamına gelmektedir (Develioğlu, 2003: 272). Mağduriyet ise söz konusu eyleme bağlı olarak mağdurun içinde bulunduğu veya maruz kaldığı sosyal, ruhsal, hukuki ve ekonomik zarar durumudur. Bir mağduriyetin ortaya çıkması durumu için dört maddenin mevcudiyeti gereklidir. Bunlar: 1) Olağan dışı bir olayın (suç, kaza, doğal afet gibi) gerçekleşmesi, 2) Gerçekleşen olay sonucunda bir zararın meydana gelmesi, 3) Zarar ile beraber hak kaybına maruz kalan kişilerin bulunması ve 4) Meydana gelen zararın mağdur kişiler üzerinde belirli bir süre etkili olması (Dinler, 2006: 59).

Mağduriyet denilince ilk olarak akla gelen ve mağduriyet türleri içerisinde en çok bilinen ise suç mağduriyetidir. Ağırlıklı olarak 2. Dünya Savaşından sonra mağdurlarla ilgili bilimsel çalışmalar yapılmaya başlamış; 70'li yıllardan itibaren de Kriminoloji bilimi bu alana yoğunlaşmıştır (Keiser'den akt. Dolu vd. 2013: 138). Daha sonraki zamanlarda mağdurlar, çoğunlukla viktimoloji (mağdur bilimi) içerisinde çalışma konusu olmuştur. Viktimizasyon araştırmaları ise suç mağdurlarına ilişkin çalışmalardır (Marsh'dan akt Akıncı, 2018: 94).

Mağduriyet olgusu toplumsal değişim ve gelişim çerçevesinde değişim göstermektedir. Önceleri, bir kocanın karısını dövmesi belli yerlerde belli bir kesim tarafından normal bir durum olarak karşılanırken günümüzde hem hukuki hem de toplumsal açıdan hiçbir şekilde onaylanmayan, kabul edilmeyen bir durum haline almıştır.

Suç mağduriyeti ile ilgili bir başka konuda gerçekleştirilen her suçun bir mağduru olması mecburi bir durum değildir (Viano, 1975: 106). Ceza hukukuna göre her suçun bir mağdurunun bulunması fikri kabul edilse de (Sokullu-Akıncı, 1999:21) bazı suçların doğrudan mağduruna bulunmamakta veya belli sebeplerden dolayı bilinmemektedir. Mağdur ile fail bazı durumlarda da aynı kişi olabilmektedir. Literatürde bu tür suçlar mağdursuz suç (*victimless crime*) olarak nitelendirilmektedir. Mağdursuz suçlarda mağdur bazı durumlarda belirli bir kişi değil, sayıca çok geniş yığınlardır. Bu tür suçlarda çoğu zaman sadece fail ve mağdur suçun işlendiğini bilir. Dolayısıyla, suçu ihbar edecek bir başka kişi yoktur (Beşe, 2006: 83). Böyle bir durumda ortada bilinen ve açık bir şekilde tanımlanan bir

mağdurun bulunmaması sebebiyle şikâyet ve soruşturma için gerekli çalışmalar yapılamamaktadır. Bu durum sebebiyle de mağdursuz suçların ne kadar yoğunlukta olduğu veya kapsamı ile alakalı net bilgiler sunulması oldukça zordur. Örneğin; kamuya karşı gerçekleştirilen suçlar, takibi şikâyete bağlı suçla bunlara ek olarak karşılıklı rıza ile işlenen suçlar bu sınıflandırma çerçevesinde ele alınabilir (Clerkson, 1984: 71). Uyuşturucu madde kullanımı, alkollü araç kullanma ve kumar olaylarında olduğu gibi fail ve mağdurun aynı kişi olduğu durumlarda da mağdursuz suçlardan bahsedilebilir (Sokullu-Akıncı, 1999: 81).

Her toplumda bütün işlenen suçların tam ve eksiksiz bir biçimde bilinmesi düşünülemez. Bu bilinmeyen gizli kalan suçların mağdurları ise toplum içerisinde dışlanma, ayıp karşılanma, yaşadığı olayın önemsenmemesi gibi sebeplerden dolayı mağduriyetlerini açığa vurmazlar. Gerçekleşen suçların birtakım nedenlerden ötürü resmi makamlarca öğrenilmemesi ve böylelikle kayıtlara geçmemesi sonucunda ise “gizli mağduriyetler”, “karanlık sayılar” veya “karanlık alan” meydana gelir (Dolu, Geleri, Bahar, 2013: 139).

Ülkemizde açığa çıkan ve resmi istatistiklere yansıyan suçlar ve failer, gerçekte mevcut olan toplam suçların yalnızca bir kısmını oluşturmaktadır. Ancak, Türkiye’de mağduriyet ve suç bildirim çalışmaları henüz ulusal düzeyde yürütülemediğinden dolayı suç istatistiklerine ilişkin “karanlık sayılar” ile ilgili ülke çapında bir tahminde bulunmak kolay olmamaktadır (Topçuoğlu, 2014: 219). Bununla birlikte, Türkiye’nin 2005 yılında ilk kez yer aldığı Uluslararası Suç Mağduriyet Çalışması kapsamında İstanbul’da hane bazında oluşturulan anket çalışması sonuçları suç tipine göre karanlık sayıların farklılık gösterdiği durumunu ortaya çıkarmıştır. Hatta suçların bazısında gerçekte yaşanan mağduriyetlerin yalnızca çok az bir kısmı sisteme yansımaktadır (Jahic ve Akdaş’dan akt Topçuoğlu, 2014: 219).

1.5.3. Şiddet

Genel anlamıyla şiddet “ öfke ve düşmanlık duygularının kişi ya da nesneye yönelik fiili, yıkıcı ve fiziksel güç yoluyla dile getirilmesidir (Budak’dan akt. Koç, 2011: 5). J. Harris ise şiddeti “davranışının sonucunun zararla biteceğini bilen fail tarafından kişi veya kişilerin zarar ya da üzüntüye maruz bırakılması olarak tanımlamıştır (Harris’den akt. Koç, 2011: 5). A. Arblaster şiddetle ilgili başka bir

tanımda bulunarak “fiziksel veya fiziksel şiddete benzer şekilde bir insana zarar vermek” olarak ifade etmiştir. Bu tür bir zararın ise en son şekli, bir insanı öldürmektir. Şiddet, kişiye, diğer varlıklara veya sahip olunan şeylere zarar vermek, fiziksel olarak hasar oluşmasına sebep olmaktır (Arblaster’den akt. Koç, 2011: 6). Dünya Sağlık Örgütü ise şiddet kavramının en kapsamlı tanımlarından birini yapmıştır. 1996 yılındaki Dünya Sağlık Örgütü raporunda şiddet tanımı şu şekildedir:

Kasıtlı bir biçimde tehdit veya eyleme dayalı olarak kişinin kendisine, başka bir kişiye, topluluğa veya bir gruba yönelik yaralama, ölüm, psikolojik yönden zarar verme, gelişimi engelleme ya da mahrum bırakma ile sonuçlanan fiziksel güç kullanımınıdır. (Dahlberg ve Krug’dan akt. Koç, 2011: 7).

Şiddet ve suçun birbiriyle yakından bağlantılı olduğundan söz edilecek olursa Dahlberg ve Krug’a göre Dünya Sağlık Örgütü’nün yapmış olduğu bu tanım, sonuçlarını göz önünde bulundurmaksızın suç eylemi ile ilişkilendirmektedir. Kasıtlı olmayan örneğin trafik kazaları ve yangın gibi olaylar ise tanımın dışında bırakılmaktadır. Onlara göre, güç kelimesinin “fiziksel zor kullanma” ifadesine dahil edilmesi, şiddet algılanışının kapsamını genişletmektedir. Görünür bir biçimde ifade edilmemesine rağmen şiddetin birçok görünümü tanımda bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle; bu tanım bütün şiddet eylemlerini tamamen kapsamaktadır (Dahlberg ve Krug’dan akt. Koç, 2011: 8).

Eric M. Rocher ise şiddet kavramına farklı bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Ona göre, şiddetin genellikle fiziksel olarak zarar verme veya saldırının birtakım türlerini kapsadığı düşünülmektedir. Fakat bir eylemin şiddet olarak tanımlanabilmesi için fiziksel temas içermesi şart değildir (Rocher’dan akt. Koç, 2011: 8-9). Bir insanın diğerine ahlaki olmayan herhangi bir kelime kullanması, karşısındaki insanın duygularını incitecek davranış veya sözde bulunulması buna ek olarak kişiyi rahatsız edecek imalı bir bakışta bulunulması gibi durumlarda şiddet kapsamına girer. Önemli olan nokta da fiziksel şiddet içeren eylemlerin çoğunun açık veya göz önünde olmasına karşın duygusal şiddet hayatımızın birçok alanında gizli bir şekilde yer alır. Bununla birlikte bazı şiddet içeren eylemler diğerlerine göre çok daha acı verip incitici sonuçlar ortaya çıkarsa da bütün şiddet eylemleri derinden veya yüzeysel fiziksel veya duygusal etkiler bırakır (Hipp’dan akt. Koç, 2011: 9).

Fiziksel veya duygusal herhangi bir şiddete maruz kalan kişi ise toplum içerisinde çevresine aynı zamanda kendisine olan saygısı, güveni azalır ve korku

duymasına neden olan davranış ve duyguların oluşması durumu ortaya çıkar (Çayköylü'den akt. Koç, 2011: 9).

1.5.4. Anomi

Durkheim 19.yy sanayi toplumunu genel olarak “kazanmayı” düzenleyen normların çok az bir şekilde kurumsallaştığı veya hiç yer almadığı bir toplum şeklinde analiz etmişti. Durkheim’ın bakış açısıyla anomie görünür bir şekilde ekonomik yapıda merkezlenmiştir. Ticaret ve sanayi alanındaki toplumsal hayat ‘kronik bir hal’ içerisindedir. Bu durumun nedeni ise ekonomik gelişme, işçi-işveren ilişkilerinde her türlü düzenlemeye, dinin ve mesleki birliklerin oluşturduğu disipline son vermiştir. Böylelikle, her türlü isteğin, arzunun önü açılmış ve “merdivenin en altından en üstüne kadar açgözlülük duygusu kışkırtılmıştır”; bu durumla birlikte istekler artık fiili olarak kontrol altına alınması için çaba harcanmaz ve hiç kimse artık ‘doğal sınırları’ dikkate almaz. Sanayinin gelişmesiyle beraber ise istekler çoğalır ve tam da geleneksel kuralların otoritelerini kaybettiği bir zamanda bu isteklerin insanlara sunduğu zengin ödül onları kışkırtır ve onların daha çok açgözlü ve denetime karşı daha da çok tahammülsüz olmalarına sebep olur. Daha fazla disipline sahip olunması gereken bir zamanda isteklerin kontrol edilemez olması, düzensizlik bir başka ifadeyle anomie durumunun giderek artmasına sebep olmuştur (Durkheim’dan akt Swingewood, 2014: 125).

Durkheim’a göre anomie patolojik bir olgudur. Bu kavram ile ilgili olarak Durkheim *Toplumsal İş Bölümü* (De la Division du Travail Social, 1893) isimli doktora tezinde işbölümünün anormal şekillerinden birini anomie olarak isimlendirmiştir: Bu uzmanlaşmış farklı toplumsal işlevler arasında işbirliğini sağlamaya imkân vermesi gerekli bir düzenlemenin yetersiz oluşu veya herhangi bir düzenlemenin olmayışıdır. Ekonomik krizler, kapitalistler ve emekçiler arasındaki anlaşmazlık bunun yanı sıra giderek çoğalan bir uzmanlaşmadan dolayı bilim sahasındaki birliğin yok oluşu bu durumun örnekleri arasında yer almaktadır (Borlandi, Boudon vd. 2011: 70).

1.5.5. Sapma

Toplumsal problemler incelendiğinde gündeme gelen önemli bir kavram da sapma kavramı olmuştur. Toplumsal sapma toplumsal probleminden daha nesnel bir özelliktedir. Toplumda kişilerin sergileyeceği davranışlar kurallar ya da normlar

tarafından yönlendirilir. Eğer bir davranış içinde bulunulan sosyal sistemde yaşanan o dönemde yasaları, kuralları veya gelenek göreneklere uymuyor onları ihlal ediyorsa o davranış sapmış olarak ifade edilir. Sapmanın türüne bağlı olarak da toplumun göstermiş olduğu tepkilerin şekli ve şiddeti de değişiklik gösterir. Sapmanın incelenmesi ise toplumsal problemlerin daha geniş bir alanı olan sosyal patoloji ya da sosyal organizasyonluk kapsamındadır. Sosyal organizasyonluk, birbiri ile bağlantılı roller aynı zamanda statülerin sosyal sistemindeki başarılı olamama durumu veya uyumsuzluk anlamındadır. Her sosyal sistemde var olan değerlerden, normlardan, gelenek ve göreneklerden sapmalar gözlemlenebilir (İçli, 1993: 20).

Dünyanın bütün dillerinde ise sapma (deviance) belirli bir yol üzerinde devam ederken o yoldan ayrılmak anlamına gelmektedir. Sosyolojik olarak ise sapma bir toplumda sahip olunan norm ve değerleri göz önünde bulundurmadan hareket etme veya o toplumsal yapı içerisinde yer alan grup değer ve normlarının beklentilerine uymamak olarak kabul edilebilir. Sapma olgusu toplumdan topluma değişiklik gösterebileceği gibi gruplar arasında da farklı şekillerde kendini gösterebilir. Örneğin; bir herhangi bir toplumda veya grupta sapma davranışı gösterdiği düşünölen kişi, başka bir grup veya toplumda kurallara uyum sağlayan, düzeni bozmayan kişi olarak kabul edilebilir. Buna benzer bir şekilde, sapma dönemsel olarak da değişkenlik gösterebilir; bir askerin savaş alanında düşmanını öldürmesi kahramanlık olarak algılanırken, normal dönemde bir kişiyi öldürmek en büyük suç olarak kabul edilir. Toplum içerisinde sapkınlık çoğu kişinin uymak için çaba gösterdiği var olan norm ve değerlerden uzaklaşma veya bunları kabul etmeme durumu sonucu meydana gelir. Her insanın içinde yaşadığı toplumun norm ve değerlerini öğrenip onlara uyum sağlamaya çalışması sosyalizasyon süreci içerisinde gerçekleşir (Önkal ve Sarı, 2013: 5).

Her toplumda o toplumda yer alan kişilerin davranışlarını düzenleyen kurallar ve normlar yer almaktadır (Hoghughı, 1983: 19). Bu kuralları destekleyen yöndeki fikir birliği veya uzlaşma (consensus) ne kadar fazla olsa da bazı kişiler yine de bu kuralı yok sayar veya ihlal ederler (Dönmezer, 1982: 256). Bir toplum içerisinde yaşayan kişilerin yapılmasını bekledikleri davranışlar ya da uygun olarak kabul edilen şekilden farklı bu davranışlar sapma ya da sapıcı davranışlar olarak ifade edilmektedir (Cohen, 1982: 10). Özetle, sapma toplumsal bir gerçeklik olmakla

birlikte toplumun üyeleri tarafından gerçekleştirilmiş aynı zamanda onların tepkileriyle karşılana bir davranış türüdür (Rock, 2002: 120).

1930'lu ve 1940'lı yıllarda sosyologlar daha çok klinik bir yönelme ile sapmayı ifade etmek için "patolojik" sözcüğünü kullanmaktaydılar. Bu, sapma davranışını gerçekleştiren kişinin bir bozukluğu olduğunu belirtmekteydi. Zaman içerisinde bu kavram kullanılmamaya başlandı ve Lemert 1950'li yıllarda sapma kavramını benimsedi. Marsh'a göre ise (1986:3) sapma sözcüğü genellikle olağan olmayan, alışılmamış davranışlardan söz ederken kullanılmaktaydı.

Bir diğer konu ise suç ve sapmanın birbiriyle alakalı kavramlar olsalar da her ikisinin de farklı anlamlara geldiği söylenebilir. Herhangi bir davranışın kabul edilebilir olması bir başka ifadeyle o davranışın meşru sınırlar içerisinde olduğu veya hangi davranışın kabul edilemez olduğu farklı referans noktaları göz önünde bulundurularak değerlendirilir. Örneğin; bir eylemin suç olarak nitelendirilmesi için ilk olarak ceza kanunları olmak üzere hukuk sistemi içerisinde yasaklanan bir eylem olup olmadığına bakılması gerekirken, sapma için toplumsal norm ve değerlerle bir eylem veya davranışın ne ölçüde uyumlu olduğuna bakılması gerekmektedir (Geleri ve Bahar, 2013: 4).

Genel olarak sapma kişilerin içerisinde yer aldığı toplumsal yapıda sosyalleşme aşamasında edindiği değer ve normlara uymama ya da bu kapsamda toplumsal beklentileri göz önünde bulundurmadan hareket etme durumu olarak tanımlanabilir. Literatürde öne çıkan sapma kavramının tanımlanmasında ise üç önemli unsur bulunmaktadır:

- 1) Toplumsal beklentileri dikkate almadan eylem ve davranışlarda bulunma,
- 2) Toplumsal normların yok sayılması,
- 3) Toplumsal normlara aykırılık oluşturma.

Bir toplumun refah ve düzen içerisinde olması ise o toplumu meydana getiren kişilerin normlara ve kurallara ne kadar uygun hareket ettiğiyle birebir alakalıdır. Sapmanın nedenlerinden ise şu şekilde söz edilebilir: , bir toplumda yaşayan kişiler o toplumun benimsemiş veya kabul etmiş olduğu değer ve normları yeterli ölçüde içselleştirememiş olabilirler. Bununla birlikte, toplum refah ve düzenini derinden ve olumsuz etkileyen savaş, ekonomik kriz, doğal afet gibi olaylar yaşanmış olabilir. Aynı zamanda toplumda var olan yaptırımların zayıf olması veya

yeterli ölçüde düzenleyici yaptırımların bulunmaması durumları sapma davranışının ortaya çıkmasına sebep olur. Sapma olgusunun olası bu sebeplerinin ise toplumdan topluma değişiklik gösterdiği söylenebilir çünkü her toplum birbirinden farklı toplumsal yapı özelliklerine sahiptir (Güçlü ve Akbaş, 2016: 25-26).

1.5.6. Değer

Herhangi bir şeyin değer ifade edebilmesi için insani özellik taşıması yeterlidir. Genel anlamıyla ise değerler insanı insan, milleti millet yapan aynı zamanda bir topluma kişilik ve şahsiyet kazandıran manevi ve ahlaki erdemler olarak açıklanmaktadır. Değerler bir toplumun biriktirdiği kazanımlar, kültürü, sahip olduğu gelenek ve görenekleri gibi ortak bağları, geçmişi ve geleceği arasında bir köprü görevini üstlenir. Bununla birlikte, değerler sıradan bir kalabalık veya kitle halinde topluluk yerine geçmiş ve kökleriyle bağlantıyı devam ettiren toplumların oluşmasına katkı sağlar. Değerler sistemi bir milleti millet yapan şey olarak düşünülmektedir (A. Solak ve Ö. Solak, 2015: 476). Thomson ve Hickey'e göre değerler, hedeflerimizi ve davranışlarımızı belirlemede bize neyi doğru neyi yanlış olarak adlandırmamıza yardımcı olan standartlardır (Thomson ve Hickey'den akt. Uzun, 2015: 20). Kluckhohn'a göre ise değerler var olan davranış stilleri, araçları ve sonuçları arasından seçim yapmaya etki eden ve istenen şeyin ne olduğu ile alakalı kavramsallaştırmalardır (Kluckhohn'dan akt. Uzun, 2015: 20) Bu yaklaşıma oldukça benzer bir şekilde Rokeach (1973) değerleri bireysel ya da sosyal açıdan hangi davranış şekillerinin veya varoluşsal durumların tercih edileceğini ifade eden ve zaman içerisinde göreceli olarak kalıcılığı yer alan inançlar olarak belirtmiştir (Rokeach'dan akt. Uzun, 2015: 20). Daha açık ve genel bir ifadeyle Schwartz ve Bilsky "evrensel insan ihtiyaçlarının zihinsel temsilleri" olarak ifade etmiştir (Schwartz ve Bilsky'den akt. Uzun, 2015: 20).

1.5.7. Norm

Sosyoloji sözlüğünde norm şu şekilde belirtilmiştir:

...Kültürel açıdan beklenen ve uygun olarak düşünülen veya değerlendirilen eylemleri düşündüren ortak bir davranış beklentisidir. Bunun yanı sıra normlar kurallara ve düzenlemelere hükmetme nitelikleriyle benzerler, ancak normda kurallar resmi bir konuma sahip değildir. Doğru davranış bazı zamanlar normatif olarak değerlendirilen davranıştan farklı olabilir ve bu davranış eğer mevcut normlara göre yargılanırsa sapkın olarak düşünülebilir (Marshall, 2005: 533).

Sosyolojide faydacı bir düşünce okulunun gelişiminin temellerini G. Homans (1961-1974) atmıştır. P. Blau (1964) gibi o da ilk olarak küçük gruplar içerisindeki ticari ilişkilere ve davranışlara yön veren toplumsal normlar üzerinde yoğunlaşır. 70'li yılların sonunda başlayarak faydacı sosyolojik düşünce akılcı seçim modeli ile belirlenmiştir. Normların akılcı seçim modeliyle anlatımını destekleyen temel varsayımlardan biri araçsal varsayım olarak adlandırılabilir (Opp'dan akt. Borlandi, Boudon vd, 2011: 556).

Bir toplumun refahını arttırması çerçevesinde toplumsal normlar gelişir ve kalıcı olurlar (Ullman-Margalit ve Ellickson'dan akt. Borlandi, Boudon vd, 2011: 556). Toplumsal dışsallıklar veya çelişkiler içeren örneğin bir mahkûmun ikilemi özel toplumsal koşul ve durumlar norm talepleri ortaya çıkarırlar; bunun nedeni ise işbirliği normları karşılıklı ortak bir faydanın meydana gelmesine imkân sağlarlar. Böylelikle, normlar kolektivitenin her kişisi tarafından tüketilebilen kamusal veya kolektif üretimlerdir. Bunun yanı sıra kişinin bu üretimde aktif rol almaması bu durumu değiştirmez. Toplumsal normun meydana getirdiği kolektif üretimin özelliği norm talebinin gerçekten empoze edilmiş bir norm tarafından “gerçekleştirilmemiş” olması durumuna olanak sağlar (Coleman'dan akt. Borlandi, Boudon, 2011: 556).

Eğer bir topluluk içerisinde yer aldığı koşullara güçlü bir bağ ile bağlıysa normlar tam anlamıyla gerçekleşecektir öyle ki koşullu işbirliği içinde olma ve karşılıklı bir biçimde yaptırımların uygulanması yapısal anlamda güçlenecektir (Ellickson ve Voss'dan akt. Borlandi, Boudon, 2011: 556).

Bir diğer konu ise normların rasyonel etkinlikleri bakış açısı kapsamında engellerden söz edilir. İskoçya geleneği düşünürlerinin ifade ettiği gibi normlara uygun olma hali uzun vadede bencil çıkara bağlı olabilir. Bununla beraber bu bencil çıkarın ötesinde ahlaki bir mana yani birtakım duygular, heyecanlar veya düşünceler normların desteklenmesi için gerekli olabilir. Herhangi bir norma uygun olacak biçimde içselleşmiş bir motivasyon olarak böyle bir ahlaki mana, ayrıca bu yaptırımların maddi olarak fazla gelmesi durumunda inandırıcı yaptırımların uygulanması tehditlerinin ortaya çıkmasına olanak sağlayabilir (Scott'dan akt. Borlandi, Boudon, 2011: 556).

Toplumda yer alan bazı normlar ise içerisinde yer aldığı grupta etkisizliğin ve bedellerin artmasına neden olur (Elster'den akt. Borlandi, Boudon vd, 2011: 556).

Bu düşünce ise faydacı yaklaşım ile uyumsuzluk içinde değildir; çünkü birçok dengeden normların gerçekleşebileceği durumlarda bahsedilebilir. Bundan dolayı geleneksel bağımlılık önemlidir aynı zamanda etkili olmayan normlar da varlıklarını devam ettirebilir (Borlandi, Boudon vd, 2011: 556).

E.A. Posner (2000) ise “normlar ve normlara uygun olma halinin diğer insanları dürüst, işbirliğine meyilli oldukları konusunda inandırmaya çalışan bencil ve akılcı aktörler arasındaki bir işaretin sonucu gibi yorumlanabilir olduğu fikrini savunmuştur. Bu nedenden dolayı toplumsal hayatın süsleri örneğin ilk görüşte etkili olmayan normlar insan etkileşimlerinin daha kolay olan ikilemelerinin çözümünü kolaylaştırma konusunda rol oynayabilirler. (Posner’den akt. Borlandi, Boudon vd, 2011: 556).

1.5.8. Toplumsal Düzen

Comte ve Durkheim toplumsal sistemin toplumsal düzenlemeyi zorunlu kıldığı fikrini öne sürerken, Durkheim 1886’da toplumun ahlaki nitelikteki güçlü toplumsal bağlarla bir arada tutulmasının gerekliliğinden söz etmişti (Swingewood, 2009: 117).

Toplumsal düzenin hüküm sürmesi gerekiyorsa, kişiler paylarına ne düşüyorsa onunla yetinmelidir. Fakat paylarıyla yetinmeleri için de daha çok veya aza sahip olmaları değil, daha fazlasına hakları olmadığı konusunda ikna edilmeleri gerekmektedir. Böyle bir durumda, üstünlüğünü kabul edecekleri ve neyin haklı olduğunu onlara söyleyecek bir otoritenin bulunması mutlak bir önem taşımaktadır (Durkheim, 1958: 200).

Kant ise aklını kullanabilen bir varlığın gerçekleştirmiş olduğu davranışların ahlaki olarak değerini belirlemek için ortaya koymuş olduğu ahlâk yasasını ahlâklı bir toplumsal düzen veya aynı anlamı karşılayan bir başka ifadeyle barış içerisinde olan toplumsal bir düzenin kurulması içinde temel alarak bir idealden söz eder. Yani bu düzenin mümkün olma durumu için ölçüt olarak bir ideal olarak “amaçlar krallığını” ortaya koyar (Ürek, 2003: 46). Kant (1995) krallık derken ise çeşitli akıl sahibi varlıkların ortak yasalar yoluyla kurulan sistematik birliğine işaret eder. Kant’a göre araç olarak değil, kendi başına amaç olarak görülmesi gereken akıl sahibi varlık, bu amaçlar krallığında genel yasa koyucu olarak yer aldığı ve bu yasalara kendisi de bağlı olduğu zaman, bu krallığın bir üyesi olacaktır. Yasa koyucu olarak başkasının hiçbir istemesine bağlı olmadığı zaman ise bu krallığın başıdır (Kant’dan akt. Ürek, 2003: 46).

Toplumsal düzen kavramı ile olarak Bauman'ın toplum tanımı da kaosun getirmiş olduğu belirsizlik üzerinden kişilerin bu belirsizliği yok etme çabası ve boşluk ile karşı karşıya gelememe eğilimi olarak tarif edilmektedir. Bauman toplum tanımı yaparken ise Cornelius Costariadis'in "örtme operasyonu" kavramından esinlenmekte ve toplumun meydana gelişini veya göreceli bir birlikteliğin sebebini, kişilerin belirsizlik ve boşluk hissine karşı olan dayanıksızlığı ile açıklamasıdır. Bunun nedeni ise ona göre verili olanın rutinin savurmuş olduğu vaatler için en korkutucu olan şey kaostur. Toplum da korkudan bir kaçış, kurtuluştur; aynı zamanda da bu korkunun kaynağıdır (Kahraman, 2016: 397).

1.5.9. Toplumsal Kontrol

Toplumsal kontrol toplum içerisinde düzenin sağlanıp sağlıklı bir biçimde devam edebilmesi için en önemli mekanizmalardan biri olarak kabul edilir. İnsanların çoğu yaşamları süresince belli toplumsal kuralları benimseyip onları içselleştirdikleri bir süreç yaşamaktadırlar. Sosyalleşme olarak isimlendirilen bu dönemin kişiye en büyük katkısı sosyal normların öğrenme yoluyla benimsenmesi olmuştur. Dolayısıyla, çoğu kişi toplum veya bir grup içerisinde davranışlarını sergilerken bu kuralları göz önünde bulundurarak hareket etmeye çalışırlar ve bu şekilde toplumsal düzenin sağlıklı ve uyum içerisinde devam etmesini mümkün kılarlar. Kişi eğer sağlıklı olmayan bir sosyalleşme süreci yaşamışsa bir başka ifadeyle içerisinde yer aldığı toplumun normlarını gerektiği kadar benimseyip onları içselleştirememişse sapma davranışı ortaya çıkar. Bu durum ise toplum içerisinde düzensizliğin, kaos ve karmaşanın meydana gelmesine sebep olur (Güçlü ve Akbaş, 2016: 31).

Sosyoloji literatüründe toplumsal kontrol "Sosyolojik açıdan toplumsal denetim, kişiler ve grupların davranışlarını düzenleyen toplumsal süreçleri açıklamak için kullanılan bir kavramdır" şeklinde belirtilmektedir (Marshall, 2005: 742).

Sosyolojik açıdan bakıldığında zaman toplumu oluşturan tüm insanların aynı ölçüde sosyalleşmesi durumu mümkün olmadığından her toplum içinde suç ve sapma türü davranışlar yer almaktadır. Bu tür ve bu türde ortaya çıkabilecek davranışlara karşı toplumsal düzenin korunup devam ettirilmesi yönündeki araçlardan birisi de toplumsal kontroldür. Suç ve sapma türündeki davranışları toplumsal kontrol en aza indirgemeyi hedef edinerek toplumda düzenin oluşumuna ve devamına katkı

sağlayan bir sistemdir. Bununla birlikte, toplumsal kontrol topluma ait değerleri ve toplum düzenini denetleyen ve gözetleyen araç olarak tarif edilmektedir (Popa, Dragan ve Lepadat'dan akt. Güçlü ve Akbaş, 2016: 31).

Hangi toplum olursa olsun güvenliğini ve varlığını devam ettirebilmek için her zaman çeşitli önlemler almak mecburiyetinde kalmıştır. Alınan bu önlemler, ortaya çıkması istenmeyen davranışları engelleme ve gerçekleşmesi istenilen eylem ve davranışların yapılmasını teşvik etme doğrultusunda olmuştur (Bauman'dan akt. Dolgun, 2008: 22-23). Özetle, toplumsal kontrol, sosyal ve kültürel kurumlar tarafından kişilerin gerçekleştirecekleri davranış ve eylemleri düzenleyen toplumsal uyumun sağlanması sürecini temsil etmekte olan sosyal ve psiko-sosyal düzenlemenin bir unsurudur (Ciongaru'dan akt Güçlü ve Akbaş, 2016: 31).

1.5.10. Ceza

Önder cezayı “toplum tarafından değer verilen fayda sağlayan şeylerin önemli ölçüde yok sayılması veya ihlaline karşı devletin bir reaksiyonudur”. şeklinde belirtmiştir (Önder'den akt. Güçlü ve Akbaş, 2016: 32).

Bir başka ceza tanımı ise şu şekildedir:

Hukuk kurallarını ihlal eden kişiler üzerinde uygulanan yaptırım “ceza” olarak adlandırılır. Uygulanacak yaptırımın şiddeti de hukuk kuralının türüne göre değişmektedir. Ceza, suç işleyen kimseye çeşitli yapıcı veya onarıcı hedefleri gerçekleştirmek amacıyla uygulanan özünde ise kişiyi birtakım yoksunluklara maruz bırakan bir müeyyidedir (Şafak'dan akt. Dinç, 2013: 14).

Toplum içerisinde kişiler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar, çatışmalar, buna ek olarak toplum tarafından benimsenen değer ve normların ihlali toplumsal bir olgudur. Toplumsal düzenin sağlıklı bir biçimde sağlanması ve devam edebilmesinde meydana gelmesi istenmeyen bu tür durumların engellenmesi düzenin devamı açısından önemli ve gereklidir. Toplumda yaşayanların refah ve düzen içerisinde yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlamak amacıyla mevcut olan cezanın çeşitli amaç ve türleri vardır. Türk Ceza Kanunu'nun 1. maddesine göre “kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak aynı zamanda suç davranışının meydana gelmesini engellemek veya önlemek” cezanın amaçları arasındadır. Bu maddede cezanın asıl amacında ön planda olan toplumsal düzeni sağlamaktır. Bundan dolayı, kanun koyucu kişiden çok toplum içerisinde tepkiye sebep olan eylem üzerinde yoğunlaşmaktadır (Güçlü ve Akbaş, 2016: 33).

Cezanın öncelikli amacı ise genel olarak caydırıcılıktır. Bir başka ifadeyle; gerçekleşen suç fiilinin bir daha ortaya çıkmasını engellemek istenmektedir. Bunu yanı sıra; suç eylemini gerçekleştiren kişiye acı çektirilmesi, gelecekte işlenecek suçların önlenmesi, verilen ceza ile toplumdaki diğer kimselerin rahatlatılmasına yardımcı olması, iyileştirici, uzlaştırıcı ve düzenleyici olması da cezanın diğer amaçları arasındadır (Güçlü ve Akbaş, 2016: 33).

1.5.11. Çocuk

Çocuk kavramının toplumdan topluma değişmesiyle birlikte herkesin üzerinde fikir birliğine varmış olduğu genel geçer bir tanımı bulunmamaktadır.

765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda çocuk ile ilişkin herhangi bir tanım yer almamış; “evlat”, “çocuk” ve “sabi” terimleri kullanılmıştır (Türk Ceza Kanunu madde 473- 479). 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 6/1-c maddesine göre 18 yaşını doldurmamış kişi çocuk olarak nitelendirilmektedir. Aynı şekilde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) 3/1-a maddesine göre daha erken yaşta ergin olsa bile 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi madde 1'e göre de 0-18 yaş arası her kişi çocuk olarak kabul edilmektedir. 1961 Anayasası'nda çocuğun özellikle çalışma yaşamında korunması ve eğitimi konusunda 43. ve 50. maddeler öne çıkmaktadır. 1982 Anayasası ise çocuğu aile kavramı kapsamında ele alır bununla birlikte çocuğun, ailenin ve devletin koruma ve himayesinde olduğunu belirtir. Bu anlamda devlet hem ailenin korunması ve güçlendirilmesi aynı zamanda çocuğa yönelik özel birtakım önlemleri almakla görevlidir (Kunt, 2003: 26).

Kişinin gelişim dönemi içindeki en masum ve en özel olan çocukluk süreci olmuştur. Çocukla ilgilenen hemen herkes bu bakış açısıyla tanımlamalarda bulunmuştur. Tarihsel süreç içerisinde çocuğa ve çocukluk süreci ile ilgili yapılan tanımlarda değişiklikler görülmesi mümkündür. Çocuk kavramı her toplumda tarihin farklı aşamalarında hatta aynı toplum içerisinde değişen kesimlerde farklı anlamlar içerdiği böylelikle çocuk kavramının toplumsal bir kavram olduğu kabul edilmekle birlikte diğer toplumsal kavramlar gibi içinde yaşanan toplumun sahip olduğu norm ve değerlerinden etkilendiği söylenebilmektedir (Tan'dan akt. Sağlam ve Aral, 2016: 47).

Antik döneme bakıldığında çocuklarla alakalı yaklaşımlara yönelik çok az şey görülmektedir. Örneğin, bir atasözüne göre Eski Yunanlılarda çocuk kavramı her şey için kullanmış oldukları bir sözcüğü içermektedir. ‘Çocuk’ ve ‘Genç’ için kullandıkları sözcükler belirsiz olmakla birlikte bu konuyla bağlantılı olarak kullanılan sözcükler bebeklik ile yaşlılık arasında kalan neredeyse her çağı içeriyor olarak görünmektedir (Postman, 1995: 16). Aristo’nun yaşamış olduğu döneme kadar Eski Yunanlılarda küçük çocukları öldürme uygulamasına karşı ahlaki veya yasal sınırlamalar bulunmamaktaydı. Aristo ise bu kabul edilemez geleneğe karşı sınırlamalar konulması gerektiğini düşünse de bu duruma karşı güçlü itirazlarda bulunamamıştır (Postman, 1995: 17).

Ortaçağda ise çocukluk kavramının mevcut olmadığı, fakat bu durumun çocukların sevilmediği veya dikkate alınmadığı anlamına gelmeyip çocukluğun kendine özgü nitelikleri ile ilgili bilinçten yoksun olmak anlamına geldiği belirtilmektedir (Postman, Giddens ve Sözer’den akt. Sağlam ve Aral 2016: 45). 17. yüzyılda aileler yaygın bir şekilde her çocuğuna ondan beklentilerini yansıtan tek bir isim vermeye başlamışlardı (Illick’den akt. Postman, 1995: 61). 16. ve 17. yüzyıllardan sonra ise çocukluğun varlığı doğal düzenin bir özelliği olarak benimsenmeye başlanmıştır. Çocukluğun başlangıç sürecini inceleyen J. H. Plumb, bu konuyla ilgili şu sözleri ifade etmiştir: “Çocuk, gittikçe artan bir şekilde bir saygı nesnesi, yetişkin dünyasından ayırt edilip korunmayı gerektiren ve değişik bir doğası olan özel bir varlık olmaya başlamıştı.”(Plumb’dan akt. Postman, 1995: 53). 18. yüzyılda ise geliştiği şekli ile sanayileşme, çocukluğun devamlı ve korkulu bir düşmanı haline gelmişti. İngiltere’de okur-yazarlık, okullaşma ve çocukluk, 17.yüzyılın sonlarına kadar hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Fakat bununla birlikte büyük endüstriyel şehirlerin gelişmesiyle aynı zamanda fabrika ve modern işçilere olan ihtiyaçla beraber çocukların özel doğası, ucuz işgücü olarak yararlanma şekline tabi kılınmıştır. Lawrence Stone’un ifade ettiği gibi “endüstriyel kapitalizmin bir etkisi de bazı kimseler tarafından büyük ölçüde iradeyi kırarak ve çocuğu fabrikadaki rutin hale getirilmiş emeğe koşullayacak bir sistem olarak görülen okulun cezai ve disiplinle alakalı yönlerine destek çıkmaktı” (Stone’dan akt. Postman, 1995: 72).

Çocukluk düşüncesinin gelişimi üzerine 18. yüzyılda Rousseau iki güçlü katkıda bulunmuştur. Birincisi, çocuğun yalnızca bir amaç için araç olarak değil, kendisi içinde önemli olduğuna dair ısrarıdır. İkincisi ise, çocuğun entelektüel ve

duygusal hayatının önemli olduğuydu. Rousseau'ya göre bunun sebebi yalnızca entelektüel ve duygusal yaşamı, çocuklarımızı eğitme ve yetiştirmek için bilmemiz gerekmez buna ek olarak çocukluk kişinin “doğa durumuna” en çok yaklaştığı zamanki yaşam dönemidir (Postman, 1995: 78-79).

S. Freud ise Rousseau'nun fikirlerinin doğruluğunu onaylamış: zihnin boş bir levha olmadığını; çocuğun zihninin ise bir doğa durumuna yaklaşmakta olduğunu belirtmiş ve bir dereceye kadar doğanın talepleri göz önünde bulundurulmalıdır; aksi takdirde devamlılık gösteren kişilik bozukluklarının meydana geleceği durumu eklemiştir (Postman, 1995: 84).

J. Dewey ise benzer bir şekilde çocuğun ruhsal açıdan ihtiyaç duyduklarının çocuğun ne olacağı değil ne olduğuna bağlı kalarak tayin edilmesi gerektiği fikrini ileri srmştir. Yetişkinler, evde ve okulda “ocuk şimdi neye gereksinim duymaktadır veya şu anda ne tür sorunları çözmesi gerekmektedir sorularını sormalıdır. Dewey, ocuğun yalnızca bu şekilde toplumsal yaşamda verimli bir katılımcı olabileceğine inanmıştır ve şu sözleri de eklemiştir: “Eğer kendimizi çocukluğun gerçek duyguları ve ihtiyaçları ile bir tutarsak ve büyümelerine ihtiyaç duyarsak, yetişkin hayatının disiplini aynı zamanda kültürü onların uygun mevsimine uyum sağlayacaktır (Dewey'den akt. Postman, 1995: 84).

Çocuğa ilişkin bu düşünceler yer alırken 20.yüzyılda İkinci Dünya Savaşı'nın çocuklar üzerinde ortaya çıkan etkisi ve çocukların mağduriyetinin yoğun bir şekilde görülmeye başlanması birçok ülkenin çocuklar ile ilgili konularda daha özenli ve hassas hareket etmeye başladığı belirtilmektedir (Hamon'dan akt. Sağlam ve Aral, 2016: 45). Bu duyarlılık çocuğa olan bakışı etkileyerek ocuk kavramının, çocuğun gelişimsel açıdan sahip olduğu özelliklerin göz önünde bulundurularak yeniden tanımlanması durumunu ortaya çıkarmıştır. Bilimsel alandaki gelişmeler, insan hakları konusunda yapılan çalışmalar ve ilerlemeci bakış açısının oluşması ile çocuğa ilişkin bütün tanım ve kavramlar değişim göstermiş ve 20. Yüzyıl “ocuk Yüzyılı” olarak kendini göstermiştir (Gander ve Gardiner'den akt. Sağlam ve Aral, 2016: 45).

1.5.12. ocuk Suçluluğu

ocuk suçluluğu, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ciddi boyutlarda kendini göstermektedir. Bu toplumsal problemin ise yalnızca hukuk ve ceza adalet

sistemi kapsamında oluşturulan uygulamalarla çözümlenmesi değil (Topçuoğlu, 2014: 217) aynı zamanda suçun faili olan çocukları suç işlemeye yönelten etkenler ve yaşamlarının geri kalanında toplum içerisinde suçlu çocuk damgalamasına maruz kalmadan bu çocukların nasıl topluma kazandırılacakları üzerinde durulmalıdır. Bir başka ifadeyle, çocuk suçluluğu genel anlamda suç ve suçluluk çerçevesinde ele alındığında bu sorunun sadece bir hukuki sorun değil aynı zamanda bir toplumsal sorun olduğu gerçeği de ortaya çıkmaktadır (Özkök, 1996: 1-2).

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu madde 31'de çocuğun ceza ehliyeti konusunda suçun gerçekleştiği tarihte bulunan yaş itibari ile 0-12, 12-15 ve 15-18 yaş grubu olmak üzere üç yaş grubu öngörülmüştür. Türkiye'de çocukların ceza sorumluluğunun başlangıcı ile ilgili olarak asgari yaş sınırı 12 olarak kabul edilmiştir (TCK 31/1 maddesi). 12 yaşından küçük çocuklar ile 15 yaşından küçük sağır ve dilsizlerin (TCK 33.madde) ceza sorumluluğunun bulunmadığı kabul edilmiştir. 12 yaşını doldurmuş olup 15 yaşını doldurmamış olan çocukların (TCK 31/2 maddesi) ceza sorumluluğu ile ilgili belirlenen kesin bir hüküm yer almamaktadır. Aynı zamanda 15 yaşını doldurmamış olmakla beraber 18 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizlerin (TCK 33. madde) ceza sorumluluğunun var olup olmadığıyla ilgili kanun koyucu kesin bir karine koymamıştır. Bu yaş grubundaki çocukların ceza sorumluluğunun var olup olmadığının araştırılması ve bu konu ile ilgili yargılamayı yapacak hâkimin karar vermesini hükme bağlamıştır. 15 yaşını doldurmuş olmakla birlikte 18 yaşını doldurmamış olan çocuklar (TCK 31/3 maddesi) ile 18 yaşını doldurmuş fakat 21 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizlerin (TCK 33.madde) ceza sorumluluğunun var olduğu kabul edilmiştir. Ancak bu kişilerin içerisinde buldukları yaş küçüklüğü ya da sağır ve dilsizlik hali nedeniyle kusurluluk hallerinin diğer kimselerden daha az olduğu kabul edilerek cezalarında bir indirim kabul edilmiştir. Bundan dolayı, bu yaş grubundakilerin ceza sorumluluğunun var olup olmadığı konusu 5237 sayılı TCK 31. ve 33. maddeler kapsamında araştırılmayacaktır. Fakat bu yaş grubundaki çocukların ya da sağır ve dilsizlerin akıl hastalığı sebebiyle ceza sorumluluğunun bulunmadığı düşünülüyorsa 5237 sayılı TCK 32. Madde kapsamında failin ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran bir akıl hastalığının veya ceza sorumluluğunu azaltan bir akıl zayıflığının olup olmadığının araştırılması gerekecektir (TCK 32.madde)

Çocuklara ilişkin özel düzenleme getiren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda suçun faili durumunda olan çocukların yanı sıra suçun mağduru olan çocuklar da ele alınmıştır. Suçun faili olarak gösterilen çocuklar için “suça sürüklenen çocuk” tabiri kullanılmış; kanunlarda suç olarak nitelendirilen bir eylemi gerçekleştirdiği iddiası ile hakkında soruşturma yapılan bununla birlikte gerçekleştirdiği eylemden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk şeklinde belirtilmiştir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Suçtan etkilenen veya suç mağduru çocuklar ise korunma gereksinimi olan çocuk olarak adlandırılarak korunma ihtiyacı olan çocuk; “bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile birlikte kişisel güvenlik açısından tehlikede olan, ihmal ve istismar edilen veya suç mağduru çocuk” olarak tanımlanmıştır.

Suç olgusu, sosyal ve kriminal boyutlarıyla düşünüldüğünde aslında “suçlu çocuk değil, suça itilen çocuk vardır” denilebilir (Yavuzer, 2018: 29). Bu ifadede aslında çocuğun bilerek ve isteyerek suça karışmasından ziyade ailesinde ve içinde bulunduğu toplumsal yaşamda karşılaştığı çeşitli sorunların üstesinden gelememesi sonucu bu durumun kendisine, ailesine ve topluma suç işleme olarak yansımaları anlatılmaktadır. Böylelikle çocuk belli sebeplerden dolayı suça itilerek aynı zamanda mağdur da olmaktadır. Diğer yandan, çocuğun başka bir kişi tarafından kasıtlı bir biçimde suça itilmesinde ya da suça teşvikinde çocuğun cezai sorumluluğunun daha az olması durumunun, kanunen suç kabul edilen davranışları bilmemesinin, yaşı itibarıyla kandırılmaya daha müsait olmasının etkili olduğu söylenebilir (Söyüt, 2017: 401).

Çocuk gelişiminin ilk aşamalarında hayatını çoğunlukla sosyal olmayan nitelikte dürtülerle (impulse) yönlendiren ve bu şekilde doyum sağlayan bir varlıktır. Çocuğun dış dünya ile kuracağı ilişkilerde önemi büyük olan ilk toplumsal deneyimler aile kurumunda ortaya çıkar. Çocukta “ben” duygusunu meydana getiren tavır alışlar sahip olduğu aile içindeki kişiler arasında oluşturulur. “Aile içerisinde kurulan yapılan dinamik yapılar olup, daha sonraki ilişkilere yön verirler” (Yavuzer, 2018: 31). Çocuk eğer parçalanmış bir aile deneyimine maruz kalmışsa çocuğun toplumsallaşma dönemini kesintiye uğratıp zarar vermesi sebebiyle hatalı ve eksik bir toplumsallaşma ortaya çıkar. Bu hatalı ve eksik toplumsallaşmanın görünen sonuçlarından biri de suç davranışıdır (Uluğtekin'den akt. Kunt, 2003: 43).

J. Bowlby, kişiliğin temellerinin atıldığı ilk beş yıl içerisinde anneden ayrı kalmanın, çocukta suçlu kişilik yapısının gelişmesinde en önemli faktör olduğu fikrini savunur (Bowlby'den akt. Yavuzer, 2018: 31-32). H. Jones da hırsızlık yapan çocuğun, bu suçu yalnızca fizyolojik açıdan ihtiyaç duyduğundan değil, sevgi ve sevecenlik eksikliğini karşılamak amacıyla da gerçekleştirdiğini savunur (Jones'dan akt. Yavuzer, 2018: 32).

Çocuğun aile içerisinde suçlu davranış örnekleri görmesi durumunda da “suç işleme eyleminin iletişim süreci (communication process) içerisinde başka insanlarla olan karşılıklı ilişki sonucu öğrenildiği” düşüncesini savuna Sutherland'ın (1955) varsayımını yapılan araştırmalar doğrulamaktadır (Sutherland'dan akt. Yavuzer, 2018: 32).

Toplumsal yapı bir başka ifadeyle toplumsal olan bütün maddi ve manevi unsurlar ve bu unsurların mekânı ise modern dünyada, kenttir. Çocuklar açısından bakıldığında ise kentler bir kurallar yığıdır (Gökmen'den akt. Söyüt, 2017: 401). Çarpık kentleşmenin ve bunun oluşturduğu olumsuz durumların etkisini en çok kentte doğan veya yetişen çocuklar ve gençler yaşamaktadır. Fiziki ve duygusal açıdan olumlu ya da olumsuz etkilenmelere çok açık olan bu kesim, kentin sunmuş olduğu yaşam tarzının etkisiyle suça daha yatkın bir şekilde büyümek mecburiyetinde kalmaktadır (Söyüt, 2017: 401).

Çocuk suçluluğu konusunda açıklayıcı çalışmalar yapan Gibbons, oranın yıldan yıla değişiklik göstermesiyle birlikte erkek çocukların kız çocuklardan bir kaç kat daha fazla suç işledikleri fikrini ileri sürer. Gibbons'a göre alt sosyo-ekonomik statüde yetişmiş ve o çevrede yaşamını devam ettiren kız çocukların suç işleme potansiyelleri aile ve çevre ile iletişimlerinin yeterince güçlü olmamasından bunun yanı sıra dengeli, sağlam bir komşuluk çevresine sahip olmamalarından da kaynaklanır. Ayrıca aile içerisinde anne-baba-çocuk gerginliği, kız ve erkek çocukların sosyalizasyon sürecinde maruz kaldıkları çifte standart da kız çocuklarının suç davranışına yönelmesine etki etmektedir (Gibbons'dan akt. İçli, 1993: 26).

1.5.13. Suç Önleme

Bir suç ilk kez gerçekleşmeden önce ya da daha öncesinde işlenen bir suçun tekrar işlenmesi durumlarında önlenabilir. Bu tür durumlarda bazı kimseler genel

halk kitlesi, bazıları kendilerine karşı suç işlemesi kolay olan belirli risk gruplarındaki potansiyel mağdurları, bazıları da suç işleme eğiliminde olan potansiyel suçlu grupları üzerinde belirli çalışmalar yaparak suçları önlemeye çalışmaktadır (Gilling, 1996: 101).

Bu bağlamda suç önlemeye ilişkin yapılan çalışmalar uzmanlık alanı ve konuyu ele alma şekillerine göre değişen farklı kişiler tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır.

Suç önleme ile ilgili üç aşama ise Brantingham ve Faust (1976) tarafından öne sürülmüştür: Asıl önleme, fiziksel ve toplumsal hayatta suça temel oluşturacak durum ve koşulların geniş kapsamda değiştirilmesi kapsamında birinci aşamadır. İkincil önleme, suça zemin hazırlayan durumlar meydana geldiğinde kişilerin ya da grupların yaşamlarına müdahale veya erken belirleme (teşhis) çerçevesinde ikinci aşamadır. Üçüncül önleme ise suç eylemini gerçekleştiren failerin tekrar suça eğilimini veya yönelmesini engellemeyi, onları topluma kazandırmayı içeren üçüncü aşamadır.

Suç önleme konusunu ele alan uzmanlar tarafından üzerinde fikir birliğine varılan en yaygın çağdaş suç önleme tanımı ise ilk kez İngiltere’de Kanun Uygulama Topluluğu tarafından yapılmış ve sonrasında Louisville Üniversitesinin Ulusal Suç Önleme Enstitüsünce uyarlanmıştır. Bu tanıma göre (Brantingham and Faust, 1976: 284): Suç önleme, suçun gerçekleşme riskinin öncesinde fark edilmesi, görülmesi, tanınması ve değerlendirilmesi aynı zamanda bu durumu yok etmek ya da azaltmak amacıyla gereken politika ve faaliyetlerin hayata geçirilmesidir.

Proaktif, Önleyici, Tepkisel ve Cezalandırıcı/İslah edici olmak üzere 4 temel aşama suç önlemenin aşamalarıdır (Brantingham and Faust, 1976). Her bir aşamanın kendine özgü yaklaşımları mevcuttur ve her bir model kendinden önceki aşamanın etkisiz ve yetersiz kalması durumunda harekete geçer.

Proaktif aşama 1960’lı yıllarda ortaya çıkmıştır. Suç eyleminin gerçekleşmesi öncesi suçun meydana gelmesi için uygun olan ortamların ve faktörlerin tespit edilip yok edilmesi ya da iyileştirilmesi görüşüne dayanır. 1970’li yıllardan itibaren polis teşkilatları tarafından bu yaklaşım yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanmıştır (Gladstone, 1980: 139-140).

Önleyici aşamada ise gerçekleşmesi düşünülen ya da planlanan suç sonucunda elde edilebilecek kazanç, buna ulaşmak amacıyla harcanan emek ve göze alınan risk faktörlerinin bir arada değerlendirilmesiyle şekil alır. Bu değerlendirmeler çerçevesinde elde edilecek kazancın düşük olmasının yanı sıra yakalanma riskinin yüksek olması durumunda suç işleme ihtimali olanlar çoğunlukla bu eylemi gerçekleştirmeden vazgeçerler. Bir başka ifadeyle, algılanan (potansiyel) kaybın algılanan kazançtan daha ağır bastığı durumlarda suçların oluşması engellenmiş olur (Brantingham and Faust, 1976). Önleyici aşamada caydırıcılık söz konusudur.

Tepkisel suç önleme yaklaşımında Brantingham ve Faust'a göre (1976: 284-296), aktif saldırganlar ve suç sonrası müdahale sürecini içerir. Bu bağlamda, polis faaliyetlerindeki dedektif çalışmaları büyük öneme sahiptir. Bilgi toplama, yakalama, gözaltına alma, sorgulama ve yargılama çalışmaları bu modelin kapsamına girmektedir.

Cezalandırıcı/İslah edici aşamada ise suç gerçekleştikten sonra yakalanıp yargılanan ve mahkûm olan suçlulara yönelik ceza uygulamasının yanı sıra cezaevi ve sonraki dönemde topluma kazandırılmalarına yardımcı olacak programların uygulanması ve bu amaca yönelik faaliyetlerin gerçekleşmesini içerir. Bu yaklaşımın temelinde ise suç işlemiş olanların bu eylemi bir daha gerçekleştirmelerinin önlenmesi vardır (Bahar, vd. 2013: 81).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2. Genel Suç Kuramları

2.1. Klasik Kuram

1764 yılında Cesare Beccaria'nın kaleme aldığı Suç ve Ceza Üzerine Deneme adlı eser ile Klasik kuram düşünceleri ortaya çıkmış ve devamında 1789 yılında Jeremy Bentham'ın yayınlamış olduğu Ahlak ve Kanunların Prensiplerine Giriş isimli eseri ile desteklenmiştir (Paternoster ve Bachman'dan akt. Eker ve Muş, 2016: 5). Beccaria ve Bentham faydacı yaklaşımı benimsemişlerdir. Fayda onlar için birinci önceliklidir. Bir başka ifadeyle; bu akıma göre toplumsal bir politikanın iyi olmasından ziyade maliyet ve fayda analizinin önceliği daha önemlidir. Örneğin; suç önleme kapsamında ölüm cezası çok riskli bir yoldur bunun nedeni de ceza olarak haklı gerekçeler olsa bile öldürme eylemi "kötü örnek teşkil edebilir" (Eker ve Muş, 2016: 6). Klasik kuramda izlenen herhangi bir politikanın ahlâki açıdan yanlışlığı ve doğruluğunun önemi yokken, bu takip edilen yoldan toplumun elde ettiği veya toplum için sağlanacak fayda asıl önemli olandır. Örneğin, adam öldürme suçlarını idam cezaları azaltıyorsa bu politika uygulanmalıdır (Paternoster ve Bachman'dan akt. Ekrem ve Muş, 2016:6).

Klasik kuramın öne sürdüğü en önemli iddiası kişilerin özgür irade ve rasyonel fikirleriyle suç işledikleri yönündedir. Kişiler işleyecekleri suçun sonucunda neler ortaya çıkacağını hesaplayarak veya göz önünde bulundurarak kendi istekleriyle suç işlerler. Bu kişiler gerçekleşecek suç eyleminin sonunda elde edecekleri fayda ve maruz kalacakları zararı hesaplarlar. Bu hesaplamaların sonucunda suç işlemek o kişinin fayda elde etmesine sebep olacaksa o eylemi gerçekleştirir. Eğer işlemeyi planladığı suç sonucunda faydadan çok zarara uğrayacaksa bu eylemi gerçekleştirmekten vazgeçer. Bundan dolayı da kişileri suç işlemekten alıkoymak için kesin ve yeteri kadar ağır cezalar uygulanmalıdır (Paternoster ve Bachman'dan akt. Eker ve Muş, 2016: 6). Klasik kuram bu düşünceler etrafında şekillenirken kişileri suça iten sebepler üzerinde durmamıştır. Bu kurama göre her bir kişi kendi çıkar ve menfaatlerini göz önünde bulundurarak davranışlarını gerçekleştireceğinden dolayı her insanda suç işleme kapasitesi ve yönelimi mevcuttur. Kişilerin suç eylemini gerçekleştirmeleri durumunda devletin

izleyeceği ceza politikalarıyla karşı karşıya kalacakları zararı ölçülü bir biçimde arttırma bu kuramın üzerinde durduğu önemli bir noktadır (Paternoster ve Bachman'dan akt. Eker ve Muş, 2016: 7).

Caydırıcılık yaklaşımı ise klasik kuramın düşüncelerini daha detaylı bir şekilde ortaya koyar. Bu teori kişilerin akılcı hesaplamalar yapıp kendi çıkarlarına uygun düşen yolu izlediklerini ve bu çıkarları elde etme süresince ve sonrasında faydaları en yüksek seviyede tutmaya çalışırken acı ve zararları en düşük seviyede tutmaya çalıştığını benimsemiştir. Eğer kişiler kendi yararlarına olduğuna inandıkları aşamada suç eylemini gerçekleştirir. Kişiye yarar sağlama durumu yoksa suç davranışı ortaya çıkmamaktadır. Bundan dolayı, kişileri suçtan caydırmanın en etkili yolu “derhal, kesin ve ölçülü şiddette” bir ceza uygulamaktır. Bir başka ifadeyle, klasik kuram teorisyenleri gibi caydırıcılık teorisyenleri de resmi cezanın suça etkisi üzerinde durmuşlardır (Cullen ve Agnew'den akt. Eker ve Muş, 2016: 10). Örneğin, Beccaria bu konuyla ilgili kendi prensiplerini şu şekilde ifade etmiştir:

Hangi durumda olursa olsun ceza sivil vatandaşlara uygulanan bir şiddet davranışı olmamalıdır. Ceza, halka açık, hızlı, gerekli ve mümkün olan en az seviyede aynı zamanda suç ile orantılı ve kanunlar tarafından belirlenmiş olmalıdır (Beccaria'dan akt. Eker ve Muş, 2016: 8).

Kısaca, klasik kuramda kişilerin gerçekleştirecekleri davranış ve eylemlerin sonuçlarını göz önünde bulundurdıkları, aynı şekilde suç davranışını da sonuçlarını dikkate alarak gerçekleştirdikleri fikri savunulmaktadır.

2.2. Neo-Klasik Kuram

1980'li yılların ortalarından bu zamana kadar suç önleme çalışmalarında önemli bir yere sahip olan rasyonel seçim ve rutin aktiviteler teorileri yeni klasik akım olarak isimlendirilmiş; caydırıcılık teorisi ve klasik akım ile aynı temel varsayımları kullanmıştır. Rasyonel Tercih ve Rutin Aktiviteler Neo-klasik kuramda öne çıkan yaklaşımlar olmuştur. Cornish ve Clarke rasyonel tercih kuramını suça uygulamış ve suçu daha sonrasında edinilecek fayda ve maliyetin değerlendirilmesi sonucunda gerçekleştirilen rasyonel bir tercih olarak tanımlamıştır (Shoemaker'dan akt. Berber, 2015: 23). Kişisel davranışlar üzerinde yoğunlaşarak kişilerin kendi menfaatlerini gözettiği ve amaçlarını en üst düzeye çıkarmak zorunda olduğu düşüncesini kabul eden kuramın temel görüşleri ise şu şekilde ifade edilmiştir: İnsanlar rasyoneldir ve rasyonel olma bir eylemin sonunu düşünmeyi gerektirir. İnsanlar kendilerine uygun olan akılcı hesaplamalara dayanan uyum veya sapma davranışlarını seçmekte özgürdürler. Yapılan bu hesaplama ise fayda ve maliyet

analizi kapsamındadır. Yani, kişinin suç eylemini gerçekleştirdiğinde elde edeceğini düşündüğü olumlu duygular ve yakalandığı durumdaki karşı karşıya geleceği yaptırım hesaplanır. Bunun sonucunda yapılacak tercih kişisel hazzın en üst seviyeye çıkarılması yönünde olacaktır. Yine bu tercih olası bir acı veya cezalandırmanın kavranabilmesi ile kontrol edilebilir. Devlet ise toplum içerisinde yaşayan her kişinin ortak yararını korumak ve düzenin devam etmesini sağlamaktan yasal düzen aracılığıyla sorumludur. Cezaların hızlı, katı ve kesin olması ortaya çıkacak davranışların kontrol edilmesinde yasaların uygulanabilir olması durumunun anlaşılmasında temel prensiptir (Keel'den akt. Berber, 2015: 23).

Cohen ve Felson (1979) Rutin Aktiviteler kuramını ortaya çıkarmakla birlikte suç olgusunun üç unsuru olduğu düşüncesini savunmuşlardır. Bunlar, motive olmuş bir suçlunun varlığı, uygun amaç ve bu amacı suçtan koruyabilecek mekanizmaların yokluğudur. Suç, toplumun ve mağdurların rutin faaliyetlerinden beslenir. Suçların artışı ise bu aktivitelere bağlı olarak beklenen bir durumdur. Bu durumun oluşmasına uygun amaçların, koruyucuların yer almadığı zaman ve mekânlarda motive olmuş suçlularla bir araya gelmesi ile suç oranlarını yükseltir. Böylelikle, bu kurama göre suç ile mücadele rutin faaliyetler esnasında meydana gelen suç fırsatlarının azaltılması ve önlenmesine dayanır (Berber, 2015: 24). Neo-klasik kuramda yoğunlaşılan nokta suç davranışından çok suç davranışında bulunan kişi olmuştur. İşlenen suçun türüne göre değil, suçlu kişinin sosyal ve psikolojik durumları dikkate alınarak ceza uygulanması gerektiği düşüncesi hâkimdir.

2.3. Coğrafi Kuram

Coğrafi kuram iklim ve coğrafyanın insanların davranışları üzerinde etkili olduğu düşüncesini savunmuştur. Suç konusunda ise bu kuramın önemli temsilcilerinden olan Adolphe Quetelet (1796-1874) suçun devamlı oluşunu ve kişiye karşı gerçekleşen suçların yazın arttığını, mala ilişkin suçların ise kışın fazlaştığını ifade ederek bu durumu 'suçluluk hakkında ısı yasası' olarak belirtmiştir (Avcı, 2009: 44).

A.M. Query de bu kuramın Fransa'daki temsilcilerindendir ve birbirinden farklı suç oranlarının çeşitli sosyal etkenler arasındaki bağlantıyı test etmek için suç verilerini ilk kez kullanan kişi olmuştur ve Query de 1825-1830 yılları arasındaki yaptığı çalışmalarla coğrafi değişkenliğin suç üzerindeki etkilerine yoğunlaşmıştır.

Quetelet ve Querry suç davranışını iklim ve coğrafi koşullar bağlamında aralarındaki bağlantıyı incelerken toplumsal faktörlere de vurgu yapmıştır (Avcı, 2009: 45).

Bu konuyla ilgili olarak E. Ferry de insan organizması üzerinde iklim ve coğrafi özelliklerin etkilerine ilişkin Fransa'da 1825-1878 yılları arasındaki süreci inceleyerek adam öldürme, mala karşı suç, sahtekârlık olayları ile sıcaklık arasında bir paralellik bulunduğunu belirtmiş. Gurcio da sıcaklığın en çok olduğu aylarda cinayetlerin gerçekleştiği fikrini ileri sürmüştür.

Amerika'da 1904 yılında iklim ve meteoroloji koşullarının insan davranışı üzerindeki etkilerini G. Dexter büyük ölçüde incelemiş ve gerçekleşen cinayet olayları ile hava şartları arasında doğrudan doğruya bir bağlantı olduğuna istatistiki olarak analiz ederek ulaşmıştır. Thrasher ise Chicago'da bulunan 13 çete (gang) üzerinde bir araştırma yapmıştır. Bunun sonucunda coğrafi duruma göre çetelerin yaşamlarının farklılık gösterdiğini, köy içerisinde genel olarak toplumsal bir problem olarak yer almamalarına rağmen kentlerde yaşayan çetelerin büyük çoğunluğunun birer suç okulu halini aldığı fikrini savunarak suçlu davranışların üzerinde iklim ve coğrafi faktörlerin etkili olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır (Avcı, 2009: 45). Kısaca, coğrafi kuram iklim koşullarının insan davranışı üzerindeki etkilerinden söz ederek meydana gelen suçlarla da yaşanan coğrafyanın iklimsel ve fiziksel bağlantısını kurmuştur.

2.4. Pozitivist Kuram

Pozitivist düşünce okulu 19. yüzyılda kriminolojiye ilişkin çalışmalar bilimsel yöntemleri uygulama amacıyla oluşmuştur. Cesare Lombroso, Raffaele Garofalo ve Enrico Ferri pozitivist kuramın kurucuları arasındadır. Bu kurama göre; her gerçekleşen suç eyleminin bir nedenden kaynaklandığını ve bu eylemi gerçekleştiren kişilerin kendi istek ve iradeleri dışında olan bu etkenlerin bilimsel bir şekilde ölçülebileceği fikrini ileri sürer (Berber, 2015: 25). Ayrıca, pozitivist kuram suç karşısında uygulanan cezaların yerine suçluların bilimsel yöntemler aracılığıyla tedavi edilmesinin gerekliliğini de savunur (Jeffery'den akt. Güçlü ve Akbaş, 2016: 35).

Pozitivist kuram, klasik kuramın kişinin rasyonel hesaplamalar ve özgür iradesi sonucunda suç eylemini gerçekleştirdiği temel düşüncesini kabul etmemektedir. Pozitivist kurama göre kişi kendi istek ve iradesi dışındaki etkenler

sonucunda suç eylemini gerçekleştirir. Bir başka ifadeyle, kişinin kontrolü dışında suç olgusu meydana gelmektedir. Bu yaklaşımlardan dolayı Pozitivist kuram suç ve suçluluğu biyolojik, psikolojik ve sosyolojik faktörler çerçevesinde açıklanmaktadır (Güçlü ve Akbaş, 2016: 35). Pozitivist kuram suç davranışında bulunan kişinin bilimsel olarak incelenmesini ilk kez gündeme getirmesinin yanı sıra suç önleme konusunda gerekli tedbirlerin alınmasının gerekliliğinden söz etmiştir.

2.4.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik yaklaşım suç eyleminin gerçekleşmesini kişilerin dış görünüşleri ve genetik özellikleri bağlamında incelemiştir. Suçun biyolojik sebeplerden kaynaklandığı varsayımı ise tarihin çok eski zamanlarına dayanmaktadır. Örneğin, fizyonomi çalışmaları Eski Yunan döneminde geliştirilmiş bir yöntem olarak kişilerin dış görünümüne dayanarak onların kişisel özelliklerinin tarif edilmesi amacını taşımıştır (Wilson ve Herrstein'den akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 57). 19. yüzyılın sonlarında İtalyan kriminolog Cesare Lombroso'nun büyük etkisiyle suçun kökenleri biyolojik etkenlerde aranmış buna bağlı olarak fiziksel anomaliler, soy bilim ve benzeri insan beden türleri çalışmaları yapılmıştır. Erken dönem biyolojik pozitivistlere önemli ölçüde katkı sağlamış olan Lombroso en çok "atacı suçluluk kuramı" ile bilinmektedir. Lombroso'ya göre atacı olan kişi doğuştan suçlu olan kişidir. Bir başka ifadeyle, evrimsel düzeyde daha erken bir biçim ya da seviyeye dönüş yapar. Lombroso'ya göre atacı kişiler erken evrim aşamalarındaki kadın ve erkeklerin ilkel özelliklerine sahiptir. Bu özellikler bazı kişilerde aralıklı zamanlarda tekrar tekrar meydana gelir ve sahip oldukları bu ilkel dürtüler onların suça yönelmesine sebep olur (Taylor, Walton ve Young'dan akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 58).

Alman tıp araştırmacısı Ernst Kretschmer ise bu yöndeki görüşlere bir yenisini ekleyerek iki beden türünden söz eder. Bunlar şizotimik ve siklotimik bedenlerdir. Şizotimik beden yapısına sahip olanların güçlü ve kaslı olduğunu ve bu nedenle siklotimik beden türüne sahip olanlarla karşılaştırıldığında suç işleme ihtimallerinin daha fazla olduğu fikrini ileri sürmüştür (Sheldon'dan akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 58). Bu erken dönem biyolojik pozitivistlerden sonraki ikinci döneminin merkezinde ise sosyobiyoji yer almaktadır. Sosyobiyoji kişinin sahip olduğu biyolojik faktörler ile içerisinde yer aldığı çevrenin etkileşimi üzerinde yoğunlaşmıştır. Biyolojik pozitivistin bu türünde yer alanlar diğer davranışlar gibi

suç davranışının da sahip olunan kalıtsal özellikler aynı zamanda toplumsal koşulların birleşimi ile belirlenmiş olduğunu iddia etmektedir (Shahn ve Roth'dan akt. Bartollas ve Schmallger, 2017: 58).

60'lı ve 70'li yıllarda sosyobiolojinin kabul görülmeye başlanmasıyla beraber suç üzerinde etkili olan bir faktör olarak zekâ araştırmacılar tarafından üzerinde durulmaya başlanmıştır. Bu alanda yapılan birçok araştırmadan biri de sosyolog Robert A. Gordon'ın yaygın olma durumu ile sıklık oranları bağlamında suçluluğu incelemesi olmuştur. Gordon'a göre kanun dışında gerçekleşen davranışların devam ettirilmesindeki farklılaşmayı açıklamada IQ en önemli faktör olmuştur (Gordon'dan akt. Bartollas ve Schmalleger, 2017: 58).

Zekâ ve suç arasındaki bağlantıyla ilgili olarak Travis Hirschi ve Michael Hindelang daha önce yapılmış olan üç araştırmayı yeniden yorumlamıştır. Bu araştırmalar Joseph Weis'in Washington, Hirschi'nin California'da, Marvin Wolfgang ve arkadaşlarının Philadelphia'da toplamış oldukları verilerdir. Bu bulgulardan yola çıkarak suç eyleminin gerçekleşmesinin tahmin edilmesinde ırk ve sosyal sınıftan ziyade zekâ seviyesi çok daha önemli bir konumda olduğu sonucuna varmışlardır (Hirschi ve Hindelang'dan akt. Bartollas ve Schmalleger, 2017: 59). Araştırmada ulaştıkları sonuçlardan biri de ırk veya etnik kökenden bağımsız olarak, zekâ seviyesinin düşük olma durumunun okul performansı üzerinde etkili olduğu dolayısıyla suç davranışının ortaya çıkma ihtimalini arttırdığı şeklindedir (Hirshi ve Hindelang'dan akt. Bartollas ve Schmalleger, 2017: 59).

Zekâ faktörünü çocuk suçlular üzerinde de inceleyen araştırmalar bulunmaktadır. Bunlardan biri 2011 yılında Kent Burnett, Tom Kennedy ve William Edmonds'in yapmış olduğu araştırmadır. Bu çalışmada amaç çocuk suçlulardan hangilerinin şiddet içeren suçlardan hangilerinin ise şiddet içermeyen suçlardan ceza alacaklarını belirlemek olmuştur. Okul içerisinde uygulanan başarı testleri sonucunda belirlenmiş olan düşük sözel zekânın bununla birlikte özellikle okuma kabiliyetlerinin zayıf olmasının suç davranışı ile bağlantısının bulunduğunu ve şiddet içeren suç eylemi gerçekleştirenleri doğru grupladığını bulmuştur (Kennedy, Burnett, Edmonds'dan akt. Bartollas ve Schmalleger, 2017: 60). R. Loeber, R. Koolhof, D. Dardini, E. Wei ve A. C. D'Escury'nin yapmış oldukları yakın dönem bir araştırmada da ciddi suç eylemi gerçekleştiren erkek çocukların daha çok dürtüleriyle hareket ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Fakat zekâ seviyesi yüksek olan çocukların

sahip oldukları bilişsel kontrol sistemleri daha başarılı olduğu da çalışmanın sonuçları arasındadır (Koolhof, Loeber vd.'den akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 60).

Zekâ seviyesi ve suçluluk arasındaki bağlantı konusunda bu yönde çalışmalar yapılsa da zekâ seviyesi düşük olma durumunun doğrudan suç işlemeye neden olmadığı bunun yanı sıra ev ortamı, okul performansı ve sosyal çevre gibi faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir (Ward ve Charles'dan akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 60). Özetle, biyolojik kuramlar suç davranışının ortaya çıkmasını kalıtsal özellikler, fizyolojik etkenler ve biyolojik farklılık bağlamında incelemiştir.

2.4.2. Psikolojik Kuram

Suç eyleminin gerçekleşmesini psikolojik etkenler bağlamında açıklamaya çalışan psikolojik kuramlar suç olgusunu bozuk kişilik gelişiminin bir sonucu olarak ele alır. Bu noktada kişinin 6 yaşına kadar erken çocukluk dönemindeki problemleri sürecine yoğunlaşır. Psikolojik kuramlar genel olarak üç varsayım üzerinde birleşmişlerdir. Bunlardan birincisi suç kişinin içerisinde bulunduğu çatışma ve çalkantılı dönemin dışı vurmasıdır. Örneğin, çocuğun aile içerisinde yaşadığı duygusal yoksunluk sebebiyle sosyal ortamlarda kendisini ifade etmekte zorlanması, kendinin değersiz olduğu düşüncesine kapılması gibi dönemlerinde olası suç söz konusudur. İkinci varsayım ise bu çatışmalar çocukluğun erken dönemlerinde (1-6) meydana gelir ve yaşla beraber ilerleme gösterir. Üçüncüsü de suç davranışının önlenmesi için kişinin ve yaşamış olduğu problemlerin üzerinde durmak gerekmektedir.

Psikolojik teorileri dört başlık altında incelemek mümkündür (Muş ve Öz, 2016: 48). İlk olarak Psikanalitik yaklaşımdan söz edilebilir. Sigmund Freud çocuk suçluluğunun incelenmesinde öncüsü olduğu psikanalitik kuram aracılığıyla üç temel görüş ileri sürmüştür. Bu görüşlerin ilki; çocukların toplumsal olarak kabul gören veya onaylanan davranışları aynı şekilde toplumsal olarak kabul görmeyen davranışlardan ayırt edebilmesi zor bir durumdur. Freud bu durumu ise çocukların id'in (yeme, içme gibi temel ihtiyaçlar ve saldırganlık dürtüleri) gibi ilkel dürtülerini kontrol etmeyi henüz öğrenememiş olmalarına bağlamaktadır (Freud'dan akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 63). İd'in ego ve süpereo tarafından kontrol

edilmesi çok güçlü bir id'e sahip olma durumunda çok zordur. Böyle bir durumda da id kişinin gerçekleştirmiş olduğu davranışların hâkimi konumundadır (Muş ve Öz, 2016: 49). İkinci görüş ise çocukların ortaya çıkan agresif dürtülerini kontrol altına almayı öğrenmesi gerekmektedir. Çocuğun toplumsal olarak benimsenmiş, kabul görmüş yöntemler aracılığıyla çözümlenmeyi öğrenmesi ise iç gerginliğinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Freud'dan akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 63). Güçlü bir süperegö'ya sahip olma durumunda süperegö'dan gelen ayıplayan, utandıran ve baskı içeren tutumlar kişinin içe kapanmasına ve suçluluk duygusu hissetmesine sebep olur. Suç davranışı da bu suçluluk duygusunun sonucu olarak meydana gelmektedir (Muş ve Öz, 2016: 50). Üçüncü görüş olarak da; beş yaşına kadar çocuğun elde ettiği duygusal tecrübeler yaşamının geri kalan süresi boyunca belirleyici bir konumda olacaktır. Çocuk eğer çocukluk döneminde duygusal travmalara maruz kalmışsa bu yaşadığı travmalar onu hayat boyu etkileyecek psikolojik problemler yaşamasına sebep olacaktır (Freud'dan akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 63). Zayıf bir ego'ya (benlik) sahip olma durumunda ise çocuk id ve süperegö arasındaki dengeyi kurmakta güçlük yaşayacaktır. Bu durumda dengesiz bir kişilik yapısı ortaya çıkar. Id, ego ve süperegö arasındaki çatışma durumu ve dengesizlik dışarıya suç davranışı olarak yansıma gösterebilir (Muş ve Öz, 2016: 50).

Psikanalitik ve suç arasındaki bağlantı ile ilgili olarak August Aichorn 1935 yılında Dikbaşı Gençlik adında bir çalışma yapmıştır. Aichorn çalışmasında insanların doğuştan "asosyal" olduklarını fakat zaman içerisinde sosyalleşme sürecini dış dünya ile etkileşimleri sonucunda tamamladıklarını ve bu süreç esnasında kişi dünyanın sadece kendi etrafında dönmediğinin farkına varır. Bu sosyalleşme sürecinin başarısı ise her insan için aynı derecede değildir. Bazı insanlar için bu dönem zor bir şekilde geçer ve dolayısıyla normal olarak tamamlayamaz. Bu durumda ortaya "antisosyal" davranışlar çıkar. Zaman içerisinde bu kişiler kendilerini engelleyen kontrol mekanizmaları yok olana kadar ya da uygun bir fırsat ele geçirip suç işleme eylemine yönelene kadar bu kişiler "gizli suçlular" olarak beklemede kalırlar. Bu süreç içerisinde aile yapısı, sosyal çevre gibi faktörler de suç davranışının meydana gelmesine sebep olur (Muş ve Öz, 2016: 50).

Psikolojik teoriler kapsamında ikinci görüş ise kişilik ve suç ile ilgilidir. Suç davranışının ortaya çıkmasını kişilik özellikleri modeli farklı bir bakış açısıyla ele alır. Eleanor Glueck ve Sheldon Glueck Çocuk Suçluluğunun Çözülmesi

çalışmasında 500 çocuk suçlu ile 500 suç eylemi gerçekleştirmemiş çocuk üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırma bu iki grupta yer alan çocukların farklı kişisel özellikleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Ulaşılan sonuç ise şu şekildedir: suç eylemi gerçekleştirmiş olan çocuklar diğer grupta yer alan çocuklara kıyasla çok daha meydan okuyucu, otoriteye karşı karmaşık duygular içinde olan, başarısız olma korkusu daha fazla, daha düşmanca, daha şüpheli ve daha savunmacı bir tavrıdadır (Glueck'den akt. Bartollas ve Schmalleger, 2017: 65). Bir antisosyal kişilik bozukluğu olarak da tanımlanan psikopatlık kavramı ise çok eskiye dayanmaktadır. Sosyalleşme sürecini gerçekleştirememiş ve davranışları kendilerini toplumla devamlı çatışma haline getiren kişiler psikopati olarak isimlendirilmektedir (Nietzel'den akt. Akıncı, 2018: 185). Psikopati veya sosyopati olarak teşhis alan çocuklar ise ağır suç geçmişi olan çocuklardır. Buna ek olarak, bu çocuklar davranış bozukluğu ile karşı karşıyadır. Psikopati teşhisi konulan çocukların reddedilen, istenmeyen bir şekilde yetiştirildiği ve bundan dolayı çocuğun diğer insanlara karşı güven duygusunun gelişmediği düşünülmektedir aynı zamanda suçluluk duygusu hissetme, vicdan, neyin doğru neyin yanlış davranış olduğu konularına yabancıdır (Muş ve Öz, 2016: 51).

Bu görüşlerin yanı sıra, Bilişsel Kuram da suç olgusunu açıklamak için kullanılan psikolojik teorilerin üçüncüsüdür. Aaron T. Beck kişisel açıdan suçluların kolay incinebilirlik duygusunun itibarının sarsılması durumu ya da tahakküm gibi farklı toplumsal karşı karşıya gelişlerde ortaya çıkabileceğini belirtti. Bu kişiler karşı tarafa cevabı ya kavga ederek ya da daha zayıf rakibi olarak gördüğü bir kişiye saldırgan davranışlarda bulunarak bu durumlara tepki veriyorlar. Yetişkin veya çocuk şiddet içeren suç eyleminde bulunanlar kendilerini mağdur olarak karşı tarafı ise kendisini kurban eden olarak görmektedir. Genellikle, suç eylemine yönelenlerin düşünce biçimi “otoriteler kontrol eder ve cezalandırır”, “eşler yalancı ve hilecidir”, “dışarıdakiler yalnızca kendi hedefleri için çalışan, düşmanca ve aldatıcıdır” ve “kimseye güvenilmez” şeklinde katı görüşlere sahiptir (Beck'den akt. Bartollas ve Schmalleger, 2017: 66).

Psikolojik kuramlar kişinin çocukluk çağını göz önünde bulundurarak yaşadığı olumsuz tecrübeler buna bağlı olarak sosyalleşememe veya yanlış ortamlarda sosyalleşmesi durumlarını incelemiş; suç davranışının ortaya çıkmasını

çocuğun duygusal gelişimini doğru bir şekilde tamamlayamamasının sonucu olarak açıklamıştır.

2.4.3. Sosyolojik Kuramlar

Öne çıkan toplumsal problemlerden biri olan suç davranışı sadece fail ve mağdurunu değil toplumun tüm kesimi üzerinde etkiler bıraktığından dolayı sosyolojinin üzerinde durduğu önemli alanlardan birisi olmuştur. Bu nedenle, suç olgusunu açıklamada sosyolojik nitelikli birçok teori bulunmaktadır. Bu teoriler suç davranışını sosyal ve fiziksel çevrenin bir ürünü olarak sosyal yapı ve sosyal süreç perspektiflerinden açıklamaya çalışmışlardır.

2.4.3.1. Sosyal Yapı Kuramları

Toplum içerisinde suç davranışının ortaya çıkmasının sebepleri üzerinde durulduğunda sosyal yapı etkenleri suç davranışına yönelimi açıklamada önemli bir rol oynamaktadır. Her toplum kendine ait sosyal bağlar ve kontrol mekanizmalarına sahiptir. Toplum sal yapıyı derinden etkileyen savaş, göç, terör, ekonomik kriz, doğal afet gibi olaylar ise bu sosyal bağları ve toplumsal kontrolü zayıflatarak suç olaylarının artmasına neden olmaktadır. Sosyal yapı ve suç arasındaki bağlantıyı inceleyen sosyal yapı kuramları suç eyleminin gerçekleşmesini toplumsal yapının zayıflamasına bağlamaktadır (Güçlü ve Akbaş, 2016: 44). Ayrıca, sosyal yapı kuramlarına göre toplumun yapısını meydana getiren aile, okul, mahalle, ekonomik şartlar, merkezi ve devlet kuruluşları gibi kişinin kendi kontrolü dışındaki dış faktörler suç olaylarının gerçekleşmesine sebep olur (Karğın, 2016: 60).

Durkheim sosyal yapı teorileri kapsamında suç ile ilgili çalışmalara büyük katkı sağlamıştır. Durkheim'a göre suç davranışı normal ve fonksiyoneldir. Ona göre, her insanın aynı ya da benzer ahlâki bilinçte olması mümkün değildir. Bununla birlikte, suç var olan normlardan oluşan bir üründür. Doğruya anlam kazandırmak için yanlış kavramı gereklidir ve bu kavram içerisinde kalıtımsaldır (İçli, 1993: 16). Durkheim, suçun toplumlar için fonksiyonel olduğu fikrini savunmaktadır. Suç eylemi karşısında verilecek tepki insanları bir araya getirecek etkileşimin ve sosyal bağların güçlenmesine katkı sağlar. Bu durum da suç davranışında azalma olmasına sebep olur. Suç ve bunun karşılığında ortaya çıkan toplumsal tepki arasındaki bağlantı sistemi Durkheim için önemli bir nokta olmuştur. Durkheim'ın suç davranışının normal bir durum olduğu düşüncesi ve anomi teorisi Merton'ın suçlu

davranış ile ilgili yapmış olduğu çalışmalara temel oluşturmuştur. Merton, biyolojik ve psikolojik kuramların suç konusunda yapmış oldukları açıklamaları kabul etmez. Onun temel düşüncesi, toplumsal yapının bazı kimseler üzerinde uyumsuz davranışların oluşmasına sebep olacağı şeklinde baskı uyguladığıdır. Merton'un suç davranışına olan yaklaşımı da toplumsal yapının niteliği temelli olup sosyolojiktir (İçli, 1993: 16).

Sosyal yapı kuramları içerisinde yer alan görüşler toplum içerisinde yer alan sosyal kurumların kişilerin davranış ve eylemlerine yön verdiğini savunarak, meydana gelen suç davranışlarının toplumsal yapıyı etkileyen sosyal düzensizlik ve sosyal hareketlilik gibi olaylar kaynaklı olduğu düşüncesi etrafında şekillenmiştir. Bu düşüncelerin yanı sıra sosyal yapı kuramları çerçevesinde belli teoriler de yer almaktadır.

2.4.3.1.1. Sosyal Düzensizlik Kuramı

Sosyal düzensizlik teorisi temel olarak suçu yapısal problemler sonucunda ortaya çıkan sosyal bir sorun olarak incelemektedir. Toplumun yapısal özellikleri suça yönelmede esas etkindir. Bu teori suç ve suçluluğu toplumsal koşullar bağlamında değerlendirmekle birlikte suç davranışının meydana gelmesinde kişinin sosyalleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan toplumsal yapı niteliklerinin belirleyici rolü olduğu noktasına yoğunlaşmaktadır (Güçlü ve Akbaş, 2016: 42). Sosyal düzensizlik teorisi Clifford R. Shaw ve Henry D. Mckay tarafından 20. yüzyılın ilk yarısında geliştirilmiştir. Shaw ve Mckay suç davranışının sebebi olarak sosyal yapının özelliklerine yoğunlaşmıştır (Kornhauser'den akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 81). Yapmış oldukları araştırmalarda suç eyleminin gerçekleşmesinin şehir merkezine uzaklık ve sosyoekonomik statüyle ters orantılı olduğunu aynı zamanda suç davranışının kökleşmiş olduğu yerleşim yerlerinde ırk ve etnik kökene bağlı olmaksızın arttığı sonuçlarına ulaşmışlardır (Reiss ve Mckay'den akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 81).

Shaw ve Mckay çocuk suçluluğunun ortaya çıkmasını ise toplum içerisindeki sosyal düzensizlik durumunun bir sonucu olarak görmüşlerdir. Özellikle geleneksel birincil grupların örneğin aile ve içinde bulunan sosyal çevrede toplumsal kontrolün bozulması nedeniyle suç davranışının meydana geldiğini ileri sürmüşlerdir. Sanayileşme ve göçler gibi toplumsal yaşamı etkileyen olaylar

insanlara daha iyi bir yaşam sunması ihtimalinin yanı sıra karmaşık ve düzensiz bir toplum yapısının ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Oluşan bu toplumun bir üyesi olan çocuklar da yeni toplum yapısına uyum sağlayamayıp suç davranışına yönelirler (Finestone'dan akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 82).

Başka bir çalışmada ise Shaw ve Mckay şehir içerisinde düşük kira ödenen kenar mahalleleri suç eylemi gerçekleştirme oranının yüksek olduğu alanlar olarak kabul etmişler ve bu merkezleri “suçlu bölgeler” olarak isimlendirerek özelliklerini şu şekilde ifade etmişlerdir: Fiziksel yapıda bozulma bu bölgelerde yoğun bir biçimde görülür. Ticaret merkezleri ve sanayileşmenin yoğun olduğu mekânların yakınında bu bölgeler yer almaktadır. Bundan dolayı, nüfus yoğunluğu fazladır ve göçmenler çoğunluktadır (Broom ve Selznick'den akt. İçli, 1993: 37). Shaw ve Mckay'e göre suç davranışının meydana gelme oranının fazla olduğu merkezi iş bölgelerini çevreleyen geçiş bölgesinde toplumsal sorunlara sık rastlanır. Suç davranışı bu bölgelerde gelenek şeklinde kuşaktan kuşağa devam eden özellikle erkek çocukların devamını getirdiği bir eylem halini almıştır. Buna ek olarak, bu bölgeleri diğer bölgelerden ayıran özellik sosyal organizasyonluktur (İçli, 1993: 37). Sosyal düzensizlik kuramında yer alan bu görüşlerin temelleri ise Durkheim'in anomi kavramında görülebilir. Bu kavram toplum içerisindeki üyelerin davranış ve eylemlerine yeterli düzenlemeler bulunmadığında ortaya çıkan kuralsızlık durumudur. Shaw ve Mckay de toplumsal yapının nitelikleri üzerinde durarak suç davranışının toplumdaki düzensizlik durumundan kaynaklandığını ileri sürer.

2.4.3.1.2. Ekolojik Kuram

1800'lü yıllar özellikle 1840 yılında İngiltere'de yapılan çalışmalar ekoloji ve suç ile alakalı olarak gerçekleşen çalışmaların başlangıcı sayılmaktadır. Ekolojik çerçevede suçu inceleyen araştırmacılar çevrenin değişimiyle beraber meydana gelen toplumsal değişimin bir fonksiyonu olarak suçu ele alırlar. Guerry, Fransa'da yapmış olduğu çalışma ile ekoloji ve suç arasındaki bağlantıyı incelemiş ve sonucunda şehirlerde yüksek oranda suç davranışı gerçekleşen “suç bölgeleri” olarak isimlendirdiği alanlarda mala ilişkin suçların fazla olduğunu belirtmiştir. Çalışmanın gerçekleştiği Fransa'da sanayileşmenin yoğunlaştığı şehirlerde ve limanlarda suçların profesyonel bir şekilde artma eğiliminde olduğunu ifade etmiştir (Moris'den akt. İçli, 1993: 36). Chicago Üniversitesi'nde kurulan ekolojik okul Burgess'in “Çemberler Teorisinden” (1923) fazlasıyla etkilenmiştir. Bu teori Burgess'e göre Chicago

yakınında bulunan şehirlerin büyümelerini de açıklar. Çalışmasında iş yerleri ve birinci kuşak nitelikli olmayan göçmen işçilerin evlerinin yer aldığı merkezden başlayarak giderek büyüyen çemberler halinde beş yerleşim yerinden bahseder (İçli, 1993: 36). Suç eyleminin gerçekleşme oranı merkezden çevreye doğru gidildikçe azalma gösterir. Bu durum nüfus yoğunluğu, yoksulluk, suç davranışını gerçekleştirenlerin saygın oluşu gibi bölgenin nitelikleriyle açıklanabilir (Caplow'dan akt. İçli, 1993: 36). Ekolojik kuram çevre ve suç arasındaki bağlantıyı inceleyerek belirli bölgelerin sahip olduğu özellikler nedeniyle suç davranışına daha çok rastlanıldığı üzerinde durmuştur.

2.4.3.1.3. Alt Kültür Kuramı

Suç davranışının gerçekleşmesiyle ilgili yaklaşımlardan birisi de “suçlu alt kültürü” kuramıdır. Bu kurama ilişkin özellikle çete suçluluğu konusunda bu kültürün alt sınıf üyesi kişilerin statüleri temelli yaşamış oldukları hayal kırıklıklarına tepki olarak gerçekleştirmiş oldukları bir davranış sistemi olduğu fikri yaygındır. Ferracuti ve Wolfgang'ın geliştirmiş olduğu alt kültür teorisi de toplum içerisinde yerleşmiş olan kültür yapısından kaynaklanan değerler sisteminin özellikle öldürme suç davranışını meydana getiren koşulları belirlemesi bakımından göze çarpan noktadır. Wolfgang, suçlu alt kültürü ile ilgili kavramında herhangi bir nedenden dolayı bazı özel durumlarda kişisel şiddet kullanımını kültürel değerler sisteminde zaman içerisinde şiddete başvurmanın doğal karşılanacağı üzerinde durmaktadır. Şiddet içeren ve sert tepkilerin normal bir şekilde karşılandığı kültürel bir ortamda fiziksel saldırganlık halinin suç eylemi gerçekleştirme ihtimali de fazlasıyla yüksektir. Bu koşullar altında böyle bir çevrede yetişen ve yaşamını devam ettiren kişi içinde bulunduğu değer sistemine ters düşmemek veya uyum sağlayabilmek için suç davranışında bulunmak ise o kişi için onur kırıcı, küçültücü hatta suçluluk duygusu hissetmesine sebep olur (Wolfgang'dan akt. İçli, 1993: 43-44).

Albert K. Cohen ise suçlu alt kültür teorisini şu şekilde açıklamıştır: Amerikan kültüründeki toplumsal yapı o toplumda yaşayan insanlar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Sosyoekonomik statünün gerçekleri 12-13 yaşındaki çocuklar tarafından bile bilinmektedir (Cohen'den akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 89). Cohen, Amerikan sınıf sisteminin belirlenmiş olan orta sınıfın sahip olduğu değer ve normları çocukların benimseyip bunlara ulaşmalarını beklediğini ifade etmektedir

(Bartollas ve Schmallegger, 2017: 89). Okul yaşamında da öğretmen, öğrencilerinin orta sınıfın karakterinin kabul edip içselleştirmeleri için onları teşvik etmektedir (Cohen'den akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 89). Cohen'in teorisinde üzerinde durduğu temel nokta alt sınıfta yer alan erkeklerin orta sınıfa ait değer ve normları benimseyip, onları içselleştirdiği fakat orta sınıf amaçlarını gerçekleştirme sürecine ulaşamadıklarıdır. Sonrasında ise statü ile alakalı tıkanmalar meydana gelmekte bununla birlikte karşıt tepki oluşturma mekanizması kullanılmaktadır. Cohen'e göre suç eylemini gerçekleştirenler bir yandan orta sınıfa ait kriterlerin önemli olmadığını ifade ederken bir yandan da orta sınıf toplumunun normlarına karşı anlaşılabilir ve iyi niyetli olmayan bir tavır sergilemektedirler (Cohen'den akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 90).

Ayrıca, Cohen suç davranışında bulunanların herhangi bir kazanç elde etmek veya menfaat sağlamak amacıyla değil yalnızca eğlence olsun diye bu eylemi gerçekleştirdiklerini de eklemiştir. Suçlu alt kültürün ölçütlerine göre suçluların gerçekleştirmiş oldukları eylemler doğru ve haklı gerekçelere sahiptir çünkü büyük kültürün sahip olduğu normlarla karşılaştırıldığında yanlış ve hatalı davranışlardır. Ayrıca, suçlu alt kültür üyeleri belli bir suç tipi üzerinde uzmanlaşmış değillerdir. Grup özerkliği onlar için önemlidir. Çetenin resmi olmayan baskısı dışında olan hiçbir sınırlamaya grup üyelerinin tahammülü yoktur (Cohen'den akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 90).

Cohen'in suçlu alt kültür teorisinden sonra ise Richard Cloward ve Lloyd Ohlin'in (1966) geliştirmiş olduğu fırsatlar teorisi toplumsal yapı baskısının en fazla hissedildiği alt sınıflarda suç davranışına yönelimin arttığı yönündedir. Buna ek olarak, gecekondu bölgesinde yaşayan gençlerin fırsat ve kurumsal araçların yeterli olmayışı sebebiyle istedikleri başarıyı elde edemedikleri ve orta sınıfa yükselme isteğini yerine getiremediklerini ifade etmektedirler (Lily, Cullen ve Ball'dan akt. Güçlü ve Akbaş, 2016: 57). Cloward ve Ohlin, başarıya ulaşmak için yasal olmayan birçok yolun olduğunu belirterek üst ve orta sınıfların başarılı olmak amacıyla sahip oldukları çok sayıda yasal imkânlarla karşı alt sınıfların da yasal olmayan imkânlarla sahip olduklarını ileri sürmüşlerdir. Toplumsal yapı içerisinde yasal olmayan imkânların dağılımında da bir eşitlik bulunmadığını ifade etmektedirler. Cohen gibi Cloward ve Ohlin de suç ve suçluluk durumlarının statü engellenmesi sonucunda meydana geldiği fikrini savunmaktadır (Güçlü ve Akbaş, 2016: 57). Cloward ve

Ohlin'e göre suçlu alt kültürü üyeleri ve suç çeteleri genellikle alt sınıfların yaşamını sürdürdüğü büyük kent merkezlerinde yetişkin erkekler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda onlar alt sınıfların yaşamış olduğu büyük kent merkezlerinde suç eyleminin gerçekleşme sebeplerini ve bazı alt kültürel karakteristiğinin ve standart kalıpların suç eyleminin gerçekleşmesine nasıl etki ettiğini bilmek isterler (Cullen'den akt. Güçlü ve Akbaş, 2016: 58).

Cloward ve Ohlin suçlu alt kültürünün üç türünden söz etmiştir. İlk olarak suçlu alt kültürü (criminal subculture) ele almışlardır. Bu alt kültürde amaç yasal olmayan yollardan maddi kazanç sağlamaktır. Bu hedef etrafında birleşmiş gençlik çeteleri hırsızlık, dolandırıcılık, şantaj ve gasp gibi mala ilişkin suçlar işler. (Güçlü ve Akbaş, 2016: 58). Çatışma alt kültürü (conflict subculture) ise ikinci tür suçlu alt kültürüdür. Bu alt kültür üyeleri dövüşçü çeteler olarak da isimlendirilmektedir. Bu gruplar içerisinde bir statüye sahip olmak şiddetli, güçlü ve dövüş bilme özelliklerine sahip olmayı gerektirir. Bu nedenden dolayı bu grup üyeleri fazlasıyla kavgacı ve uçarıdır (Cloward ve Ohlin'den akt. Güçlü ve Akbaş, 2016: 58). Toplumsal düzenin bulunmadığı mekânlar olan alt sınıfların yaşadığı yerlerde bu grup üyeleri görülürler (Akers ve Sellers'dan akt. Güçlü ve Akbaş, 2016: 58). Bu grup üyeleri yaşamış oldukları hayal kırıklıklarının üstesinden gelmeyi, kendilerini iyi hissedebilmenin yolunun şiddet ve cesur olma yoluyla gerçekleştiğini düşünmektedir. Bu kültür içerisinde şiddet yoluyla güç elde etme önemli bir motivasyon kaynağıdır. Suçlu alt kültürün üçüncü türü ise geri çekilmeci alt kültür (retreatist subculture)'dür. Bu grup üyeleri ise kendilerini tamamen alkol ve uyuşturucu kullanımına bırakmışlardır. Hiçbir amaç ve araçları bulunmamaktadır. Özellikle nerede yer aldıkları konusunda ise Cloward ve Ohlin herhangi bir bilgi vermemektedir. Kendilerini toplumdan soyutlamışlardır; ne iş ne de okul yaşamlarında iyi bir performansları yoktur.

Miller da Cohen, Cloward ve Ohlin gibi yaşamını sürdürdüğü çevrede ekonomik yetersizlikler bulunan alt sınıf suçlu erkek çetelerine yoğunlaşmıştır. Miller, suç eylemini gerçekleştirenlerin sosyoekonomik açıdan yetersiz olan sınıflarda görülme nedeni üzerine araştırmalar yapmıştır. Bu sınıf içerisinde yer alan kişilerin çevresinde olup bitenleri algılama ve yorumlama şekillerinin diğer üst sınıflardan fazlasıyla farklı olduğu fikrini ileri sürmektedir. Bunun nedeni ise bu grup üyelerinin yaşadığı çevredeki olumsuz koşullarla bağlantılı olarak sahip oldukları

değer yargıları, hedef ve beklentileri kendilerine özgü bir biçimde farklıdır. Miller, bu kültür grubunda yer alanlar için suç işlemenin kabul görme ve başarmanın bir yolu olduğunu ifade eder. Bundan dolayı, onlar kendilerinden daha tecrübeli olarak kabul ettikleri alt sınıfın ilgi odaklarına ya da onların sahip oldukları değer yargılarını göz önünde bulundurarak davranışlar sergilerler ve aynı zamanda bu davranışları öğrenirler. Fakat bu değerler bela, sertlik, zekilik, heyecan arama, kadercilik ve bağımsızlık gibi abartılı bir şekilde kullanılmaktadır (Güçlü ve Akbaş, 2016: 60).

Miller'ın düşüncelerindeki temel nokta düşük sosyoekonomik düzeye sahip olan kişilerin kendilerine özgü kültürleri, ilgi odakları veya sahip oldukları değerlerinin alt sınıf erkek çocukların suç davranışına yönelimi ihtimalini arttırdığı yönündedir. Miller'a göre bu çocuklar diğer insanlara sert bir yapıda olduklarını aynı zamanda başkalarının üstesinden gelebileceklerini göstermek ister. Suç arayışı onlar için bir heyecandır. Bundan dolayı suç, alt sınıfta bulunan gençlere onlardan beklenen davranışları yapılması istenmesine karşı kişisel bir bağımsızlık gösterme fırsatı bununla birlikte en az çaba ile lüks bir yaşama sahip olma ve kişisel statü elde etme ümidi kazanmalarını sağlamaktadır (Bartollas ve Schmallegger, 2017: 85).

Genel olarak suçlu alt kültürü içerisinde gerçekleşen yasal olmayan eylemler ekonomik olarak yüksek bir seviyeye sahip olmak amacının yanı sıra içinde bulunulan gruba saygı gösterme, onların davranışlarına benzer davranışlarda bulunarak sosyalleşme amacı taşımaktadır.

2.4.3.1.4. Gerilim Kuramı

Robert K. Merton birbirinden farklı toplumsal yapılarda suç eyleminin nasıl gerçekleştiğine yönelik önemli görüşlere sahiptir. Merton, Durkheim'ın anomi kavramını kullanarak suç davranışının sebeplerini kendisine ait sosyal yapı bakış açısı ile açıklamaktadır. "Sosyal Teori ve Sosyal Yapı" isimli çalışmasında Merton şunları ifade etmiştir:

Toplumsal olarak normal kabul edilen davranışların dışında sayılan sapan davranışlar uyum gösteren hareketler kadar toplumsal yapının bir ürünü kapsamındadır. Bizim asıl hedefimiz, toplumsal yapının toplum içerisindeki bazı kimseleri uyumlu davranışlar yerine neden uyumsuz davranışlara ittiğini incelemektir (Merton'dan akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 86).

Merton'a (1938) göre, her toplum kendine ait bir kültüre sahiptir. Bu kültürün içerisinde o toplumun değerleri ve amaçları yer almaktadır. Amerikan

kültüründe ise toplumun en öncelikli amacı maddi kazanç ve servet bağlamında başarıya ulaşmak olarak belirlemiştir. Elde edilecek olan maddi kazanç ve amaçlar beraberinde güç, statü ve saygınlığı getireceği düşüncesi önemlidir. Bu amaç “Amerikan Rüyası” tabiri ile de bilinmektedir. Amerikan toplumunda yaşayan her kişinin bu hedefe ulaşması beklenmektedir. Merton, bu amaca ulaşmada nasıl bir yol izleneceği ve hangi araçların kullanılacağına Amerikan kültüründe önemli bir nokta olmadığını yalnızca maddi kazanç elde etmenin asıl önemli nokta olduğunu ifade etmektedir. Bu noktada ise Merton anominin ortaya çıktığını belirtir. Bu kültürde yer alan kişilerin zihinlerinde hedefe ulaşmada doğruluk, dürüstlük gibi değerler yer almamaktadır. Yalnızca hedefe ulaşmak o toplumda yaşayan her insana empoze edilmiştir. Bu durum da zaman içerisinde meşru hedefler elde edilmesinde meşru kabul edilmeyen yöntem ve araçların kullanılabilmesi anlayışının hakim olmasına aynı zamanda toplumda kargaşa ya da karmaşa bir başka ifadeyle düzensizlik durumunun oluşturduğu anomiyeye neden olmaktadır.

Diğer sanayileşmiş toplumlarla karşılaştırıldığında ABD’nin daha yüksek suç oranına sahip olmasının sebebini ise toplumda oluşan bu anomi ortamına bağlamaktadır. Mikro düzeyde ise bazı kimselerin neden diğerleri ile kıyaslandığında daha fazla suç davranışına yöneldiğini ise Merton kendi gerilim teorisi ile şu şekilde açıklamıştır. Amerikan toplumunda her kişinin ulaşması beklenen maddi zenginlik ortak bir hedef olarak belirlense de bu amacı elde etme aşamasında bu toplum içerisindeki her insan aynı olanaklara sahip değildir. Bu imkânların yeterli olmayışı ve yalnızca bazı kimselerin bunlara sahip olması ise insanlarda gerilim oluşmasının temel sebebidir. Toplum içerisindeki bu eşitsizlik insanların farklı katmanlara ayrılmasına (alt-orta-üst sınıf) sebep olmuştur. Eşitsizlik ve fırsatlardan yoksun olma durumunu hisseden büyük çoğunluğu alt sınıftan oluşan kişiler ise gerilimi en fazla hissedip, yaşayanlardır (Karğın, 2016: 66).

Özetle, Merton geliştirmiş olduğu gerilim teorisi ile suç davranışını açıklarken toplumsal engellemeler ve sahip olunan imkânların eşit olmayışından söz etmiştir. Ayrıca, kişilere empoze edilen amaçlar ile onların içerisinde yer aldığı toplumsal yapının çelişkili durumu üzerinde durmuştur.

2.4.3.2. Sosyal Süreç Kuramları

Sosyal süreç kuramları suç davranışının ortaya çıkmasını nesilden nesile veya bir gruptan diğerine kültür ve öğrenme aracılığıyla geçtiği düşüncesi üzerinde durmaktadır. Bu grup içerisinde yer alan kuramlarda en çok “etkileşim” kavramına yoğunlaşıldığı da söylenebilir. Bir başka ifadeyle, sosyal süreç kuramlarına göre suç eyleminin gerçekleşmesi kişiler arasındaki etkileşimler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Sosyal süreç kuramları sosyal düzensizlik kuramı ile de bağlantılıdır. Sosyal düzensizliğin fazla olduğu bölgelerde kişiler arası etkileşimler normlara uymayı teşvik etmez aksine bu bölgelerde kişiler arası etkileşimler normlara uymayan davranışları destekleyen bir ortamın oluşmasına sebep olur (Güçlü ve Akbaş, 2016: 67).

Sosyal süreçlere odaklanan birçok kuram çocuk suçluluğunu analiz etmede yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Sosyal öğrenme, kontrol, etiketleme (damgalama) kuramları 1960’lı yıllarda yayılmaya başlamış çünkü bu teoriler kişisel davranışların belirleyicisi olarak toplumsal çevrenin niteliklerinin anlaşılması için kuramsal bir altyapının oluşumuna yardımcı olmaktadır (Bartollas ve Schmallegger, 2017: 107). Sosyal süreç kuramları suçlu olma durumunun belirli aşamalarla gerçekleştiği üzerinde durarak aile, sosyal çevre ve toplumsal bağlılık gibi etkenlerle suç analizi yapmıştır.

2.4.3.2.1. Öğrenme Kuramı

Bu kuram kişilerin suç eylemini gerçekleştirmelerini öğrenme süreçlerinde yaşadıkları deneyimlere bağlamaktadır. Bu süreçte kişilerin çocukluk ve gençlik dönemlerinde aile kadar etkili ve önemli olan bir diğer sosyal çevre de arkadaşlardır. Edwin Sutherland’ın Ayırıcı Birliktelikler Teorisi de suç davranışının ortaya çıkmasının sosyal süreç yoluyla gerçekleştiği düşüncesini savunan teoridir (Güçlü ve Akbaş, 2016: 68). Suç eyleminin gerçekleşmesini kişiler arasında oluşan etkileşimin bir ürünü olduğu fikrini savuna Sutherland, ayırıcı birliktelikler teorisinde sosyolog George Herbert Mead’in sembolik etkileşim bakış açısını büyük ölçüde yansıtmıştır. Sutherland, o zamana kadar Avrupa’da yaygın şekilde fiziksel ve biyolojik etkenlerin suç davranışının sebepleri olduğu fikrine karşı çıkmıştır.

Ayrıca, Sutherland, Gabriel Tarde’nin (1903) kriminoloji alanında yazmış olduğu Taklit Yasaları isimli eserinden etkilenmiştir (Güçlü ve Akbaş, 2016: 69).

Tarde, “taklit” (imitation) teorisinde Lombrosso’ya, pozitif kuram düşüncelerine, biyolojik ve fiziksel teorilere karşı çıkararak suç davranışının oluşumunu sosyal etkenlerin bir sonucu çerçevesinde ele alır ve ona göre kişi suç eylemini yakın temas aracılığıyla taklit ederek gerçekleştirir. Sutherland da bu görüşe benzer bir şekilde herhangi bir davranış gibi suç davranışının da öğrenildiği fikrini ileri sürer (İçli, 1993: 17). Ayırıcı birliktelikler kuramı çocuk suçluluğunun diğer davranış çeşitlerine benzer şekilde toplumsal etkileşimin bir ürünü olduğu üzerinde de durmaktadır. Sutherland bu kuramı geliştirirken kişilerin içerisinde yer aldıkları gruptaki insanların fikir ve beklentilerini benimsemeleri nedeniyle devamlı bir şekilde değişmekte olduğu düşüncesini savunmuştur (Cohen’den akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 107).

Sutherland, suç davranışının kanunları yok saymaya uygun durumların çokluğunu içselleştiren kişilerden beklenildiği düşüncesine de sahiptir (Sutherland’dan akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017: 107). Sutherland’a göre suç davranışı diğer davranışlar gibi başka insanlar aracılığıyla öğrenildiğinden dolayı çocuk suçları da kalıtsal bir kişilik özelliği taşımayıp sonradan öğrenilen bir davranış niteliği kazanır. Buna ek olarak, suç davranışları çocuğun diğer insanlarla iletişim süreci içerisinde sözlü ve sözsüz etkileşim halinde olması yoluyla öğrenilir. Özellikle içerisinde yer alınan yakın gruplar suç davranışının öğrenildiği ortamlardır. Bu ortamlardaki etkileşimlerden ortaya çıkan anlamlar çocuklar açısından televizyon veya gazeteler gibi iletişim araçlarına göre çok daha etkileyicidir. Sutherland, suç davranışında bulunanlara anti sosyal davranışların neler olduğunun öğretilmesinin gerekliliğinden de söz etmiştir. Toplumsal olarak kabul görmeyen davranışlar sergilemeyen kişiler geleneksel değerlerle sosyalleştirilmekte veya kültürlenmektedir. Fakat suç eylemine karışanlar ya da suç eylemi gerçekleştirenlere diğer değerler öğretilmiştir. Sutherland, geleneksel ve suça ilişkin değer sistemlerinin “tanımlamalar” olarak isimlendirilen temel birimlerden meydana geldiğini ifade eden niceliksel bir metafor geliştirmiştir. Ona göre bir kişi uyumlu olma yerine suç tanımları ile daha çok karşılaşmış bunları içselleştirdiğinde suç davranışına yönelir (Bartollas ve Schmallegger, 2017: 109).

Sykes ve Matza (1957) ise suç davranışında bulunanların geleneksel değerlerden uzak olduğu ve bunun dışında yeni suç değerleri geliştirdiği fikrine karşı çıkar. Aksine, suç işleyenlerin aslında içinde yer aldığı toplumun sahip olduğu

değerlerin bilincinde olan, değerlerine bağlı kişiler olduğu görüşünü savunur. Sykes ve Matza 1957 yılında geliştirdikleri teoride kişinin toplumsal norm ve değerleri desteklemesine rağmen suç işleme sebeplerini nötrleştirme tekniklerini kullanmasına dayandırır. Nötrleştirme, kişinin normları ve değerleri etkisiz hale getirerek suç eylemini gerçekleştirmesidir. Kişi bu şekilde birtakım mazeret ve gerekçeler ortaya çıkararak suç davranışına yönelmeyi kendisi için meşru duruma getirir. Dolayısıyla, suçun oluşumunu engelleyecek kişisel ve toplumsal kontrol mekanizmalarını yok sayar.

Sykes ve Matza beş nötrleştirme tekniğinden söz etmiştir. Sorumluluğun reddedilmesi bu tekniklerin ilkidir. Kişinin hayatında maruz kaldığı aile ve arkadaşlık sorunları ya da düşük ekonomik düzeye sahip olmasından kaynaklanan ekonomik problemler suç davranışına yönelmesine gerekçe göstermesidir. Kişi davranışının doğru olmadığını bilincindedir aynı zamanda yaşamış olduğu olumsuz koşulların onu suç eylemini gerçekleştirmeye mecbur bıraktığını hatta başka alternatif bırakmadığını savunur. Böylelikle, kişi bu noktada suçlu kimliğini kabul etmemektedir. Zararın reddedilmesi nötrleştirme tekniklerinden ikincisidir. Kişi gerçekleştirdiği suçun sonucunda kimsenin zarara ve hasara uğramadığı düşüncesindedir. Bundan dolayı, işlediği suçun önemli bir sorun olduğunu kabul etmez. Örneğin, ekonomik düzeyi yüksek olan bir kişiye ait çalınan eşyanın o kişiyi bir zarara uğratmayacağını, kolay bir şekilde telafi edebileceğini düşünür. Mağdurun reddedilmesi üçüncü tekniktir. Kişinin gerçekleştirdiği suçta mağdur olanın bu cezalandırmayı hak ettiğine inanmasıdır. Lanetleyenlerin lanetlenmesi tekniği ise başka insanların ayıplamalarına maruz kalan kişinin bu kişilerin daha fazla suç davranışına yöneldikleri ve çok daha kötü oldukları fikrini kabul etmesidir. Örneğin, rüşvet yoluyla belli kazançlar elde eden bir memur, kendisinden daha üstte bulunan yöneticilerin bu suç eylemini daha fazla gerçekleştirdiklerini gerekçe göstermektedir. Yüksek değerlere müracaat nötrleştirme tekniklerinin sonucusudur. Suç davranışında bulunan kişi bağlılık ve yakınlık duygusu hissettiği suç kültürüne ilişkin değerlerini toplumun kabul gördüğü değerlerden daha yüksek görmektedir. Suç eylemini gerçekleştiren kişi burada topluma ait norm ve değerleri reddetmemekte; kendi ait olduğu çevreyi onların değer ve kültürünü toplumla çatıştığı zamanlarda tercih etmektedir (Güçlü ve Akbaş, 2016: 75).

Matza (1964), nötrleştirme kuramını sürüklenme olarak adlandırdığı yeni teori ile birleştirir. Sürüklenme kuramına göre suç davranışında bulunan kişi topluma ait norm ve değerlere karşı tavır veya tutumlara sahip olmasına rağmen nötrleştirme tekniklerine başvurduğunda bunlardan uzaklaşır. Kişi toplumsal olarak benimsenen norm ve değerleri bir süreliğine etkisiz hale getirdiği süreçte suç eylemini gerçekleştirir. Sürüklenme kuramında kişiyi pasif olarak düşünen determinizmden kişiye suç işleme durumunda bir derece aktif rol veren soft bir determinizme geçiş söz konusudur. Bir başka ifadeyle, toplumsal ve yapısal etkenler kişinin suç eylemini gerçekleştirmesine sebep olsa da nötrleştirme tekniklerinin kullanılmasıyla kişi bir derecede kişisel sorumluluğa da sahiptir (Matza'dan akt. Güçlü ve Akbaş, 2016: 75). Öğrenme kuramları genel olarak kişilerin suç davranışına yakın çevresinde şahit olması ve zamanla bu davranışın normal olduğunu kabul ederek öğrenip içselleştirmesi düşüncesine dayanmaktadır.

2.4.3.2.2. Kontrol Kuramı

Kontrol kuramları genel olarak gençlerin suç davranışından uzak durmasına yardımcı olan içsel mekanizmaya yoğunlaşır. Kontrol kuramlarının temel görüşlerinin tarihçesi 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu kuramların hem fikir oldukları temel nokta ise suç yönelimlerinin bastırılmak istendiği durumlarda kişiler herhangi bir yolla denetlenmeli ve kontrol altında tutulmalıdır. Kontrol kuramcıları genellikle suç davranışının bir duygunun veya herhangi bir şeyin eksikliğinin sonucunda ortaya çıktığını bununla birlikte gençleri kontrol altında tutan bir denetim mekanizmasının yer almadığı ya da bu mekanizmanın eksik olması durumlarında meydana geldiğini savunmaktadır (Shoemaker'den akt. Bartollas ve Schmallegger, 2017:113).

Kontrol kuramının ilk örnekleri Albert J. Reiss Jr'in geliştirmiş olduğu kişisel ve toplumsal kontroller teorileri ile F. Ivan Nye'in aile odaklı sosyal kontrol teorisidir. Albert J. Reiss 1951 yılında Bireysel ve Sosyal Kontrolün Başarısızlığına Bağlı Çocuk Suçluluğu isimli makalesini yayınlamıştır (Paternoster ve Bachman'dan akt. Eker, 2016: 104). Bu çalışmasında Reiss, çocuk suçluluğunun tarifini "legal cezaların da dahil olmuş olduğu toplumsal sisteme ait kurallar ile kişisel toplumsal kontrol sonucunda ortaya çıkan davranışların uyumlu olmaması" olarak ifade etmiştir (Reiss'den akt. Eker, 2016: 104). Reiss, tanımlanan bu çocuk suçluluğunun meydana gelmesi için "toplumsal yapı çerçevesinde oluşan normlar ve kuralların

benimsenmeyip içselleştirilmemiş olması, daha öncesinde ortaya çıkarılmış kontrollerde bir bozulmanın olması veya toplumsal kurallar ile uyumsuzluk halinde olması gerektiği fikrini ileri sürmüştür (Reiss'den akt. Eker, 2016: 104). Reiss, kontrol mekanizmaları ile çocuk suçluluğu arasında bağlantı kurmuştur. Ona göre, “birçok kontrol mekanizması vardır ve bunlardan en etkili olanı ailedir” (Paternoster ve Bachman'dan akt. Eker, 2016: 105).

Agnew de Reiss'in bu görüşünü desteklemiş ve eğer ebeveynlerin çocuklarını gerektiği ölçüde kontrol etmemeleri, gözlemlememeleri ve ne yaptıkları ile ilgilenmememe durumlarında bu çocukların suç davranışına yönelme olasılıklarının daha yüksek olduğu fikrini savunmuştur.

Osgood ve arkadaşları da (1996) yapmış oldukları çalışmalarla bu görüşü destekleyici sonuçlara ulaşmışlardır. Sonuçlar aileleri tarafından yalnız bırakılan çocukların suç davranışına yönelme olasılıklarının arttığı yönündedir. Ayrıca, komşuluk ilişkileri de çocuklar üzerinde aile gibi resmi olmayan bir kontrol mekanizması kurmakta ve suça yönelimi azaltmaktadır. Reiss, okul yaşamının da çocuk üzerinde bir kontrol etkisi oluşturduğunu ifade etmektedir (Paternoster ve Bachman'dan akt. Eker, 2016: 105).

Agnew, okul içerisinde uygulanacak yeterli disiplin ve gözetimin suç davranışını engelleyeceği fikrini savunmuştur. Zhang, Day ve Cao (2012) ampirik çalışmalar yapmışlar ve Agnew'in bu iddiasını destekler nitelikte sonuçlara ulaşmışlardır. Anne-babaya hissedilen bağın güçlü olması durumunda çocukların onları üzmemek için suç davranışına yönelmediği bu sonuçlar arasındadır.

Benzer görüşlere sahip olan Gottfredson ve Hirschi ebeveynlerin çocuklarının davranışlarına dikkat etmeleri ve endişe duymalarının çocukları ile aralarında güçlü ve olumlu bir bağ kurmaları açısından önemli bir role sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra, aileler çocuklarını yakın bir şekilde gözetim altında tutarlar aynı zamanda onlara ahlâki bir disiplin verirlerse suç eylemini gerçekleştirmelerinin önüne geçilebilecektir (Paternoster ve Bachman'dan akt. Eker, 2016: 105).

Kontrol kuramının önemli teorisyenlerinden birisi de F. Ivan Nye'dir. Nye'e göre de aile toplumsal kontrol mekanizmasının en önemli yapısıdır. 780 kız ve erkekten oluşan genç topluluğu üzerinde gerçekleştirmiş olduğu çalışmada çok ve az

suç eylemini gerçekleştiren gençlerin aile yapılarını incelemiştir. Araştırmanın sonuçları çok suç davranışında bulunan gençlere aileleri tarafından fazla maddi imkânla birlikte serbestlik sunulmakta veya çok baskı altında tutulmaktadır. Bu gençlerin anne-babaları genel olarak gergin, kolay beğenmeyen, başarıları kolay kolay takdir etmeyen ve olumsuz giden bir şeyler olduğunda tamamen çocuğu suçlayan kişilerdir. Bu gençler aileleri tarafından dışlanan kişilerdir. Aynı zamanda bu grupta yer alan gençlerin anneleri çoğunlukla dışarıda çalışmaktadır. Bu durumun tam zıttı olarak az suç eylemi gerçekleştiren grupta yer alan gençlerin aileleri ile güçlü bağlara sahip oldukları ve rahat bir şekilde iletişim kurdukları görülmüştür (Vold, Bernard ve Snipes'den akt. Eker, 2016: 109).

Nye, çocukların maddi veya manevi ihtiyaçlarının aileler tarafından dikkate alınmasının önemli bir nokta olduğunu vurgulayarak çocukların aileleri tarafından değer verilmediğini hissettikleri durumda onların suça yönelme ihtimallerinin artmakta olduğunu da savunmuştur. Nye, direkt, içselleştirmiş ve dolaylı olmak üzere üç çeşit kontrol mekanizmasından söz etmiştir. Direkt kontrolde gençlerin suça yönelmemeleri için birden fazla kontrol mekanizması bulunmaktadır. Suç işleme sonucunda kanunlar tarafından uygulanan cezalar, çevrenin ayıplaması gibi resmi olmayan kontrol ve ebeveynlerin devamlı bir biçimde gözlemlemesi gençlerin suça yönelmemeleri için zemin hazırlamaktadır (Paternoster ve Bachman'dan akt. Eker, 2016: 110). İçselleştirilmiş kontrolde kişiler toplumun sahip olduğu değer yargılarını tamamen benimsemişlerdir. Bu kontrol sisteminde kişisel toplumsal değerleri tamamen özümsemişlerinden sergiledikleri davranışlar vicdanlarının bir parçası haline gelmiş olan ahlaki yönde sınırlandırılmaktadır. Dolaylı kontrolde ise çocuklar aile ve sosyal çevresinde bulunanlara samimi bir şekilde bağlıdırlar. Bu bağ onların suç davranışında bulunmalarını engellemektedir. Bu kontrol mekanizmasına göre ailenin çocuğun yanında her an bulunması zorunlu değildir. Aile ve çevresine olan bağlılık duygusu onlar yanında olmadığı zamanlarda da kişiyi suça yönelmekten alıkoyar (Paternoster ve Bachman'dan akt. Eker, 2016: 110).

Sosyal bağlar teorisi de kontrol teorilerinin içerisinde yer almaktadır. Bu teoriye göre incelenmesi gereken temel konu kişilerin neden suç davranışını gerçekleştirdiği değil, neden normlara uyup suç davranışına yönelmediği yönündedir (Güçlü ve Akbaş, 2016: 103). Hirschi 1969 yılında Çocuk Suçluluğunun Nedenleri isimli eserinde kişi ve toplum arasındaki ilişkiyi meydana getiren sosyal bağların

zayıflaması veya tamamen ortadan kalkmasıyla suça yönelimin artacağı fikrini ileri sürmektedir. Sosyal bağlar teorisine göre kişiler aile, sosyal çevre, mesleki konum, okul gibi içerisinde yer aldığı ortam ile ilişkilerinin bozulacağı endişesiyle suç davranışından uzak dururlar. Bir başka ifadeyle, kişi toplum karşısında mahcup duruma düşmemek düşüncesiyle suça yönelmekten kendini uzak tutar. Bundan dolayı, normlara uyulmasının temel nedeni kanunlar ve yasal olarak uygulanan cezalar değil, kişilerin toplum içerisindeki konumunu aynı zamanda içinde yaşamış olduğu toplumun gelenek ve göreneklerini çok daha fazla önemseyip, dikkate almasıdır (Hagan'dan akt. Güçlü ve Akbaş, 2016: 103).

Hirschi, normlara olan uyum sağlama durumunu dört temel kontrol değişkenle bağlantısını kurmuştur. Başkalarına olan bağlılık, devamlı meşguliyet, adanmışlık ve inanç olarak adlandırdığı bu değişkenler pozitif yönde ne kadar güçlü olursa, kişilerin uyumlu yönde davranmaları o oranda artar bununla birlikte suça eğilimleri de aynı şekilde azalır. Yaşadığı toplumla bağları güçlü olmayan kişi zaman içerisinde topluma ve benimsenen normlara karşı yabancılaşır. Topluma ve normlara uzaklaşan bir kişi suç işlemesi halinde karşı karşıya geleceği tepkileri düşünmez, dikkate almaz, verilecek bu tepkiler o kişi üzerinde herhangi bir etki oluşturmaz; bir başka ifadeyle, yanlışları sonucunda suçluluk veya mahcubiyet duygusu hissetmez. Bundan dolayı, diğer insanlara karşı duyarlı olmayan kişilere, toplumsal normların etkisi yok denecek kadar az etkiye sahiptir, onların suç eylemini gerçekleştirilmeme yönünde bir rol oynamaz (Akers ve Sellers'dan akt. Güçlü ve Akbaş, 2016: 104).

Hirschi, kişilerin eylemlerini kontrol etmede aile ve arkadaş çevresinin etkisini özellikle vurgulamaktadır. Anne-babanın çocuklarını, onların sosyal çevreleriyle olan ilişkilerini, davranışlarını gözlemlemeleri suça yönelimi etkileyen faktörlerden en önemlisidir. Ayrıca, kişilerin kendilerini belli bir hedefe adanmaları da eylemlerine dikkat etmelerine neden olur. Kişilerin geleceğe yönelik beklentileri ve var olan kazanımlarını koruma isteği onun toplumsal normlara karşı uyumlu olma düzeyini artırır. Kişi maddi varlık, makam ve saygınlık gibi edinimlerini kaybetmemek için de gerçekleştirmiş olduğu eylemlere dikkat eder çünkü suça yönelimi onun kazanım ve gelecekle ilgili beklentilerine önemli ölçüde zarar verir (Güçlü ve Akbaş, 2016: 104).

Bir diğer nokta da kişiler kendilerini ne kadar çok yasal olan aktivitelerle meşgul ederlerse suç ve sapkın davranışlardan o derece uzak kalırlar. Aktivitelerle

meşgul olma durumunun yanı sıra kişinin aile ve sosyal çevresiyle geçirmiş olduğu kaliteli zamanlar da onu olumlu anlamda meşgul eder ve suça yönelimini önemli ölçüde azaltır (Akers ve Sellers'dan akt. Güçlü ve Akbaş, 2016: 105).

Suç davranışının ortaya çıkmasını engelleyen bir başka durum da kişinin yaşamış olduğu toplumun norm ve kurallarını benimseyip, onları içselleştirmesidir (Hirschi'den akt. Güçlü ve Akbaş, 2016: 105). Sosyal bağlar teorisinden yaklaşık 20 yıl sonra Gottfredson ve Hirschi geliştirmiş oldukları 'genel suç teorisi' bir başka isimle 'öz kontrol teorisi' ile suç ve sapkın davranışlar ile kişilerin öz kontrol düzeyinin doğrudan bağlantılı olduğunu aynı zamanda öz kontrolün çocukluk döneminde aile tarafından şekillendirildiği fikrini ileri sürmüşlerdir. Kontrol kuramları genel olarak kişinin nasıl davranacağını belirleyen toplumsal kontrol mekanizmaları üzerinde durarak suç davranışının ortaya çıkmasını engelleyen en önemli denetleyicinin ise aile olduğu fikrini savunmuştur.

2.4.3.2.3. Damgalama(Etiketleme) Kuramı

Suç davranışını açıklamaya ilişkin bir başka teori de etiketleme (labelling) kuramıdır. Becker'a göre, sapma kişinin davranışının niteliği değil, başka insanların bu davranışı sapmış veya suç olarak etiketlemelerinin bir sonucudur (İçli, 1993: 17). 1960 ve 1970'li yıllar boyunca etiketleme kuramı suç ve çocuk suçluluğunu incelemek için kullanılan etkili yaklaşımlardan biri olmuştur. Kuramın temelleri ise özellikle Charles Horton Cooley'in (1902) ve George Herbert Mead'ın (1934) fikirlerine ve "sembolik etkileşim" teorisine dayanmaktadır. Mead ve Cooley'in düşüncelerinden ve sembolik etkileşim teorisinden esinlenerek Frank Tannenbaum etiketleme kuramını kriminoloji alanında suç davranışını açıklamada kullanan ilk kriminolog olmuştur. Tannenbaum 1938 yılında Suç ve Toplum kitabında etiketleme teorisini bir çocuğun otoritelerin dikkatini çektiği ve diğer çocuklardan farklı olmakla etiketlenmiş olduğu süreçleri inceler. Bu sürecin adalet sisteminin bu kişiyle başa çıkma tarzında aynı zamanda bu kişilerin kendilerini nasıl gördükleri konusunda bir değişim meydana getirdiği fikrini ileri sürer (Bartollas ve Schmallegger, 2017: 131).

Tannenbaum, etiketleme sürecini kendi bakış açısı ile kötülüğün dramatize edilmesi (dramatization of evil) kavramı ile açıklamıştır. Ona göre, toplum ve kişi arasında ilk çatışma günlük hayatta gerçekleşen olayların ve sergilenen davranışların

farklı bir şekilde tanımlanmasından ve algılanmasından kaynaklanmaktadır. Kişilerin gerçekleştirmiş oldukları olumsuz eylemleri toplum zaman içerisinde davranışı kötü olarak nitelendirmek yerine bu davranışta bulunanları kötü bir kişi olarak görmeye başlar. Bu duruma bağlı olarak kişinin benlik tanımlaması da değişir; kendisini zararlı ve kötü bir kişi olarak görmeye başlar. Sonrasında ise kendisine benzer kişilerle bağlantı kurarak onlarla bir ortam oluşturup birlikte hareket eder. Kötülüğün dramatize edilmesi kavramından yola çıkarak toplum suç davranışında bulunanları davranışları değil kişiliğinin ön plana çıkartarak onları kötü bir kişi olarak etiketler. Bu etiketleme bu kişilerin zaman içerisinde toplumdan soyutlanıp kendisini olduğu gibi kabul eden suç davranışına yönelen kişilerle sürekli iletişim halinde olarak çeşitli suçlarda bulunma eğilimi artar (Karğın, 2016: 250).

Edwin M. Lemert ise 1951 yılında yazmış olduğu Sosyal Patoloji: Sosyopatik Davranış Teorisine Bir Yaklaşım kitabında birincil ve ikincil sapma kavramlarını ortaya çıkararak etiketleme kuramının gelişimine katkı sağlamıştır. Ona göre, birincil sapma toplumsal, psikolojik ve kültürel sebeplerle ya da bunların bileşimiyle biçimlenen ilk sapma davranışdır. Bu sapma davranışının kişinin toplum içerisindeki konumu, diğer insanlarla olan iletişimi ve daha sonra gerçekleşecek olan davranışları üzerinde çok fazla olumsuz etkisi yoktur. Bir başka ifadeyle, birincil sapma geçici bir davranış olup, içinde bulunulan ortama özgüdür. İkincil sapma ise toplum tarafından sapma davranışına gösterilen reaksiyon karşılığında kişinin geliştirmiş olduğu bir cevaptır. Kişinin toplum içerisindeki statüsü, toplumsal ilişkileri ve gelecekte sergileyeceği davranışları açısından çok büyük olumsuz etkiye sahiptir. Oluşan bu olumsuz etkiler ise kişinin daha fazla suç davranışına yönelmesine neden olabilmektedir. Toplum tarafından olumsuz tepki alan davranışlar ise ikincil sapsmalara ve sonrasında suç etrafında şekillenen bir yaşam tarzına dönüşebilmektedir (Lemert'den akt. Karğın, 2016: 152).

Damgalama kuramı içerisinde yer alan bir başka çalışma da Howard S. Becker'ın 1963 yılında Ötekiler: Sapma Sosyolojisi Çalışmaları (Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance) isimli eseridir. Becker, suç davranışının toplum tarafından o şekilde tanımlandığı için var olduğu fikrini ileri sürer. Bu bakış açısına göre toplumun suç olarak tanımlamadığı veya kabul etmediği eylemler de suç olarak nitelendirilmez. Toplumun bazı eylemleri suç bazılarını ise normal davranış olarak kabul etmesinin nedenini Becker ötekileştirme kavramı ile açıklamıştır. Toplum

ötekileştirmek istediği, kendisi için tehlikeli olduğunu düşündüğü ya da kendisine yakın görmediği gruplar için yasa ve kurallar oluşturur ve bunları uygular.

Ayrıca, Becker'ın toplum tarafından gösterilen tepkiyi kuralların oluşturulması aynı zamanda kuralların uygulanması süreçleri kavramlaştırması da olmuştur. Etiketleme aşaması, kişinin sapkın olarak nitelendirildiği bir davranışı gerçekleştirmesiyle değil, toplum içerisinde “ahlak bekçileri” (moral crusaders) olarak isimlendirilen belirli toplumsal grupların sapkın veya suç davranışının çerçevesini belirlemesiyle ortaya çıkar. Yani, ortaya çıkan hangi eylemin suç davranışı olduğuna karar veren kuralları oluşturmak suçun oluşumuna zemin hazırlar. Becker, kuralların toplum içerisinde üst sınıfta yer alan kişiler tarafından konulduğu fikrini savunur. Kuralların belirlenmesinden sonraki süreçte topluma oluşacak yaptırımların haklı gerekçeleri anlatılarak toplumun desteği alınır (Güçlü ve Akbaş, 2016: 138).

Etiketleme teorisi kişilerin suç eylemini gerçekleştirme nedenleri üzerinde değil, toplumun suç ve sapma davranışına karşı gösterdiği tepki üzerinde durarak iki sorunun cevabını bulmaya çalışır. Birincisi, toplumun bazı davranışları nasıl suç ve bu davranışlarda bulunanları ise nasıl suçlu olarak etiketlendirdiği yönündedir. İkincisi de, suçlu olarak etiketlenme kişilerin daha sonraki yaşam ve sergileyecekleri davranışları nasıl etkilediğidir (Karğın, 2016: 147).

Etiketleme kuramında genel olarak suçluluğun suç davranışında bulunan kişilere ilişkin bir durum olmadığı düşüncesi hâkim olmakla birlikte suç olgusunun toplumun göstermiş olduğu tepkilerle bir başka ifadeyle damgalamalarla kendini gösterdiği savunulmaktadır.

2.4.3.3. Çatışma Kuramları

Genel olarak çatışma kuramları var olan hukuk düzeninin, ceza adalet sisteminin ve ceza kanunlarının ekonomik ve siyasi güce sahip olan grupların kendi menfaatlerini korumaya yönelik şekillendirildiğini ve bu hedef doğrultusunda hizmetler gerçekleştirdiği fikrini savunur. Toplumu meydana getiren katmanlar arasında eşit olmayan güç dengeleri ve bu katmanlar arasında devamlı bir çatışma vardır. Çatışma kuramlarının en temel değişkenlerinden biri eşitsizliktir. Elinde bulunan gücü kaybetmek istemeyenler ve ezilmemeye çalışan güçsüz gruplar

birbirleriyle çatışma hali içerisindeyler. Suç davranışının temel çıkış noktası da toplum içerisindeki bu çatışma durumudur (Karğın ve Tosun, 2016: 193).

Çatışma kuramcıları genellikle kişilerin suça yönelme nedenleri üzerinde durmamışlardır. Onlara göre çatışma toplum içerisinde yaşamın kaçınılmaz ve tipik bir özelliğidir. Siyasi ve ekonomik üstünlüğe sahip olan gruplar güçlerini kullanarak suçu aynı zamanda suçlunun oluşumuna zemin hazırlar. Sonuç olarak, elde bulundurulmuş güç ne kadar fazlaysa o kadar özgür bir hayat sürdürülebilir, kendi çıkarlarını gözeterek hareket edilebilir; daha düşük ihtimalle davranışlar suç olarak nitelendirilir, gözaltına alınır, tutuklanır ve mahkûm olunur (Karğın ve Tosun, 2016: 194). Bu durumun aksine ne kadar güçsüz ve zayıf konumda olunursa davranışların suç olarak nitelendirilmesi ve yargı sistemi tarafından cezai işlem görülmesi o kadar kuvvetli bir ihtimal durumundadır (Vold, Bernard ve Snipes'dan akt. Karğın ve Tosun, 2016: 194).

Çatışma kuramlarına göre suç davranışının ortaya çıkmasını engellemek ve suçlu kişilerle mücadele etmek için var olan yasaları ve ceza adalet sistemini kullanmak problemin çözümünden çok durumun daha da kötüye gitmesine neden olmaktadır. Makro düzeyde siyasi ve ekonomik kaynaklı suç problemini daha çok faili bulmak ve daha uzun süreli hapis cezası gibi ceza kapsamındaki politika ve uygulamalarla çözmek mümkün değildir. Böyle bir çözüm yolu yerine suça yönelme neden olan makro düzeydeki toplumsal eşitsizlikleri ve güç dengesizlikleri yok edecek daha kapsamlı politikalar uygulanmalıdır (Karğın ve Tosun, 2016: 193-194). Kişileri suç davranışına yönelten işsizlik buna bağlı olarak yoksulluk, eğitimde yeterli imkân ve fırsatlara ulaşamamak gibi etkenlere çözüm bulmak suç davranışının meydana gelmesini azaltarak suçlu kişilere uygulanan çözüm seçenekleri arasındadır.

2.5. Suç Önleme Kuramları

Suç davranışında bulunan çocuklar yetişkin suçlulardan ayrı olarak incelendiğinde çocuk suçluluğunun ilerleyen dönemlerde devam etmesiyle yetişkin suçluluğu durumuna dönüşmesinin önlenebileceği düşünülmektedir (Sözer ve Lee, 2011: 157). Suç önlemeye ilişkin ise “geleneksel”, “liberal” ve “radikal” olmak üzere üç kuramsal yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar suç davranışının ortaya çıkmasını önleme konusunda farklı görüşlere sahiptir. Geleneksel yaklaşım devlet ve

kamunun otoritesini ön plana çıkartarak suç davranışının var olan otoriteye karşı bir isyan hareketi olduğunu ileri sürmektedir. Suç davranışında bulunan kişinin suç sonrası alacağı cezanın kendisine kazançtan çok zarar vereceği düşüncesi onu suç işlemekten alıkoyar. Yani, cezaların caydırıcı olması kişilerin suça yönelme ihtimalini azaltır. Buna ek olarak, suç önlemeye yönelik yalnızca polisin çabaları değil, vatandaşların da bu konuda polise yardımcı olmaları suçluların yakalanması ve meydana gelecek suçların önlenmesine katkı sağlar.

Liberal yaklaşım ise suçu toplumsal bir problem olarak kabul etmektedir. Kişinin içerisinde yer aldığı olumsuz ortam suç davranışına yönelmede önemli bir faktör olarak görülmektedir. Olumsuz koşullarda yetişen ve yaşamını bu şartlarda devam ettiren kişi bu durumdan kurtulmak ve daha iyi bir yaşam sürdürebilmek düşüncesiyle suç davranışını bir çıkış yolu olarak görebilmektedir. Bu yaklaşım türü, işlenen suçtan çok suç işleme eğilimi olan suçlu gruplar üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Radikal yaklaşım da toplumdaki eşitsizlik durumunun suç davranışının oluşmasındaki en önemli etken olduğu fikrini savunmaktadır. Toplumda yer alan her bir kişinin refah içerisinde yaşamlarını sürdürmeleri aynı zamanda temel hak ve hürriyetlerinin en üst seviyede olması; her açıdan eşit bir yaşama sahip olmaları sağlanmaya çalışıldığı takdirde kişilerin suça yönelimleri azalacaktır (White'dan akt. Geleri ve Bahar, 2013: 82).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK SUÇLULUĞU

3.1. Çocuk Suçluluğunun Tarihçesi

Tarihsel süreç göz önüne alındığında sanayi inkılabı ile yerel işletmeler yok olmaya başlamış, bu alanda çalışan insanlar fabrikalara yönelmiştir. Bu durum aile hayatını önemli bir boyutta etkileyerek anne babanın çocuklar üzerinde kontrol sağlamasını zorlaştırmıştır (Hendric, 1994: 121). Çocukların sokak hayatına alışmasıyla birlikte ise çeteleşme faaliyetleri kapsamında birçok suç işlenmeye başlanmıştır. Çocuklar kendilerine bir lider belirleyerek organize suçlar boyutunda da yer almaya başlamışlardır. Çocuğun suç eylemine yönelme davranışı tarihin her döneminde rastlanan bir durum olmuştur. Fakat çocuğun suçlu olarak algılanıp cezai sorumluluğunun dikkate alınması her dönemde gerçekleşmemiştir. Örneğin, Osmanlı Devleti öncesinde çocuğun suça ilişkin herhangi bir durumu göz önünde bulundurulmamış; suçlu çocuk şer-i hukuk gereğince ceza almamaktaydı. Bunun nedeni ise Osmanlı toplum yapısında çocuk masumdu ve onun suç davranışında bulunmasının sorumluluğunu da ailesi çekmekteydi (Özalp, 2015: 104-106). Tanzimat döneminde “1256 tarihli Ceza Kanunu” ve “1267 tarihli Kanun-u Cedit”e bakıldığında çocuğun ceza alması ergen olması durumuna bağlıdır. Osmanlı Devleti’nde çocuğun suç işlemesi durumu kasıtlı olarak ergenlik dönemindeki akli olgunluk esas alınmıştır. Çocuklar açısından önem taşıyan ilk ceza kanunu “1274 (1858) tarihli Ceza Kanunname-i Hümayu’nun” 40. maddesi gereğince ergenliğe girmeyen çocuklara uygulanacak cezalar hafif olmasına karar verilmiş ve araştırılması istenmiştir. Eğer akli olgunluğa sahipse hafif bir dayak cezası ile akli olgunluğa sahip olunmayan durumlarda ise çocuğun ailesine teslim edilmesi kararlaştırılmıştır (Atalay, 2007: 245).

Osmanlı Devleti’nde ise uzun süren savaşlar, göçler ve ortaya çıkan hastalıklar en çok çocukları etkilemiştir. Savaşların göçlere sebep olması ailelerin evlerinden ayrılarak şehirlere yerleşmesi çocuk sorununu ortaya çıkarmıştır. Ancak, çocuklar belli bir suç örgütüne bağlı olarak suç davranışında bulunmamışlardır. Genel olarak bakıma ihtiyacı olan çocuklar ortaya çıkmıştır. Bu problem ise Osmanlı Devleti’nde kurulan vakıflar yoluyla çözülmüştür. Sokaklardan toplanan bakıma muhtaç çocuklar vakıflarda koruma altına alındıklarından dolayı 19.yüzyıla kadar

suç olaylarına yönelmeleri veya karışmaları belli bir düzeyde önlenmiş oldu. II. Mahmut tarafından yapılan yeniliklerle beraber Tanzimat Fermanının yayınlanması genel düzenlemelerle çocukları koruma kanunları çıkarılmıştır (Özalp, 2015: 107).

Türkiye’de Cumhuriyet sonrası incelendiğinde 1935 ve 1942 yılları arasında Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü’nün tek bir mahkûmlar istatistiği yer almaktadır. Çocuklar tarafından gerçekleştirilen suçlara bakıldığında ise aydınlatıcı verilerle karşılaşılmamaktadır. Bunun nedeni çocuklara ilişkin ayrı veriler detaylı bir biçimde bulunmamaktadır. İstatistik Müdürlüğü’nün 241 numaralı mahkûmlar istatistiğine bakıldığında çocukların durumunu görebileceğimiz bölümle birlikte 1938 yılında Fahrettin Kerim Gökay tarafından Paris Ulusal Çocuk Kongresine sunulmuş olan rapora göre az da olsa veri elde edilmiştir. Buna göre, 11 yaşını tamamlamış 15 yaşına gelmemiş çocukların kendilerinde suç davranışında bulunacak psikolojik duruma sahip olup olmadığına göre İstanbul Adli Tıp Merkezi’ne götürülmüş toplam çocuk sayısı 76, 1933 yılına gelindiğinde ise bu rakam 123 olmuştur. 1934 yılında sayı 94’e düşmüşken, 1935 yılında 130’a 1936 yılında ise 245’e yükselmiştir (Özalp, 2015: 107-108). Bu veriler ışığında Cumhuriyet döneminde çocukların gerçekleştirmiş olduğu suçluluk oranları yıldan yıla artış göstermekle birlikte çok ileri boyutlarda olmadığı söylenebilir.

1700’lü yılların son zamanlarında ise Londra’da ortaya çıkan çete faaliyetleri çocuklar tarafından yürütülmeye başladı. Kısa süre içerisinde bu olaylar hırsızlık, gasp ve yaralama gibi suçlarla birlikte Londra’da yaşayan insanlar için büyük bir problem haline gelmiştir. Bu durumun İngiltere’de ortaya çıkmasının sebebi ise Sanayi İnkılabı sonrasında aile yapısında ortaya çıkan değişim ve bozulmalar olarak düşünülmektedir. Londra gazete ve dergilerinde bu durumdan söz edilirken eğitilmiş suçlular olarak bu çocuklar anlatılmıştır. Çocuklar, bazı kimseler tarafından eğitilip soygunlar yaptırılarak sokakları korku yaşanan yerler haline getiriyorlardı. İngiltere’de gerçekleşen bu durum çocuklara birtakım çetecilik faaliyetleri aracılığıyla suç işleme alışkanlığı kazandırıldıklarını ortaya koymaktadır (Özalp, 2015: 104).

3.2. Avrupa ve Dünyada Çocuk Suçluluğu

Dünyada çocuk suçluluğu olgusunun oluşması sanayileşme dönemine denk gelmektedir. 19.yüzyıl başları itibariyle meydana gelen sınıf farklılıkları, çocuğun iş gücüne katılması, kırdan kente başlayan göçler, geleneksel aile yapısının yerini çekirdek aile yapısının alması gibi durumlar çocukların suça yönelmesi durumunu ortaya çıkarmış ve çocuk suçluluğu günümüzde de devam eden uluslararası bir sorun halini almıştır (Polat'dan akt. Mutlu, 2017: 671).

Modernleşen dünya ve bunun ardından gerçekleşen sanayi alanındaki gelişmeler çalışacak insan gücüne ihtiyacı da beraberinde getirmiştir. Buna bağlı olarak göçler meydana gelmiş ve çocuklar bu durumdan etkilenmişlerdir. I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında ortaya çıkan toplumsal problemlere paralel olarak çocukların suç işleme oranları da artış göstermiştir.

Çocuk suçluluğu, Batı'da uzun bir süredir *gelişimsel yaşam boyu* bakış açısı ile ele alınmaktadır (Loeber ve Leblanc'den akt. Topçuoğlu, 2014: 219). Gelişimsel yaşam boyu perspektifi, kişinin suç ve sapma davranışlarının hayatını hangi sürecinde ve nasıl meydana geldiği, kişinin yaşamı boyunca takip ettiği yörünge üzerinde tesir eden etkin güçlerin etkileşimi sonucunda tespit edilmektedir (Bronfenbrenner'den akt. Topçuoğlu, 2014: 219).

Batı toplumlarında yıllar içerisinde gerçekleştirilen süreç analizi çalışmaları çocukların saldırgan ve suç işlemeye yönelik davranışlara ilişkin problemler zaman içinde ciddi bir boyutta devamlılık göstermiştir (Farrington'dan akt. Topçuoğlu, 2014: 219). Çocuk yaşta suça eğilimi olanlar ise ileriki yaşlarında diğer insanlara göre daha fazla suç işleme yöneliminde olmaktadır.

Edwin H. Sutherland'a göre Amerikan şehirlerinin bazı kesimlerinde çocuk suçluluğu oranı fazladır ve bunun sebebi kanuna karşı gelmenin bu bölgelerde bir gelenek halini almasıdır. Buna ek olarak, suç işleyen kimseler prestijli olarak kabul edilir. Suç davranışını gerçekleştirme teknikleri ve suçlu normlarının kuşaktan kuşağa aktarılması da suç işlemenin yaygın bir durum halini almasına neden olmaktadır (Bal, 2003: 198).

İngiltere'de ise çocuk suçluluğu 19.yy sonlarına doğru ceza hukuku dalında görülmeye başlamıştır. Özellikle, değişen gelenekler, sanayi inkılabı sonrasında aile yapısında ortaya çıkan farklılaşmalar, çocukların çete adı verilen gruplarda yer

almaya başlayarak faaliyetlerde bulunmaları, İngiltere’de artmaya başlayan hırsızlık olayları ve yankesicilik bu durumun yaşanmasında etkili olmuştur. Çocukların suça yönelmeleri 1900’lü yıllarda ortaya çıkan savaş dönemi itibariyle yükselme göstermiştir (Özalp, 2015: 105).

1956 yılından itibaren Kanada’da yıldan yıla yapılan bir çalışmada Alison Hatch ve Curt Griffiths (1992) şiddete dayalı çocuk suçluluğunda 1980-1990 yılları arasında iki kat artış gözlemlendiği, mala ilişkin suçların ise üçte ikisinin çocuk suçlular tarafından işlendiği ortaya konulmuştur. Yapılan genel çalışmalarda ise Almanya’da çocukların yaklaşık %20’sinin şiddete yönelik suçlar işledikleri ve mala ilişkin suçların üçte birinin çocuklar tarafından işlendiği belirtilmiştir. İsveç’te de çocuk suçluluğu oranında artma görülmektedir. Son 20 yıl göz önüne alındığında Avrupa ülkelerinin büyük bir bölümünde yetişkinler ve çocukların işlemiş oldukları suçlar paralellik göstermemiştir. Yetişkinlerin işlemiş oldukları suçlar sabit oranda devam ederken çocuk suçları sürekli artış göstermiştir (Atasoy ve Ziyalar’dan akt. Küt, 2006: 19)

Ayrıca, Amerika’da çocukların resmi suç kayıtlarına ve bireysel suç göstergelerine dayanarak ortaya konulan birçok çalışma, suçluluğun 7 ve 12 yaş aralığında çok yaygın bir şekilde rastlanıldığına işaret edilmiş. Daha sonraki dönemlerde suç davranışında bulunanlarla karşılaştırıldığında ise çocuk yaşta suç işlemeye başlamanın ve buna alışmanın ileriki süreçte ciddi bir boyutta ve şiddet suçları içeren kronik suçluluk başlangıcı için belirleyici faktör olduğu gösterilmiştir (Topçuoğlu, 2014: 220).

Batı ülkelerinde gerçekleşen suçlar daha çok büyük kentlerin yoksul kesimlerinde yaşamını sürdüren gençler tarafından işlenmektedir. ABD’de gerçekleşen suçlar sayısal verilere aktarıldığında suç davranışına ilişkin tutuklanan kişilerin %43’ü 18 yaşından küçüklerdir. Öldürmelerin %10, yaralama vakalarının %11, cinsel saldırıların %9, silahlı hırsızlık olaylarının %34, ev soygunlarının %53, araba soygunlarının ise %55’i çocuklar tarafından işlenmektedir (Yörükoğlun’dan akt. Küt, 2006: 20).

Dünya genelinde çocuk suçluluğu sayısal verileri incelendiğinde ise çocukların gerçekleştirmiş oldukları suçların büyük bir bölümü akran grupları halindedir. Aynı zamanda, çocuk, suçu kendi işlemiş olsa bile bir suç grubuna bağlı

olduğu durumlar çoğunluktur. Suç davranışına yönelme, gruplar açısından incelendiğinde liderin davranış ve eylemleri grubu yönlendirmekle birlikte toplumun benimsemiş olduğu değerleri kabul etmeme ve bunlara aykırı davranışlarda bulunma ortaya çıkmıştır. Çocuk suçluluğuna ilişkin araştırmalarda bu grupların meydana gelmesindeki alt kültür etkenleri önemli olmasına rağmen konuyla ilgili yeterli sayıda inceleme yer almamaktadır. Alt kültürler, grubun içerisinde yaşamını devam ettiren fakat yalnızca ekonomik olmayan bazı özellikleri ile mevcut kültürel ve psikolojik yapıdan farklı bir konumda yer alan küçük gruplar olarak ifade edilebilir (Eren'den akt. Özalp, 2015: 113).

3.3. Çocuk Suçluluğunun Türleri

Sosyolojik ve psiko-sosyal araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda akıl sağlığı açısından zayıf olma durumu veya normal ilerlemesi gereken gelişim sürecindeki gerilik sebebiyle görülen suçluluğun suçluluk vakalarının önemli oranda bir yüzdesini oluşturduğu söylenebilir. Bu kategoride yer alan çocuklar ise genellikle sosyo-ekonomik açıdan düşük seviyeye sahip aynı zamanda yoksul aile ortamında yetişmişlerdir. Bu çocukların doğdukları andan itibaren bedensel, zihinsel ve toplumsal açıdan gelişimleri sınırlı olduğundan dolayı kendi yaşlıları ile karşılaştırıldığında daha zayıf ve dış etkenler tarafından maruz kaldıkları etkenlere dayanıklı olma ihtimalleri daha düşüktür. İkinci derecede anti-sosyal davranış bozukluklarına sebep olan suçluluk türünde ise çocuklar sara, beyin iltihabı gibi tamamıyla organik şartlara bir tepki olarak ikincil planda meydana gelen kontrol edilmemiş davranış veya suç gerçekleştirme eğilimine sahiptirler (Yavuzer, 2018: 32).

Hayatlarının ilk yıllarından itibaren sürekli yoksulluk çekmiş ve yaşamını devam ettirme yolunu suç işlemekte bulan çocuk grubu da ekonomik yoksunluk sebebiyle gerçekleşen suçlar bölümünde yer almaktadır. Nörotik suçlu kategorisinde yer alan çocuklar ise suçlu davranışı bilinçli olmadan bir motivasyon tarafından belirlenen bir suçlu grubu olarak tanımlanıyor olsa da bu suç grubundakilerin hepsi aynı özelliğe sahip olmayabilir. Bu grubun sınırlarının kesin olarak belirlenmesinin zor olmasının nedeni ise nörotik kişilik bozukluğuna bağlı, bilinçli bir şekilde yapılmayan anti-sosyal davranış ruhsal tedavi sürecinde incelenmiş suçlu kimselerde çok sık bir şekilde rastlanır (Yavuzer, 2018: 32).

Psikopatik suçlu türü ise çocuk suçluluğu içerisinde tedavi edilmeye en çok karşı koyan gruptur. Daha önceleri “ahlaki düşüklük” ve “ahlaki zayıflık” olarak adlandırılan ve uzmanlar tarafından net bir görüş birliği sağlanamayan bu gruba ahlaki açıdan yozlaşmış, bozulmuş kimseler, kleptomaniler, eşcinseller ve anti-sosyal kişiler girmektedir. Ağır ve hafif psikotik hastalıklardan kaynaklanan davranış bozukluğu gösteren çocuklar bu grubun içine girmektedir (Yavuzer, 2018: 33).

Suçlu çocukların gerçekleştirmiş oldukları suçların özelliklerine genel itibariyle bakıldığında zekâ geriliği ve gelişimindeki gerilik sebebiyle gerçekleşen suçlar, eğitim hayatını yarıda bırakmak zorunda kalan ve sosyalleşme sürecini suça alışabileceği ortamlarda geçirilmesi sonucu ortaya çıkan suçlar, bozuk aile düzenine sahip olunması sonucu meydana gelen suçlar, nörotik ve ruhsal bozukluklar sebebiyle gerçekleşen suçlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Civiloğlu, 2007: 65).

3.4. Çocuğun Suça İtilmiş Olması

Çocuğun suça itilmiş olmasına ilişkin kullanılan “Suçlu çocuk yoktur, suça itilmiş çocuk vardır” (Yavuzer, 2018: 30) ifadesi çocuğun yetişmiş olduğu ailede ve içinde bulunduğu toplumda karşılaşmış olduğu çeşitli problemlerle başa çıkamamasının kendisine, ailesine ve topluma suç şeklinde yansımaları anlatmaktadır. Bu noktada, çocuğun suç davranışını kasıtlı bir şekilde ve isteyerek gerçekleştirmemiş olduğu durumlarında mevcut olduğu söylenebilir. Bu tür olaylarda, çocuk hem suça itilmiş hem de mağdur konumunda olmaktadır. Diğer yandan, bir başkası tarafından suça itilen veya teşvik edilen çocuğun cezai sorumluluğunun daha az olmasının, kanunlar tarafından suç olduğu kabul edilen davranışları bilmemesinin, kandırılmaya müsait olmasının ve yetişkinlerle karşılaştırıldığında daha az dikkat çekmesinin etkili olduğuna vurgu yapılmıştır.

Çocuğu suç davranışına yönelten veya ona suç işleyen birden fazla sebep ve amaç olmuştur. Birleşmiş Milletlere göre sosyal, kültürel, ekonomik sebepler, sanayileşme, göç, medya, dışlanma, çevre etkisi ve suç kimliği gibi birçok neden yer almaktadır (UN World Youth Report, 2003: 193-199).

Çocuk, gelişiminin ilk safhalarında gerçekleştirmiş olduğu eylemleri çoğu zaman anti-sosyal dürtülerle yönlendirebilmekte olup, küçük yaşlarda belli suçlar işleyebilmektedir (Yavuzer’den akt. Göcek, 2009: 29). Çocuğu suç davranışına iten sebep ve amaçlar düşünüldüğünde ise çevresel ve kişisel faktörlerden söz edilebilir.

Kişisel sebepler içerisinde kalıtsal etkenler üzerinde durulduğunda, Lombrosso'nun ilk kez "doğuştan suçluluk" kavramını ortaya atarak doğumla gelen bedensel kusurların "stigmata" suçlu bedenlerinde bulunduğunu belirterek çocuğu suça iten sebepler arasında kalıtımın önemli bir faktör olduğu fikrini savunduğu söylenebilir. Bu konuya ilişkin olarak epilepsi hastalığı ile suça yönelme arasındaki bağlantı incelenmiş ve epilepsi hastalarının tümünün suç işlemiş olduğu söylenemezse bile, suç davranışını gerçekleştirmiş kişiler arasında epilepsi sıklığına rastlanılmıştır. Buna ek olarak, psikopati teşhisi konulmuş kişilerin gerçekleştirmiş oldukları suçlar normal kişilere kıyasla %24 daha fazla olduğu Don. C. Gibbons'ın yapmış olduğu araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır (Yavuzer'den akt. Kunt, 2003: 37).

Bedeni eksikliklerin, psikomotor gelişim bozuklukların, çocuğun iletişim kurma zorunluluğu olan yakın çevresi tarafından alay konusu olması veya ona acındığı belli edilerek şımartılması onları suç davranışına iten sebepler arasında gösterilirler (Akıncı ve Atakan'dan akt. Kunt, 2003: 37).

Çocuğun fiziki ve psikolojik yapısındaki eksiklikler onu suça iten tek sebep olmasalar da suç işlemeye uygun ortamlarda etkili olabilirler (Özkök'den akt. Kunt, 2003: 38). Lombrosso özellikle fiziki noksanlığın suç davranışına sebep olduğu üzerinde durarak suçluluğu kişisel olarak incelemiştir. Ona göre suç; bedensel koşullardan kaynaklanarak ortaya çıkmaktadır (Yavuzer'den akt. Kunt, 2003: 38). Yani, bazı çocuklar suç işlemeye eğilimli olarak doğarlar. Onların diğer insanlara göre fiziki yapısı farklıdır ve bu normal olmama durumu suç işlemelerine sebep olma ihtimali yüksektir.

Çocuk suçluluğu konusunda tüm bu düşünceler göz önüne alındığında kalıtım yoluyla geçen veya sonradan ortaya çıkan bedensel eksiklik veya bozukluğa sahip olan çocukların hayatlarının belli bir döneminde mutlaka suç davranışında bulunacakları söylenemez fakat, normal çocuklara göre suça eğilimleri daha fazla olduğu söylenebilir (Gölcüklü'den akt. Kunt, 2003: 40).

Çocuğu suça iten psikolojik faktörlerden söz edilecek olursa, öncelikle belirtilmesi gereken suçlulukta psikolojik kuramlar kişilik öğelerinin sapma oluşturacak davranışlara sebep olduğu fikrine dayanmaktadır. Suç davranışında bulunan çocuklar ise nörotik (kızgınlık hisleri, zorlayıcı davranış özellikleri ve saplantılı fikirlerin baskın olması), psikotik (önemli boyutta davranış bozukluğundan

dolayı acı çekmesi), sosyopatik (asosyal, sinirli, atılgan ve suçluluk duygusu hissetmemesi) ve şizofrenik (duygusal açıdan dengeli olmayan, kafası karışık, içe kapanık olması) şeklinde gözlemlenmiştir (Sevük, 1998: 31). Duygusal açıdan kendisini boşlukta hissedilen, kişilik ve karakterine ilişkin karmaşa ve bocalama yaşayan çocuk eksik yönlerini tamamlamak adına suç davranışına yöneldiği de düşünülmektedir (Siegel ve Senna, 1981: 82).

Çocuğun suça itilmesinde çevresel faktörlerin kişisel faktörlere kıyasla daha etkili olduğu hatta kişisel olan birçok nedenin temelinde çevresel koşulların yer aldığı savunulmaktadır (Konaç'dan akt. Kunt, 2003: 41). Çocuk suçluluğu ile çocuğun anne babası ile olan iletişim bağları, yakın çevresi ile olan etkileşimi, içerisinde bulunduğu okul çevresi, arkadaş grubu, kitle iletişim araçları, kentleşme, madde bağımlılığı, kırdan kente olan göç ya da yaşadığı şehirde yer değişimi davranışlarının şekillenmesinde etkili olan faktörlerdendir. Çocuğu suça iten bu etkenler aşağıdaki başlıklarda detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

3.5. Türkiye'de Çocuk Suçluluğu

Ülkemizde 1960'lı yıllarda kırsal alanlardan kentlere olan göçlerin yaşanmasıyla birlikte, 1970'lerde çarpık kentleşme ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak, her alanda karşımıza çıkan toplumsal değişme olumlu olumsuz tüm yönleriyle yaşanırken suç oranlarında gözlemlenen artış çocuk suçluluğunda da kendini göstermiştir (Yavuzer'den akt. Şengül, 2012: 14).

Ülkemizde gerçekleşen suçların yaklaşık olarak yarısı, 25 yaşın altındaki yaş diliminde bulunan çocuk ve gençler tarafından olduğu tespit edilmiştir. Ankara Ticaret Odası'nın farklı resmi kurumlardan elde etmiş oldukları verilere dayanarak hazırladıkları raporlara göre; mala ilişkin ortaya çıkan suçlarda her 100 şüpheliden 25'i çocuk ve bu çocukların %80'i hırsızlıkla suçlanıyor. 100 cinayet şüphelisinden 9'u çocuk aynı zamanda intihar teşebbüsünde bulunan 100 kişiden 20'si de çocuktur. 2000 yılında 88 bin olan çocuk sanık sayısı 2003 yılında 124 bine çıkmıştır. 2005 yılı temmuz ayından itibaren ise cezaevinde bulunan her 100 kişiden 3'ü çocuktur. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre; 2005 yılının ilk 6 ayında 204 bin 38 kişi toplam şüpheli sayısını oluştururken, çocuk şüphelilerin sayısı 29 bin 968. Bir başka ifadeyle; toplam şüphelilerin %15'ini çocuklar oluşturmaktadır. 2001 yılında 43 bin 808 olan çocuk şüpheli sayısı 2004 yılında %18 artış göstererek 51 bin 900'e,

2006 yılının ilk 6 ayında ise 29 bin 968'e ulaşmıştır. Şüpheli konumunda olan her 100 çocuktan 87'si erkek, 13'ü de kız çocuklardan oluşmaktadır. Küçük yaşlarda suç davranışında bulunanların gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde daha fazla suça yöneldikleri de tespit edilmiştir (Civiloğlu, 2007: 62).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre ise, 2017 yılında 107 bin 984 çocuk suça sürüklenmiş durumdadır. Herhangi bir sebeple güvenlik birimlerine getirilen veya gelen çocuk sayısı 2016 yılına kıyasla binde 5 artarak 335 bin 242'ye ulaşmıştır. Güvenlik kurumlarına getirilen çocukların %66'sı erkek, %34'ü kız çocuklardan oluşmuştur. Çocukların en çok mağdur konumunda getirildiği de tespit edilmiştir. Mağdur konumunda gelen çocukların oranı ise %46.2. Bu oranın %32.2 suça sürüklenenler, %13.7 bilgisine başvuru alanlar, %3.4 ise hakkında kayıp başvurusu yapılanlardan oluşmuştur. Suça sürüklenen çocukların %34.4'ü yaralama şüphesiyle güvenlik birimlerine getirilmiştir. Bu suç isnadının %24.8 ile hırsızlık, %6.6 ile pasaport kanununa muhalefet, %6.2 ile uyuşturucu madde kullanımı satmak veya satın almak, %3.9 ise mala zarar vermek oluşturmuştur (TÜİK, 2017).

Ülkemizde sosyoekonomik ve bölgesel eşitsizlikler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, yoksulluk, çocuk işçiliği, suç işlemede çocuğu kullanma, çocuğa yönelik cinsel istismar, aile içerisinde suça eğilimli kişilerin bulunması, aidiyet ve dayanışma duygusunun değerini kaybetmesi, sigara, alkol, madde bağımlılığı gibi zararlı alışkanlıklar, internet bağımlılığı çocukları suça yönlendirmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 33).

Türkiye'de çocuklar tarafından gerçekleştirilen cinayet suçlarının temelinde namus/töre kavramları ve kan davası gibi nedenler yer almaktadır. Çocuk içerisinde yetiştiği ve yaşamını devam ettirdiği toplumsal yapının yönlendirmesiyle suç davranışına yönelmektedir. Örneğin, ailesinden biri öldürülen erkek çocuğa küçük yaşlardan itibaren aile büyükleri tarafından öldürene kin ve nefret duyması sağlanarak onun suç işlemesine zemin hazırlanmaktadır (Şensoy, 1949: 18).

Türkiye'de suç olaylarına karışan çocukların sayısında her yıl artış görülmektedir. Parçalanmış aile yapısı nedeniyle evden kaçan, sokakta yaşamını sürdürmeye çalışan çocukların suç davranışlarına yönelme ihtimalleri daha fazla olmaktadır. Ocak 2006 ve 2007 tarihleri arasında "Sokakta Yaşayan, Suç İşleyen ve Suça Maruz Kalan Çocuklar: Ankara ve İstanbul Örneği" başlıklı Tübitak Projesi

1526 çocukla gerçekleşmiştir. Örneklem ise %50.6 kız, %49.6 erkek çocuktan oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, bazı çocukların tutuklanma durumlarından söz etmek istememeleriyle birlikte birçok olayda bir çocuk birden çok suç türünü gerçekleştirmiş veya aynı suçtan birçok kez tutuklanmıştır. Çok sayıda hırsızlık, oto hırsızlığı, gasp ve kapkaç yapan çocuklar, yaşları sebebiyle haklarında hiçbir tutuklanmaya maruz kalmamış ve bu durum istatistiklere yansımamıştır (İçli, 2016: 82).

Çocuklara, kendileri ve kendileri gibi olan çocukların durumu hakkında yöneltilen soruların cevaplarında en büyük etkenin aile olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ailelerin çocuklarına sözlü veya fiziksel şiddet göstermemeleri gerektiği, onlara sahip çıkarak ilgisiz ve sorumsuz davranmamaları, eğitim hayatından uzaklaştırarak çalışmaya itmemeleri, suç davranışlarına yönlendirmemeleri, arkadaş çevrelerini gözlemleyip suça teşvik edecek arkadaşlardan çocuklarını uzak tutmaları gerektiği çok sık karşılaşılan ifadeler olmuştur. Ailesinin göstermiş olduğu şiddet nedeniyle evden kaçtıklarını anlatan çocuklar sonrasında sokak hayatında edinmiş oldukları arkadaş çevresinin etkisiyle suç davranışlarına yöneldiklerini, madde kullanımına alıştıklarını ve bunun etkisiyle hırsızlık, gasp suçları işlediklerinden söz etmişlerdir. Cezaevine girenlerin de orada yeni suç türleri öğrendiklerine dair ifadelere de ulaşılmıştır (İçli, 2016: 87).

Her iki grupta da Doğu ve Güneydoğu'dan Ankara ve İstanbul'a göç edenler yer almaktadır. Bu şehirlere göç eden ailelerin çocuklarının ekonomik ve toplumsal uyum problemleri nedeniyle suça yönelme açısından riskli grubu oluşturdukları belirtilmektedir. Ailelerin Ankara veya İstanbul'a göç etme sebepleri %55.6 ile çalışmak veya iş bulmak olmuştur. Şehir yaşamına uyum sağlamada zorluk yaşamaları çocukları da olumsuz yönde etkilemiştir. Kültürel adaptasyon açısından şehirde geçirilen süre çocuğun sokakta çalışma, suç davranışlarına maruz kalma ve suç işleme durumlarına da yol açmıştır (İçli, 2016: 88-89).

3.6. Kentleşme ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi

Günümüzde dünya nüfusunun önemli bir bölümü şehirlerde yaşamını sürdürmektedir. Şehirlerde nüfus yoğunluğunun yanı sıra düzensiz kentleşme ve çoğunluğu göç ederek yerleşmiş toplumsal gruplar yer almaktadır. Bu sosyal topluluklar arasında işsizlik, yoksulluk ve yeterli derecede sağlık ve eğitim

koşullarından faydalanamayan ailelerde yer almaktadır. Güvenli olmayan mahallelerde yaşamını sürdürmek zorunda kalan bu aileler ve çocukları da fiziksel ve duygusal açıdan olumsuz etkilenmelere daha açıktır. Bu durumdan daha fazla etkilenen çocuklar kentteki yaşam tarzının da etkisiyle suç davranışlarına daha yatkın bir şekilde yetişmek zorunda kalmaktadırlar (Söyüt, 2017: 401).

Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren kentleşme çok hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Kentleşmenin bir sonucu olarak meydana gelen coğrafi hareketlilik, günlük yaşamdaki hareketlilik ve şehir içerisinde bölge veya ev değiştirme gibi hareketlilik şekilleriyle aile aynı zamanda sosyal çevre ile olan bağlar önemli bir boyutta farklılık göstermeye başlar. Şehir hayatında zamanla ortaya çıkan aile ve toplumsal çevreyle olan bağların zayıflaması suç davranışının ortaya çıkma ihtimalini arttırmaktadır. Kişinin aile ve çevresine karşı olan sorumluluğu zamanla önemini kaybetmeye başlamıştır. Çocukların da içselleştirmiş olduğu değerler henüz oluşmadığından onları suç davranışını gerçekleştirmeden uzak tutacak aile, sosyal çevre veya herhangi bir kurumsal desteğin olmadığı durumlarda rahatlıkla suç davranışlarına yönelebilmektedirler (Coşar, 2005: 288).

Kentleşme zaman içerisinde toplumsal değişmeyi de beraberinde getirmiştir. Ekonomik zenginlik, sosyal ve kültürel imkânlarla sahip olarak yaşayan ailelerin yanı sıra yeterli konut, sağlık, eğitim olanaklarına sahip olamayıp yoksulluk içerisinde yaşamını sürdüren aileler de yer almaktadır. Kentte ortaya çıkan bu farklılık, izolasyon ve içe kapanmayla oluşan zengin semtlerle birlikte çöküntü alanların da oluşmasına sebep olmuştur (Onur, 2015: 139). Kentlerin sosyoekonomik açıdan düşük olan bu bölgelerinde çocukların kontrol edilme imkânlarının sınırlı olması onları suça iten sebepler arasındadır.

Manuel Eisner, konuya ilişkin şu açıklamaları yapmıştır:

Öncelikle, bölgenin sosyoekonomik statüsünün düşük olması toplumsal kontrol olanaklarının azalmasına ve entegrasyonun daha zor bir durum haline almasına sebep olmaktadır. Bu kesimlerde, çocukların kontrolü için gereken koşullar mevcut değildir ve onların boş zamanlarını değerlendirme imkanları çok azdır. Bu bölgelerde yerel ilişki ağlarının kurulmasının da zorluk derecesi düşünüldüğünde suç davranışlarına yönelen çocuk sayısının artış göstererek devam ettiği söylenebilir (Eisner’den akt. Coşar, 2015: 305-306).

Sosyoekonomik düzeyleri düşük bölgelerde ortaya çıkan işsizlik problemi çocukların da zorunlu bir şekilde çalışma hayatına itilmesine sebep olmuştur. Wilson, işsizlik nedeniyle yoksulluk oranının yüksek olduğu mahallelerin sosyal

denetim yönünden de zayıf olduğunu belirtmektedir. Değişen kent yapısı ise dezavantajlı grupların suç davranışlarını gerçekleştirme durumlarını arttırmaktadır (Onur, 2015: 149).

Suç davranışında bulunan çocukların çoğunluğu kentlerde yaşadığı tespit edilmiştir. Darp, yaralama, hırsızlık gibi suçlar kırsal bölgelere oranla kentlerde karşımıza çıkmakta olup faillerinin çocuk olduğu durumlara rastlanmaktadır (Civiloğlu, 2007: 64). Chicago Okulu kuramcılarında C. Shaw ve H. McKay en fazla toplumsal çözümlenin kent ortamlarında ortaya çıktığı fikrini ileri sürerek, kentleri suçun ortaya çıkmasında etkin rol oynayan mekanlar olarak görmüşlerdir. Chicago kenti kapsamında yaptıkları gözlem ve araştırmalar sonucunda geleneklere uygun gerçekleşen düşünce ve davranış yapılarının öne çıktığı kentsel bölgelerde suç oranlarının az olduğuna diğer yandan bu değerlerin göz önünde bulundurulmadan davranış ve eylemlerin gerçekleştiği bölgelerde suç oranlarının fazla oluşuna dikkat çekmişlerdir (Akers'den akt. Söyüt, 2017: 399).

Çocuk suçluluğunun yoğun bir şekilde kentlerde meydana gelmesini F. Tönnies, Durkheim, Burkley ve G.Tarde kentleşmenin suç davranışını arttıran bir süreç olarak açıklamışlardır. Bunun sebebi ise kentleşme ile birlikte toplumsal kontrol mekanizması fonksiyonunu kaybetmektedir. Kent yaşamının kalabalığında birbirini tanıyan insanın az olmasından dolayı suç oluşumuna uygun ortamlar meydana gelmektedir. Mala ilişkin suçlar, şiddet ve zorbalık kent hayatında sıkça karşımıza çıkmaktadır. Büyük kentlerde suçların gizli kalma ihtimali yüksek olmasının yanı sıra toplum baskısı da çok az hissedilmektedir (Hancı'dan akt. Mutlu, 2007: 668).

3.7. Göç ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi

Çocuğun suç davranışına yönelmesine etki eden faktörler incelendiğinde göç olgusu önem kazanmaktadır. Bunun nedeni ise kırdan kente olan göçün ciddi boyutta toplumsal değişmelere sebep olmasıdır. Bu değişmeler insan ilişkilerinin her açıdan yeniden şekillenmesi anlamına gelmektedir. Yapı ile alakalı değişiklikler fiziksel yapıyı etkilemesinin yanı sıra kişilerde davranış değişikliğine de yol açmaktadır. Her göç hareketi kişilerde ruhsal bunalımlar yaratabilir. Ancak, yetişkinlerle karşılaştırıldığında çocuklar bu durumdan daha çok etkilenmektedir. Örneğin, gecekondu bölgelerinde yaşamını devam ettiren çocuklar için yeni ortama

entegrasyon çok zor olmakta veya hiç olmamaktadır. Çocuklar bu yaşam koşullarında boş zamanlarını değerlendirecek olanaklara sahip değildirler. Ayrıca, bu kesimde yaşayan çocuklar şehir hayatının değer yargılarına uyum sağlamada zorluk yaşamakta buna bağlı olarak tedirginlik, güvensizlik, toplumdaki soyutlanma eğilimleri gösterebilmektedir. Tüm bu uyumsuzluklara tepki olarak ise çocukta suç davranışlarına yönelme eğilimi ortaya çıkma ihtimali artmaktadır (Gökpinar, 2007: 226).

Kırsal kesimlerde yaşamlarını sürdüren bazı aileler şehirleri cazip kılan belli sebeplerden dolayı kent merkezlerine göç etmişlerdir. Bu ailelere mensup çocuklar ise hem okul yaşamlarında hem de sosyal çevrelerinde dışlanma, sosyo-ekonomik durumları göz önünde bulundurularak yetersiz olduklarını hissettirilme gibi durumlarla karşı karşıya gelme ihtimalleri yüksektir. Bu çocukların suç davranışına yönelmeleri de bu duruma bağlı olarak artmaktadır (Avcı, 2008: 60).

Göç eden aileler genellikle gecekondu semtlerine yerleşirler. Bu mekânlar alt ve üst yapı olanaklarından yoksundur. Bu ortamda yaşamını devam ettiren çocuklar ise sosyal ve psikolojik açıdan gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek birçok etmenle karşı karşıya gelirler. Örneğin, kent yaşamında insanların daha iyi koşullarda yaşadıklarının görülmesi çocukların kendi hayatlarını yetersiz olduğunu düşünmesine ve daha iyi imkânlarla sahip olmalarını istemelerine sebep olmaktadır. Bu yaşam biçimine sahip olamama durumu ise bu çocukların her an suç davranışına yönelmelerine zemin hazırlamaktadır. (Avcı, 2008: 60).

Gecekondu ve güvenli olmayan mahallelerde yaşamını sürdürmek zorunda kalan ailelerin çocuklarının suç eylemlerine şahit olma ihtimalleri daha yüksektir. Bu durum onların suç davranışını normal karşılamalarına ve bir süre sonra kendilerinin de bu olayların içine karışmalarına sebep olabilmektedir (Söyüt, 2017: 399). Kalabalık kent yaşamı farklı kültürde olan grupları farklı düzeylerde etkilemektedir. Ekonomik açıdan düşük seviyede olan ailelerin çocukları psikolojik açıdan çok daha fazla etkilenmektedir. Bu çocuklar, kent yaşamına uyum sağlayamama, gözlemlemiş oldukları kişiler gibi rahat yaşam sürememe, istediklerini elde edememe gibi etkenlerden dolayı hayal kırıklığı yaşarlar. Hissetmiş olduğu bu duygu ise çocuğun suça eğilimine sebep olan önemli unsurlardan biridir.

Çocukluk sürecinde yaşanan göç hareketi, bazı çocukların özgüven eksikliği hissetmesiyle çevresine yabancılaşmasına ve bunun sonucunda etrafına düşmanca tavırlar sergilemesine sebep olmaktadır. Göç olayının çocukları suç işlemeye yönelten olası riskleri araştırıldığında göç edilen yerleşim bölgesinde ayrımcılık algısının gözlemlendiği bu durumla birlikte çocuğun toplumsal uyumunun zorlaştığı tespit edilmiştir. Göçle birlikte kültürel çatışma yaşayan çocuklarda kimlik bunalımı ve psikolojik problemler görülmesi ihtimalinin de yüksek olduğu belirlenmiştir (Aydın ve Şahin, 2017: 11).

Çeşitli şehirlerde yapılan araştırmalar sonucunda suç davranışında bulunan çocuklar arasında “göçmen” çocukların oranının yüksek olduğuna ulaşılmıştır. İzmir’de gerçekleşen araştırma bu şehirde suç işleyen çocukların %69’u başka bir ilde doğmuş olup daha sonra İzmir’e taşınmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu doğumlu olanların oranı suç işleyen göçmen çocuklar arasında daha yüksektir. Benzer şekilde, Antalya’da Mayıs 1994 ve 1995 yılları arasında yapılan araştırma sonucunda suç davranışında bulunan çocukların %60’ı başka bir ilde doğmuş ve sonrasında Antalya’ya göç etmiştir. Özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinden Antalya’ya hızlı göçler olduğu araştırmanın sonuçları arasındadır (Coşar, 2005: 308).

Shaw ve McKay,(1942) göçmen aileler üzerinde yapmış oldukları araştırmada iş bulma umuduyla şehirlere gelen aileler içerisinde anne babanın çocuklarına yeterli ilgi gösteremediğini tespit etmişlerdir. Bu durum sonucunda ise çocuklar sokaklara yönelerek sürekli diğer çocuklarla zaman geçirirken ailelerinde gözlemledikleri sosyal norm ve kuralları zaman içerisinde unutarak çok farklı bir hayata adım atmışlardır. Ev ve sokak arasında ikilem yaşayan çocuklar yaşları biraz daha ilerledikçe Chicago şehrinde yer alan 1000’e yakın çeteyle bir şekilde karşılaşarak “Amerikan Rüyası”nı gerçekleştirmek adına gün boyu çalışmak yerine başka seçenekler olduğunun farkına varmışlardı. Aile etkisinin de zayıflaması sonucu çocuk sokak yaşamını daha çok benimseyip bulunduğu ortama rahatlıkla uyum sağlıyordu. Kendilerinden yaşça büyük suçlulardan suç davranışına ilişkin her şeyi öğrenerek bu gruplara katılıyorlardı. Suç bu şekilde hep aynı ortamda benzer şekilde aktarılıyordu. Shaw ve McKay yapmış oldukları bu çalışmayı 30 yıl boyunca üç dalga halinde tekrar ederek aynı sonuçlara ulaşmışlardır (Geleri ve Bahar, 2013: 7).

3.8. Aile ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi

İnsan yaşamının ve toplumun merkezinde yer alan aile en küçük toplumsal organizasyondur. Toplumun ayakta tutan bu küçük grup sonraki nesillere norm ve kuralları aktararak fonksiyonel bir mekanizma görevini de üstlenmiştir. Çocukların suç davranışına yönelmesine neden olan faktörler arasında sahip olduğu aile yapısında bozulmalar olması ve boşanma problemleri de yer almaktadır. Anne babası boşanmış ailelerin çocuklarında suça yönelme oranları normal ailelerle karşılaştırıldığında daha fazla olduğu bulgularla desteklenmiştir. Boşanma oranlarının artması çocukların davranışlarının verimli ve sürekli bir şekilde gözlemlenip gösterilmesi gereken ilginin azalmasına veya yok olmasına neden olmaktadır. Bu durum ise çocukları sokaklara iterek onların suç davranışına yönelmeleri durumlarına yol açmaktadır (Allan'dan akt. Özalp, 2015: 114).

Ailede boşanma durumuna benzer bir şekilde aile içinde şiddetin olduğu durumlarda çocuğun suç davranışına yönelmesine sebep olurken bir taraftan da çocuğun benzer davranışları kamusal alan içerisinde de gerçekleştirmesine yol açmaktadır. Çocuğun kendisine model alma yolu ile baba, anne veya büyük kardeşin davranışlarını gözlemleyip örnek alarak bu davranışın doğru olduğuna inanması, kendi çevresinde benzer davranışlarda bulunması veya tanımadığı ortamlarda düşünmeden bu davranışı gerçekleştirmesine sebep olmaktadır. Aile içerisinde şiddete maruz kalan veya şiddet eylemini gözlemleyen çocukların sağlıklı bir aile yapısına sahip olan çocuklarla karşılaştırıldığında daha fazla suç davranışında buldukları çoğu çalışmada bulgularla desteklenmiştir (Özalp, 2015: 114)

Ailenin ekonomik durumunun kötü olması veya aile üyelerinin çocuğu çalışma hayatına itmesi çocukların sokak ortamına alışmasına ve o sokakta birçok suç davranışına şahit olmasına neden olmaktadır. Zaman geçtikçe bu ortam çocuğun suç davranışını normal karşılamasına ve failin kendisi olduğu durumların ortaya çıkmasına neden olacaktır (Özalp, 2015: 114).

Wesley R. Bur'un deyimiyle "bozuk aile düzeni sebebiyle gerçekleşen suçluluk" durumunda çocuğa belli başlı kötü sosyal davranış örnekleri empoze edilir. Çocuk, sahip olduğu aile ve yakın çevresinin normal olmayan ve kusurlu davranışlarını benimser bir süre sonra ise bu davranışları içselleştirir ve Levy'nin deyimiyle "anadilini öğrendiği gibi, bunları da öğrenir" (Yavuzer, 2018: 33).

Sutherland, suç davranışında bulunan çocukların aile yapılarını inceleyerek benzer niteliklere sahip olduğundan söz etmiştir. Aile içerisinde diğer kişilerde de suç yönelimi olması, boşanma, terk etme veya ölüm sebebiyle anne babadan birinin bulunmaması, aile içerisindeki ekonomik sıkıntılar, işsizlik, annenin çalışma zorunluluğundan dolayı çocuk üzerinde yeterli kontrol sağlayamaması gibi durumlar suçlu çocukların ailelerinde tespit edilen benzer özelliklerdir (Sutherland ve Cressey'den akt. İçli, 1993: 33).

3.8.1. Aile İçi Etkileşim

Çocuk, toplum içerisinde gerçekleştirmiş olduğu davranışlarını, sahip olduğu ahlâk anlayışını, değer yargılarını ve sergileyeceği kişiliğinin ilk özelliklerini aile içerisinde almış olduğu eğitimden kazanmaktadır. Çocuğun gelişim sürecinde ona ilk olarak toplumsal tecrübe fırsatı sağlayan aile ortamı büyük önem taşımaktadır. Aile ilişkileri içerisinde anne ve babanın birbiriyle olan iletişimi aynı zamanda birbirlerine karşı tutumları çocuğun davranışlarının şekillenmesinde büyük öneme sahiptir. Ailedeki düzensiz ortam ise çocuğu etkileyerek bazı zamanlarda suç davranışına yöneltecek kadar zedeleyici olmaktadır. Olumsuz ilişkiler çocuklar için güven vermeyen ve tedirgin olabileceği bir ortam oluşturabilmektedir (Sarpdağdan akt. Solak, 2008: 51).

Aile içerisinde çatışmaların veya anlaşmazlıkların fazla yaşandığı durumlarda çocuğa gerektiği kadar ilgi gösterilmesi ve onun kontrolü azalmaktadır. Suçluluk vakalarının önemli bir bölümünün fizyolojik veya psikolojik anormallikler sonucu ortaya çıkmadığı düşünüldüğünde suçlu kimsenin ortaya çıkmasında sahip olunan ailenin önemi göze çarpmaktadır.

Robert G. Andry, anne-baba şefkati ve suçluluk ilişkisini 80 suçlu ve suçlu olmayan çocuk üzerinde yapmış olduğu bir çalışmayla incelemiştir. Sonuçlar, suçlu olan grupta yer alan çocukların babalarının şefkat ve ilgisinin yetersiz olduğunu, babaları tarafından daha çok sevimleri gerektiğini düşündükleri ve bu çocukların anne ve babalarının kendilerine şefkat gösterme konusunda çekindiklerine inandıkları yönünde sonuçlar ortaya çıkmıştır. Kısaca, suç davranışına yönelen çocukların babaları daha az ilgili, iletişimleri sınırlı ve sert bir tavır sergiledikleri söylenebilir (Dallas'dan akt. İçli, 1993: 33).

3.8.2. Aile İçi Disiplin Anlayışı

Aile içerisinde anne veya babanın otoriteye sahip olmasının çocuğu doğrudan suça yönlendiren bir etken olmadığı belirtilmektedir. Fakat, çocuk üzerinde çok sert bir otorite, disiplin uygulama veya dengesiz davranışların suçla ilişkili olduğu söylenebilir. Disiplin adı altında çocuğa sürekli ve ölçülü olmayan bir şiddet gösterilmesi çocuğu suça yönlendiren sebepler arasında gösterilebilir. Araştırmalar, suçlu çocukların anne ve babalarına karşı reddedici, rahat bir tavır takındıkları çoğu zaman da fiziksel cezalara maruz kaldıkları görülmüştür (Özkök'den akt. Gökpınar, 2007: 218).

Geniş aile yapısı içerisinde ise çocuk cezalandırma ve ödüllendirmeye anne baba dışında farklı kişiler tarafından da maruz kalmakta ve bunun sonucunda çocuk otorite kabul etmekte güçlük yaşamakta, doğru ve yanlış davranışın ne olduğuna dair ayrımı yapamamaktadır. Bu tip ailelerde anne ve babanın çocuk üzerinde yeterli ilgi ve kontrol sağlayamaması aynı zamanda ev içerisinde çocuk için gerekli yaşam alanının sağlanamaması sebepleriyle çocuk özgür davranabileceği bir ortam aramakta; dolayısıyla ev dışına yönelerek suç davranışında bulunma ihtimali artmaktadır (Özkök'den akt. Gökpınar, 2007: 220).

Ardy'in yapmış olduğu bir araştırmada ise suçlu çocukların ailesinin göstermiş olduğu disiplin anlayışını ya çok katı ya da çok yumuşak olarak ifade ettikleri, istikrarı olmayan bir disiplin üzerinde durdukları vurgulanmıştır. Sevgi üzerine kurulu olmayan disiplin çocuk üzerinde bir baskı kurmakta bu sebeple saldırganlığı ve suça eğilimi arttırmaktadır (Günce'den akt. Gökpınar, 2007: 219). Benzer şekilde Sheldon Glueck ve Eleanor Glueck 2000 suçlu çocuğun %95'inde ailesi tarafından gösterilen disiplinin dengesiz bir şekilde ya çok sert ya da çok yumuşak olduğu sonucuna varmıştır. Callie H. Burt ise çok sert veya çok yumuşak türdeki dengesiz disiplin uygulayan suçlu ailelerinde, suçlu olmayanlara oranla 5 kat daha fazla karşılaştığını belirtir. William Healy ve Augusta F. Bronner da 4000 suçludan %40'ının bozuk bir disiplin ortamında yetiştiği sonucuna ulaşmışlardır (Yavuzer, 2018: 127).

Çocuğa gerekenden fazla gösterilen hoşgörü, şefkat ve koruma da olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Bunun nedeni ise çocuk karşılaştığı küçük bir problem karşısında tek başına mücadele edebilecek potansiyel ve cesareti kendisinde

bulamamakta ve uyumsuz davranışlar sergileyebilmektedir. Ceza siyasetinde “pasif suçlular” olarak adlandırılan bu grup şiddet suçlarında bulunan aktif gruplar kadar tehlikelidirler (Gölcüklü, 1962: 29).

Anne babanın aşırı koruma ve hoşgörü ile çocuklarına yaklaşma tutumunun yanlış olduğu kadar aşırı sert ve otoriter yaklaşımları da olumsuz sonuçlara sebep olabilmektedir. Çocuğun ruhsal ve toplumsal gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlaması öncelikli olarak aile içerisinde her açıdan tutarlı bir eğitimle karşılaşması ve gösterilen otoritenin belirli bir ölçü dahilinde olmasıyla yakından bağlantılıdır (Küt, 2006: 31). Gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlamayan, toplumsal uyum problemi yaşayan çocukların suç ve sapma davranışlarında bulunma eğilimlerinin daha fazla olduğu bilinmektedir.

Çocuğun gerçekleştirmiş olduğu olumsuz davranışların anne baba tarafından hoşgörüyle karşılanması; yanlış davranışın anında affedilmesi suçlu kişiliğin ve suç işlemenin ortaya çıkmasının sebeplerinden biridir. Özellikle, ilk kez suç davranışında bulunan çocuğa hoşgörüyle yaklaşmak onun rahat bir şekilde yeni suçlar işlemesine yol açacaktır (Sevük, 1998: 48).

Donald J. West ve David P. Farrington da yapmış oldukları çalışma sonucunda çocuklarına ilgi, sevgi ve şefkat göstermeyen ve onları açık bir şekilde istemediğini gösteren 42 annenin %33.3’ü, 68 babanın %30.9’unun çocuklarının suça itilmiş olduğuna ulaştıklarıdır (Uluğtekin, 1991: 41).

3.8.3. Ailedeki Olumsuz Rol Modeller

Aile üyelerinin davranış ve eylemleri göz önünde bulundurulduğunda madde, alkol kullanımı ve suç olarak kabul edilen davranışları gerçekleştirmesi çocuğun suç davranışına yönelmesi açısından başta gelen etkenlerdir. Çocuk yaşamının ilk safhalarında aile üyelerini kendisine model almayı seçmesi nedeniyle aile içerisinde suça eğilimi olan veya suç işlemiş kişilerin bulunması çocuğun olumsuz rol modelleri kendisine örnek almasına yol açmaktadır. Suçluluk, aile içerisinde öğrenme aracılığıyla bir kuşaktan diğerine geçebilmektedir (İçli’den akt. Solak, 2008: 53).

Suç içeren davranışların yakın gruplar arasındaki karşılıklı iletişim süreci içerisinde öğrenildiği söylenebilir. Bu konuya ilişkin İzmir’de hükümlü çocuklar üzerinde yapılan çalışmada babalarının %62’sinin alkol kullandıkları görülmüştür.

Bir çocuğun anne veya babası alkol kullanma alışkanlığına sahipse çocuk da öğrenme yoluyla bir davranış bozukluğu olarak alkol kullanımına alıştığı ve ileriki süreçte suç davranışına daha eğilimli olacağı belirlenmiştir (Tüzün'den akt. Gökpınar, 2007: 219).

3.8.4. Ailenin Sosyo-Ekonomik Statüsü

Bir çocuğun ailesinin ekonomik düzeyinin düşük olması konut, eğitim, sağlık açısından zorlukları ve yetersizlikleri de beraberinde getirecektir. Bu koşullar içerisinde yetişen ve yaşamını devam ettiren çocukların sıkıntılı durumlar yaşama, kendisini yetersiz görme buna bağlı olarak aşağılık duygusu, karşılaştıkları engeller içinde kararsız kalacakları güçlü ve kendine güvenli bir kişilik özellikleri kazanımları zor bir durum haline geleceği savunulmaktadır (Mangır ve Silleli'den akt. Gökpınar, 2007: 220).

Ailenin ekonomik açıdan düşük seviyede olması; sefaletin yoğun yaşandığı bölgelerde olumsuz ikamet koşulları altında yaşamlarını sürdürmelerine neden olmaktadır. Bunun sonucunda çocukların güvensiz ikamet bölgelerine sığınmış olan suçlu kimselerle temas halinde olmaları onların eylem ve davranışlarından etkilenecek suç davranışına yönelmeleri ihtimali söz konusu olmuştur (Solak, 2008: 54).

Aile üyelerinin sayıca fazla olması veya kardeş sayılarının çokluğu doğrudan doğruya olmamakla birlikte sonuçları göz önünde bulundurularak çocuğu suç davranışına yönlendirdiği belirtilmektedir. Çocuk sayısının fazla olduğu dar gelirli ailelerde çocuklar okul yerine çalışma hayatına itilmektedir. Bu durumda, sokak hayatına çok erken yaşta maruz kalan çocuğun çeşitli suç davranışlarına şahit olma ve kendisinin de bu davranışlara yönelme ihtimalini arttırmaktadır (Günce'den akt. Gökpınar, 2007: 220).

Emniyet Genel Müdürlüğü Araştırma ve Planlama Kurulu (A.P.K) Ankara Emniyet Müdürlüğü Çocukları Koruma Şubesi tarafından 1995 yılında Elazığ Çocuk İslahevinde yapılmış olan “*Polis Gözüyle Çocuk Suç ve Suçluluğu*” araştırma gerçekleştirmiştir. Bunun sonucunda ulaşılan veriler çocukların suç davranışlarında bulunmaları durumunun iki çocuklu ailelerde yok denecek kadar az olduğu, dörtten fazla çocuklu ailelerde ise suçlu çocukların büyük bir bölümünün yer aldığını ortaya çıkarmıştır (Kunt, 2003: 52). Ailedeki çocuk sayısının fazla olması anne babanın

çocuklar üzerindeki denetim ve kontrolünün kısıtlı olmasına neden olmaktadır. Suça eğilimi olan çocuğun ailesi tarafından sürekli takip ve gözetimi gerçekleşmediği durumlarda ise onun bu davranışı gerçekleştirme ihtimali artmaktadır.

Ailenin sosyoekonomik durumuna bağlı olarak bazı çocuklar zorunlu olarak okulunu bırakarak veya okul dışında boş kalan zamanlarında aile ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla sokakta çalışmak mecburiyetinde kalmaktadır. Bu durum çocukların tehlikeli durumlara maruz kalmaları ve onların suç davranışı teşkil edecek olumsuz olaylara karışmalarına ve zaman içerisinde bu olayların içinde yer almalarına sebep olabilmektedir (Bilgin, 2009: 234).

Konuya ilişkin, Alan Booth'un yapmış olduğu bir incelemede suçlu çocukların %56'sının ekonomik yoksunluk içerisinde yetiştiği ve bu çocukların sıkıntılar yaşadığı, kendilerini yetersiz görmeleri sebebiyle zamanla aşağılık duygusuna sahip oldukları ve kendine güveni olmayan kişilik özellikleri taşıdıkları belirlenmiştir (Mangır, 1992: 39). Clifford R. Shaw ve Henry D. McKay ise toplumsal etkenlerle suçluluk arasındaki bağlantıyı incelemiş oldukları çalışmalarında, büyük kentlerde yaşam koşullarının kötüye gitmesinin ve çocukların suç davranışına yönelmelerinin artmasının sebebinin yoksulluk, işsiz kalma, parçalanmış aile yapısının bozulması ve toplumla olan iletişim bağlarının bozulması olduğu tespit edilmiştir (Winslow, 1972: 314).

3.9. Eğitim ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi

Eğitim ve öğretim kişinin başarılı ve etkili bir şekilde toplumsallaşmasına katkı sağlayan önemli bir süreçtir. Okul hayatının bu fonksiyonunu herhangi bir sebeple yerine getiremeyen çocuğun başarısı, gelişimi, çevresine uyumu ve ruh sağlığı olumsuz yönde etkilenecektir. Diğer çocuklarla karşılaştırıldığında anti-sosyal çocuklarda kendilerini göstermeye yönelik tutum ve davranışlar daha fazladır. Okul hayatındaki sosyal çevresinde başarılı olan çocuk kendini gösterme gereksinimini kolayca giderebilir. Bu konuda başarısız olan çocuğun ise toplumsal yaşama uyum şansı azalır ve kendisini sokak yaşamında suç davranışında bulunarak gösterme ihtimali doğmaktadır (Gökpinar, 2007: 222).

Okul hayatında başarısızlık yaşama veya eğitime devam edememe durumu okulun toplumsallaşma gücünün çocuk üzerinde önemini kaybetmesine neden olmaktadır. Bu durum ise yetersiz toplumsallaşmayı ortaya çıkarır (Uluğtekin, 1991:

45). Bunun yanı sıra çocukta anti-sosyal davranışlar kendini göstermeye başlar. Toplum içerisinde kendini ifade edemediğini düşünen çocuğun suç davranışlarında bulunma ihtimali de artmaktadır.

Konuya ilişkin XVII. yüzyılda Victor Hugo: “*Bir okulun yapılması bir hapisanenin kapanması demektir*” sözüyle eğitim ve suçluluk arasında bulunan yakın bir bağlantıdan söz etmiştir. Bu bağlantı, iki faktör açısından değerlendirilebilir. Birincisi, kabiliyet noksanlığı veya öğrenme güçlüğü kaynaklı okul başarısızlığı, diğeri ise eğitim hayatından uzaklaşma; okula devam edememe durumudur (Kunt, 2003: 54).

Çocuk suçluluğu konusunda yapılan çalışmalar suç davranışında bulunan çocukların çoğunun okul imkânlarından yararlanamadıklarını ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda suça yönelen çocukların okul hayatlarında başarısız oldukları, okula devam etme problemi yaşadıkları, küçük yaşlarda okulla birlikte çalışma yaşamında yer aldıkları, okulda etiketlendikleri bundan dolayı okuldan kaçtıkları gibi durumlar karşımıza çıkmaktadır (Gökpınar, 2007: 222).

Suç davranışına yönelmenin okuldaki düşük akademik performans ile bağlantılı olduğuna dair önemli bulgular yer almaktadır. Bunlardan biri Travis Hirshi'nin *nedensel zincir modelidir*. Bu zincirde, akademik yetersizliğin zayıf okul performansına sebep olduğu bu düşük performansın ise okul yaşamından hoşlanmama durumuna yol açtığı; bu durumun okul otoritesinin reddedilmesine ve sonuç olarak suçlu eylem komisyonunun ortaya çıkması anlatılmaktadır (Bartollas ve Schmalleger, 2017: 221).

Okul başarısızlığı olan çocuk, aile ve öğretmenler tarafından sürekli bir uyarı içerisinde. Bu durum zamanla çocuğun kendini psikolojik sorunlar içinde bulmasına yol açmaktadır. Çocuğun kendisinde hissetmiş olduğu bu olumsuz duygular suç davranışlarına yönelmesinin asıl nedenidir. Bu düşünceye örnek olarak Philips suç ve sapkın davranışa yönelik adımlardan şu şekilde söz etmiştir. Okulda başarısız olma durumu çocuğun okula yönelik negatif bir tavır takınmasına ve kendine benzer kişilerin yer aldığı okula karşı olan bir gruba katılmasına yol açıp suç kabul edilen davranışlar gerçekleştirmesine sebep olmaktadır (Bartollas ve Schmalleger, 2017: 222).

Örgün eğitim olanağına belli nedenlerden dolayı sahip olamayan çocuk boş zamanını değerlendirme ve bununla alâkalı imkânlar konusunda sıkıntı yaşar. Buna ilişkin ortaya atılan “boş zaman suçluluğu” kavramı ise çocuğun yapacak aktivite bulamaması sonucunda suç davranışlarına yönelme durumlarına sebep olmaktadır (Gökpınar, 2007: 223).

Eğitim ve çocuk suçluluğu ilişkisine bakıldığında okullar, suça ilişkin davranışları engelleyen kurumlar olarak bilinmesinin yanı sıra okulla ilgili pek çok faktör çocuğun suç olaylarına karışmasına da sebep olabilmektedir. J.H. Price ve S.A. Everett okul müdürü ve öğretmen görüşlerine dayalı iki ayrı araştırma gerçekleştirmiş. Sonuç olarak, negatif okul iklimi, kalabalık sınıflar, tekrar eden problemlerli davranışlara karşı aşırı cezai uygulamalar, sınıfların oluşturulmasında ırksal ayrımlar çocuğun suç davranışlarına yönelmesine sebep olmaları olarak belirlenmiştir (Işık, 2006: 293).

T. Mooij ise çocuğun akademik hayatında başarılı olma baskısını hissetmesi sonucu ortaya çıkan stres, öğretmen öğrenci ilişkilerinde öğretmenin baskın olması sonucu çocuğa söz hakkı tanınmaması ve öğretmenler tarafından uygulanan fiziki cezaları çocukları suça yönlendiren faktörler olarak tespit etmiştir. Yapılan bir başka araştırmaya göre ise okullarda suç olaylarına karışmış çocukların kişisel ve akademik hedeflerden yoksun olduğudur (Jacqueline'den akt. Işık, 2006: 294). Ülkemizde bu tür olaylara rastlanmamakla birlikte daha çok Batı ülkelerinde karşımıza çıkmaktadır.

3.10. Arkadaş Grubu ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi

Çocukluğun ilk dönemlerinde başlayan ve çocuğun toplumsallaşmasında aileden sonra en fazla etkisi olan sosyal çevre, arkadaş grubu veya akrandır. Çocuğun yer aldığı sosyo-ekonomik statüye göre sosyal çevresi de şekillenmektedir. Kimi toplumsal gruplar çocuğun sosyal ve psikolojik gelişimini olumlu yönde etkilerken, kimileri ise çocuğun normal olmayan veya suçlu davranışlara yönelimine sebep olan bir özelliğe sahip olabilmektedir.

Sutherland ayrımsal bağlantı teorisi'nde (1970) suç davranışının kişilikten ve çevresel etkenlerden kaynaklanmayıp öğrenme temelli olduğu fikrini savunmaktadır. Suç kabul edilen davranışlara yönelme diğer davranışlar gibi insanlarla olan ilişkilerimiz ve karşı karşıya kaldığımız eylemlerin ne kadar sık ve yoğun olduğuyula ilgilidir. Yakın ilişki kurulan gruplar suça ilişkin davranışların en

çok öğrenildiği ortamlardır. Bundan dolayı, çocuğun sahip olduğu sosyal çevre suç işleyen kişilerden oluşuyorsa kendisinin suça yönelme ihtimalide buna bağlı olarak artmaktadır.

Agnew, yakın arkadaş çevresinde suç işleyen kişilerin olmasının çocuğu suçtan alıkoyan kınama, dışlanma ve sevdiklerini kaybetme gibi dış faktörleri zayıflatacağını savunmuştur. Bunun nedeni ise, arkadaşları ile birlikte suç işleyen çocukların suçlu olmuş olsalar bile kendilerini destekleyen bir çevre olması onlar için daha öncelikli olduğunu belirtmiştir. Agnew, suçlu arkadaşın yalnızca suça yöneltmeyeceğini aynı zamanda çocukların gerçekleştirmiş oldukları suçtan utanma duygusunu kaybedeceğini zamanla normal karşılamasına sebep olacağını belirtmiştir (Agnew, 2005: 51-53). Albert Cohen (2003) *Suçlu Erkek Çocuğu* adlı eserinin yanı sıra Wolfgang ve Ferracuti'nin *Şiddetin Alt Kültürü* eserinde de çocukların kendilerine ait alt-kültür oluşturacağını, bu alt kültür içinde suç davranışında bulunmanın normal görüldüğünü ve suç işleyen çocukların suçluluk duygusunu yitirdiği ifade edilmektedir (Wolfgang ve Ferracuti, 2003: 156-158).

Çocukların birbirlerine zarar vermesi ve karşılıklı kavgalar da onları suç davranışına yönelten faktörlerdir. Olumsuz modellere şahit olan çocuklar suç davranışında bulunarak kendilerini koruyabileceklerine ve çevrelerinde saygı kazanabileceklerine inanmışlardır (Agnew, 2005: 52). Elijah Anderson da bu görüşü destekleyen *Sokakların Kodu* adlı eserinde suçun meydana gelmesinin şiddetin yoğun bir şekilde görüldüğü yerleşim yerlerinde yaşayan çocukların arkadaş çevresinde gördükleri suç ve sapma davranışların dolayı korkusuz ve her an kavgaya hazır olduklarını göstermek zorunda olduklarını belirtmiştir. Aksi takdirde, diğer çocukların kendilerine zarar vereceklerinden korkmaktadırlar (Eker, 2016: 327).

Arkadaş grubu ile olan ilişkilerin özelliklerinin suç davranışına yönelme, madde kullanımı dahil olmak üzere anti sosyal davranışların ortaya çıkması açısından çok önemli bir etken olduğu belirlenmiştir. Çocuğun arkadaş grubu problemlili ve daha önce suç işlemiş kişilerden oluşuyorsa bir süre sonra suç davranışları çocuk içinde normalleşecek ve bu davranışlara yönelme ihtimali artacaktır. İngiltere'de yürütülmüş olan bir çalışmada ciddi suç olaylarına karışan erkek çocukların daha öncesinde bu tür olaylar içinde olmuş ve polisle karşı karşıya gelen kişilerle arkadaşlık ettikleri tespit edilmiştir (Ögel, 2014: 11).

Çocuğun toplumsal yaşamda öğrendiklerinin uygulama sahası olan oyun grubu ve arkadaşlık ilişkileri onun sosyal yaşama uyumunda önemli bir etkidir. Bunun yanı sıra, aile içerisinde görmek istediği ilgi ve değer görülmemesi, okul yaşamında uyum problemi veya akademik başarısızlıklar çocuğun kendini bir grup içerisinde kabul ettirme hissi yaşamasına neden olan durumlardır. Hangi davranışın iyi hangi davranışın kötü olduğunun tam olarak bilincinde olamayan çocuk için arkadaş grubu içerisindeki hatalı davranış örnekleri ile sürekli etkileşim halinde olması bu davranışları benimsemesine ve kendisinin de yönelimine neden olmaktadır. Suç davranışlarının ortaya çıkmasının da yanlış arkadaş seçiminden kaynaklandığı durumlar bulunmaktadır (Sözen, 2011: 271).

1927 yılında Frederick Thrasher'in yapmış olduğu *The Gang: The Study of 1.313 Gangs in Chicago (Çete: Chicago'daki 1.313 Çete Üzerine)* isimli çalışmada Thrasher, çeteleri etnik mahallelerde yetişip yaşamını devam ettirmenin doğal karşılanan bir parçası olarak ifade etmiştir. Okula birlikte giden ve mahallede beraber zaman geçiren çocuklar arasında zamanla güçlü bir aidiyet duygusu meydana gelir ve bu durum onların birbirlerine bağlı gruplar oluşturmalarını sağlar. Thrasher, bu çetelerin çıkış noktasının mahalledeki oyun grupları olarak ve genellikle 30'dan az üye ile kalıcı olmayan sosyal gruplar olarak ifade etmiştir (Bartollas ve Schmallegger, 2017: 241).

Çeteler arasında oluşturulan kültür ise toplumun benimsemiş olduğu kültürle ters düşmektedir. Çete üyeleri suç kabul edilen davranışları kendilerine zevk vermesi adı altında gerçekleştirirler. Aralarındaki birlik duygusunun ise tüm eylem ve davranışları aşan bir değer olarak belirtilmiştir (Vito vd., 2017: 217).

1856 yılında Turner konu ile ilişkin yayınlamış olduğu raporunda çocuk suçluluğunun çetelerde hakim olan arkadaşlık duygusunun oluşturduğu birliktelik bilinci sonucunda meydana geldiğini, bunun Londra şehrinde problemler oluşturduğundan bahsetmiştir (Levin ve Lindesmith'den akt. İçli, 2018: 35). Batı'da sıklıkla rastlanılan suç işleyen çocuk çeteleri toplumsal bir sorun halini alırken ülkemizde çok yaygın karşılaşılan bir durum değildir. Bu yaş grupları daha çok oyun grupları halinde mahalle ve sokak aralarında vakit geçirmektedir. Oyun grubu ise zamanla çocuğun hayatına hükmetmeye başlar. Onun belli başlı kavramlar kazanmasını sağlar. Bir gruba ait olma durumu çocuk için yalnızca arkadaş kazanımı ve eğlenceden ibaret olmayıp aynı zamanda onun için statü ve gurur kaynağıdır.

Zaman içerisinde içinde bulunduğu gruba karşı güçlü bir bağlılık duygusu hissetmeye başlar (Yavuzer, 2018: 102-103). Suç davranışlarına eğilimli arkadaş grubuna sahip olan çocuk da zamanla bu davranışları benimser ve kendisi de suç işlemeye alışmış olur.

3.11. Madde Bağımlılığı ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi

Madde bağımlılığı ile suç davranışına yönelme arasında nedensel olarak güçlü bir kanıt yer almamaktadır. Uyuşturucu kullanımının suç davranışında bulunan kişiler arasında daha yaygın olduğu bilinmektedir. Fakat, uyuşturucu suç işlemeye neden olan temel sebeplerden olmamıştır. Örneğin, madde bağımlılığı olan kişilerin çok az bir bölümü uyuşturucu madde kullanımı için gereken parayı suç davranışlarına yönelerek elde etmektedir. Uyuşturucu kullanabilmek için hırsızlık olayına karışan grubun büyük bir kısmı uyuşturucu maddeye bağımlı olmadan önceki süreçte de suça yönelmiş kimselerden oluşmaktadır. (Ögel, 2014: 21).

Erken dönem unsurları perinatal güçlükleri, küçük çapta fiziksel anormalileri, beyin hasarlarını içermektedir. Geç dönem gelişime ilişkin risk etkenleri ise yetişilen aile ortamını, aile üyelerindeki alkolizm durumunu, kötü aile yönetim ve kontrolünü ve aile içi sözlü veya fiziksel tartışmaları içermektedir. Diğer risk etmenleri ise erken dönem kişilik bozukluğu içeren davranışlar ve akademik olarak başarılı olamama durumlarıdır. Toplumsal risk unsurları ekonomik yoksunluk olan bir çevrede yaşamını sürdürmek aynı zamanda düzensiz bölgelerde yaşamını devam ettirmektir. J. David Hawkins, Richard F. Catalano ve Devon D. Brewer bu etkenlerin çocukta bulunma olasılığı ne kadar çoksa çocuğun madde kullanımında bulunma ihtimalinin buna bağlı olarak da suç davranışına bir adım daha yakın olduğundan söz etmişlerdir. Ayrıca, Jeffrey Fagan ve arkadaşları şehirdeki yoksul mahallelerde hayatını devam ettiren çocuklar üzerinde bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bunun sonucunda, ciddi boyutta suç olaylarına karışmış çocuklar arasında ağır uyuşturucu kullanımının daha çok görüldüğü aynı zamanda suç davranışına yönelmenin ne kadar sık madde kullanımı olduğuyula ilişkin değil ne kadar kuvvetli bir madde türü kullanıldığıyla bağlantılı olduğu tespit edilmiştir (Bartollas ve Schmalleger, 2017: 284).

Yapılan araştırmalar, madde kullanımı sonucunda oluşan farmakolojik etkilerin zehirlenme ve yargı bozukluğuna neden olabileceği gibi suç davranışında

bulunmak için gerekli olan cesareti sağlayabilir veya bu amaç için kullanılabilir. Örneğin, crack kokain kullanan kişilerin 6 kat, eroin kullananların 3 kat ve kokain kullanan kişilerin de diğer uyuşturucu kullanan kimselere göre 2.5 kat daha fazla suça yönelme ihtimali olduğu belirlenmiştir (Ögel, 2014: 21-22).

Madde kullanımı suç davranışında bulunan çocuklarda yoğun olarak görülmesine de madde kullanan kişilerin suç işleme oranları normal kişilere kıyasla daha fazla olmaktadır. Uyuşturucu maddenin üretim, satış ve kullanım süreçlerinde çocuklar satılma ve kullanma boyutunda kullanılmaktadırlar. Özellikle, “tiner” ve “bali” kullanma alışkanlığı olan çocukların sokakta saldırganlık eğilimi gösterdikleri; yaralama, gasp gibi suçlar gerçekleştirmiş oldukları da belirlenmiştir (Özalp, 2015: 116).

Toplumsal normlara tepki olarak oluşan alt kültür gruplarında da hem çeşitli suç davranışları hem de madde kullanımı yaygın bir şekilde görülmektedir. Çocuk, içerisinde yer aldığı aile ve sosyal çevrenin de etkisiyle madde kullanımına alışabilir ve sonrasında çocukta suç davranışları gözlemlenebilir. Gatti ve arkadaşları, bir çeteye bağlı olan çocukların diğer çocuklara kıyasla daha çok madde kullanımı ve suça yönelmeye rastlandığını tespit etmişlerdir (Arabacı ve Taş, 2017: 139).

Ankara ili genelinde suç olaylarına karışmış ve suç işlemiş olduğu kesinleşmiş 900 erkek çocuk üzerinde yapılan araştırma sonucu eğitimi tamamlamayan çocukların oluşturduğu alt kümeyi en iyi açıklayan değişkenin *bağımlılık yapan madde* kullanımı olduğu tespit edilmiştir. Bu çocukların %70’inin bağımlılık yapan herhangi bir madde kullanma alışkanlığı varken %30’unun bir madde bağımlılığı bulunmamaktadır. Bağımlılık yapan madde kullanan çocuklar %47 ile en çok “insanlığa karşı suç” işlemektedirler. Bunu “mal varlığına ilişkin işlenen suç” %38.1 ile izlemektedir. “Topluma karşı suç” ise bu çocukların en az işlemiş oldukları suç türüdür (Ediz ve Türe, 2015: 247). Bu sonuçlardan yola çıkarak eğitim hayatına devam etmeyen çocukların sokak yaşamına alışmaları sonucunda kendilerine yanlış arkadaş grupları seçmeleri ve uygun olmayan ortamlarda bulunmaları onları madde bağımlılığına itmekte olduğu söylenebilir.

Bu araştırma sonucuna göre; alt gelir grubunda yer alıp suç olaylarına karışmış çocukları üçüncü alt düzeyde açıklayan değişken yine *bağımlılık yapan madde* kullanımı olmuştur. Bu çocukların %71’i bağımlılık yapan maddelerden

herhangi birini kullanıyorken %29'u bağımlılık yapan madde kullanmamaktadır. Her iki grupta da “mala ilişkin suçlar” ilk sırada yer almaktadır. Bağımlılık yapan madde kullanan çocuklar %32 ile “insanlığa karşı yapılan suç” olaylarına karışmışken “topluma karşı yapılan suç %14 olarak belirlenmiştir (Ediz ve Türe, 2015: 247). Ekonomik açıdan düşük seviyeye sahip olan bu çocuklar bağımlılık yapan madde kullanmak amacıyla mala karşı suçlar gerçekleştirmektedir.

3.12. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet temel alınarak belirlenen rollerin daha iyi kavranabilmesinde etkili olan en belirgin faktörlerden biri sosyalleşmedir. Çocukların sosyalleşme safhasında, toplum tarafından belirlenen cinsiyet rolleri önem kazanmaktadır. Çocuk hem kendisiyle hem de çevresiyle olan iletişim ve ilişkilerine anlam verebilmek için var olan bu çerçevelerden faydalanır. Konuyla bağlantılı olarak Barrie Thorne'un *Toplumsal Cinsiyet Oyunu* eserinde ifade ettiği gibi anne babalar kız bebeklere pembe, erkek bebeklere mavi kıyafetler giydirmekle erkek ve kız çocuğunu ayırırlar. Sonrasında cinsiyetlerine uygun olduğu düşünülen oyuncuklar alınır; kız ve erkeklerin birbirinden farklı davranmaları gerektiği düşünülür. Televizyon dizileri ve programlarında da cinsiyet ayrımı göze çarpmaktadır. Özetle, kız ve erkekler kültürel düşüncelere saplanmış olarak nasıl davranmaları gerektiği empoze edilir (Thorne, 1993: 2).

Cinsiyet farklılıklarına yönelik tutumlarla karşı karşıya kalan kız ve erkek çocuklarında ise stres oluşarak farklı şekillerde kendini gösterir. Örneğin, diğer kız çocuklarıyla karşılaştırıldığında erken olgunlaşan kız çocuklarının suç davranışlarına yönelme konusunda daha çabuk kararlar aldığı ortaya konulmuştur. Bu kız çocuklarının evden kaçma veya okul hayatına devam etmek istememe, madde bağımlılığı gibi davranışlarda bulunma ihtimalleri daha yüksek olduğundan suç işlemeye daha yakın bir durumdadır.

Karen Heimer ve arkadaşlarının savunmuş oldukları ekonomik marjinalleştirme tezine göre suç davranışına yönelme oranlarına bakıldığında cinsiyet farklılaşmasının gittikçe azaldığı dikkat çekmekte olup ekonomik açıdan yoksunluk içerisinde yaşamını sürdüren kız çocuklarının suç işlemeye eğilimlerinde gözle görülür bir artış tespit edilmiştir (Heimer'den akt. Bartollas ve Schmalleger, 2017: 162).

Gibbons, çocuk suçluluğu konusunda yapmış olduğu açıklamada oranın her yıl değişmesiyle birlikte, erkek çocukların kız çocuklardan birkaç kat daha fazla suç işlediğini belirtmiştir. Gibbons'a göre sosyo-ekonomik statü olarak alt seviyede olan kız çocukların suç davranışına yönelmeleri aile ve çevre etkileşimlerinin yeteri kadar güçlü olmamasından da kaynaklanabilir. Buna ek olarak, aile içerisinde anne-baba ve çocuk gerginliği, kız ve erkek çocukların sosyalizasyon sürecinde çifte standart uygulanması da kız çocukların suça eğilimlerinde etkili olmuştur (Gibbons'dan akt. İçli, 1993: 26).

Aile içi ilişkilerde anne ve babanın gücü elinde bulundurmaları veya gücün hangisi tarafından kontrol edildiği noktası da çocuk suçluluğu ve toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında incelenmiştir. Örneğin, 1985 yılında Hagan, Gillis ve Simpson'ın oluşturdukları *Güç Kontrolü (power-control)* kuramında odak nokta kadın ve erkeğin iş yaşamındaki otorite kullanımlarının ev ve aile içerisindeki ilişkilere yansıma şeklidir. Araştırmanın varsayımına göre iş hayatında kullanılan otorite pozisyonları ev içinde de aynı şekilde devam ettirilmeye çalışılacaktır. Bu durum, ailede yetişmekte olan çocuğu da etkileyerek onların ileriki yaşamlarında risk göze alma durumlarını etkileyecektir. Cinsiyete göre farklılık gösterecek olan bu olasılık aynı şekilde suç işleme de cinsiyet dağılımına etki edecektir (İçli, 1993: 28).

3.13. Türkiye'de Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi ve Suçlu Çocukların Yeniden Topluma Kazandırılması

Bir çocuğun suç davranışına yönelmesi veya belli sebeplerden dolayı suça itilmesi yalnızca o çocuk ve ailesi için değil toplumun bütünü açısından da birçok olumsuz etki ve sonuçlara neden olmaktadır. Çocuğun suç işlemesine sebep olan etkenlere bakıldığında suçlu çocuklar için özel politika ve düzenlemeler gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, çocuk suçluluğu ile mücadele edecek toplumsal politikalar aynı zamanda suçlu çocukların tahliye sonrası topluma yeniden kazandırılmalarına yönelik yasal düzenlemeler bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır.

Yetişkinlere kıyasla çocuğun bedensel, zihinsel ve psikolojik açıdan farklı özelliklere sahip olması suç davranışında bulunmuş çocuklara her aşamada daha hassas davranılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Suçlu çocuklara yaklaşılması gereken yöntem ve uygulamalar çocuğun büyüme ve gelişme süreci göz önünde

bulundurulacak yapılmalıdır. Yapılan veya yapılacak düzenleme ve uygulamalar çocuğun yargılama sürecinde olduğu gibi hükümlü olduğu aşamada aynı zamanda tahliye edildikten sonrasında da devam ettirilmelidir (Aydoğan, 2004: 3).

3.13.1. Türkiye’de Suça Yönelmeyi Önlemeye Yönelik Yasal Önlemler

Tarihsel süreç göz önüne alındığında, Osmanlı Devleti’nde çocukların suç davranışında bulunmadan önce onların korunmaları düşüncesinin hakim olduğu karşımıza çıkmaktadır. O dönemde, çocukların kasıtlı bir şekilde suç işlemediği düşünülmeyeyle birlikte onların yaşamlarını düzenleyen kurumlar ve yasalar oluşturulmuştur. 20. Yüzyılda Sultan Abdülhamid döneminde 1903 yılında İslahhaneler Nizamnamesi yayınlanmış; bu yasalar dikkate alınarak çocukların bakım ve beslenmesi düzenlenmiştir. Ayrıca, çocuklar için bir ıslahhane olarak “Darülhayr-i Ali” isimli bir kurum yaygınlaşmaya başlamıştır (Özalp, 2015: 107).

Ülkemizde çocukların suça yönelmelerini engelleyecek politika ve uygulamalara bakıldığında ilk olarak yerel yönetimlerin çalışmaları yer almaktadır. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda korunmaya ihtiyacı olan çocukların yanı sıra suça sürüklenen çocuklardan ceza evine girmeyenlere ilişkin bakım ve danışmanlık önlemlerinin uygulanmasında yerel yönetimlere mesuliyet verilmesi hususu düzenlenmiştir. Yerel yönetimler aracılığıyla yerine getirilecek sorumluluklar suç davranışlarının meydana gelmesine sebep olan durum ve şartların oluşumunu engelleyici çalışmaları içermektedir. Buna ek olarak, Çocuk Koruma Kanunu’nun 5’inci maddesinin (a) ve (e) bentlerinde yer alan suça sürüklenen veya suç mağduru konumunda olan çocuklara yönelik bakım, barınma, danışmanlık ve destekleyici önlemler uygulamayı aynı zamanda 6’ncı maddede ifade edildiği şekliyle korunma ihtiyacı olan çocuğu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bildirmekle görevlendirmiştir.

Belediyelerin görev ve işlevlerini belirleyen 1580 sayılı Belediye Kanunu, Cumhuriyetin ilk yıllarında hazırlanmış olup, 2005 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Bu kanunla, belediyelere kente yapılan hizmetler kapsamında geniş yetki ve görevler verilmiştir fakat, yeterli mali kaynaklara sahip olunamamasından bu fonksiyonlar yerine getirilememiştir. Belediyelerin görevleri olarak kabul edilen 15’inci maddeye bakıldığında, çocukların korunması ve dolaylı bir şekilde çocuk suçluluğunun önlenmesine ilişkin eğitim, sağlık, kültür, sosyal yardım ve barınma konularında

belediyelerin sorumluluğu yer almaktadır. 1950'li yıllardan itibaren nüfus artışının hızlanması, kırsal alanlardan kentlere doğru yaşanan göç hareketleri ve buna bağlı olarak kentlerin karmaşık bir yapı halini alması belediyeleri kentsel altyapı çalışmalarına yönlendirmiştir (Tekeli, 1983: 15).

03.07.2005 tarihinde resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan Çocuk Koruma Kanunu'nun İkinci Bölüm olan Cumhuriyet Savcılığı ve Kolluk başlık adı altında suçlu çocukların yeniden suça yönelmesini engellemeye yönelik maddeler yer almaktadır. Örneğin, 29. Maddede Cumhuriyet Başsavcılıklarında bir Çocuk Bürosu kurulması ve sonraki maddelerde görevleri şu şekilde belirtilmiştir:

1) Tedbir alınması gereken çocuklar hakkında herhangi bir erteleme veya gecikme olmadan harekete geçmek,

2) Korunma ihtiyacı olan suç mağduru veya suça sürüklenmiş çocuklardan yardıma, eğitime, işe, barınmaya ihtiyaç duyan veya uyum problemi yaşayanlara gereksinim duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere konuya ilişkin kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde hareket etmek,

3) Hakkında koruyucu ve destekleyici önlem alınmasına ilişkin karar, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onaylanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilir. Denetim altına alınan çocuğa ilişkin Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğü tarafından bir denetim görevlisi görevlendirilir.

Denetim görevlisinin çocuğun kişisel özellik ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak çocukla iletişim kurması onun tekrar suça yönelme ihtimalini azaltan etkenlerden biri olacaktır. Çünkü, çocuk önemsendiğini hissederek toplum içerisinde kendini daha rahat ifade edecek, daha kısa sürede toplumla bütünleşebilecektir. Denetim aşamasında çocuğun aile yaşamı, eğitim hayatı, iş ve sosyal çevreye uyumunu sağlamasına yardımcı olmak amacıyla onu desteklemek, gerektiği zaman önerilerde bulunmak; çocuğa eğitim, iş, ona destek olabilecek kurumlar, sahip olduğu hakları kullanma konusunda önerilerde bulunulup rehberlik edilir. Denetim görevlisi, çocuğun kaldığı mekânları ve iletişim halinde olduğu kişileri ziyaret ederek çocuğun aile ve çevresiyle olan ilişkileri, eğitim ve iş durumunu, boş zamanını nasıl ve ne şekilde değerlendirdiğini gözlemler (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

1990 yılında kabul edilen “Riyad İlkeleri” olarak da isimlendirilen “Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri” kapsamında çocukların suç davranışına yönelmesini önlemek için ulusal, uluslararası ve bölgesel nitelikte bakış açıları ve stratejilere ihtiyaç duyulduğu belirlenerek, her çocuğun ücretsiz eğitim, temel kişi hak ve hürriyetlere sahip olduğu onaylanmaktadır. Kendi başına bırakılan, ihmale maruz kalan, istismara uğrayan, madde bağımlılığına sürüklenen, toplumsal risklerle karşı karşıya kalan çok sayıda çocuk olduğu belirtilerek suçluluğun engellenmesi ve toplumun refahı yönünde belirlenen politikaların sağlamış olduğu faydalara dikkat çekilmektedir (Riyad İlkeleri, 1990). Türkiye’nin de uluslararası bu sözleşmeyi imzaladığı bilinmektedir.

Riyad Temel İlkeler kapsamında çocuk suçluluğunun önlenmesinin suçun genel anlamda önlenmesi bağlamında özlü bir öge olduğu belirtilmiştir. Çocuklar toplum içerisinde yasalara uygun ve yararlı faaliyetlere yönelerek suç teşkil etmeyecek bir anlayış kazanabilirler. Çocukların suç davranışlarına yönelmemesi için tüm toplumca uyum içerisinde gelişimi sağlanmalıdır. Aynı zamanda, eğitim hayatında gözlemlenen özellikle suça eğilimi olup tehlikede bulunduğu anlaşılan sosyal risk grubunda yer alan çocukların kişisel gelişimleri güvence altına alınarak bir destek ekibi oluşturulmalıdır.

Yine 1990 yılında “Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları” ise (Havana Kuralları) kabul edilmiştir. Bu sözleşme, özgürlüklerinden mahrum bırakılacak olan çocukların tutulacakları yere giriş, sınıflandırma ve yerleştirme; fiziki çevre koşulları, kalacakları mekân, eğitim, mesleki öğrenim ve çalışma, eğlenme, din, sağlık bakımı, hastalık, kaza veya ölümün detaylı bildirim, fiziksel kısıtlama ve güç kullanma sınırları, disiplin uygulama kuralları ve topluma geri dönüş gibi konuları kapsamaktadır (Havana Kuralları, 1990). Bu sözleşme, çocuğun tutuklandığı andan tahliye sürecine kadarki geçecek olan süre boyunca ona gerekli manevi ve fiziki şartların sağlanmasını amaç edinmiştir.

Belediyeler, çocuk suçluluğunu önleme konusunda onlar için geliştirilecek programlar ve sosyal olanaklar açısından önemli bir konumdadır. Sosyal belediyecilik prensiplerinin bir gereği olarak, belediyelerin kentteki ekonomik, sosyal, kültürel gibi birçok yönden dezavantajlı aileler arasında çoğunluğu oluşturan çocukların kentsel hayata uyum sağlaması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve

onların suç davranışlarına yönelmesine sebep olan etkenleri belirleyerek bunlara yönelik tedbirler alınması noktalarında önemli derecede görev ve yetkileri ortaya çıkmaktadır (Söyüt, 2017: 407). Büyük şehirlerde çocukların suç davranışlarına yönelmesi de daha sık rastlanılan bir durum olmasıyla birlikte Ankara'da da suça sürüklenen çocuk sayısında hızlı bir artış yaşanmaktadır (TÜİK, 2017).

Konuya ilişkin Ankara Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı bünyesinde 24 çocuk kulübü yer almaktadır. 2015 yılında bu kulüpler aracılığıyla çocukların olumsuz davranışlara yönelmelerini engelleme, gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde devamı için desteklemelerde bulunma, organize suç grupları tarafından istismar edilmelerini, sigara, alkol, madde bağımlılığı gibi alışkanlıklar edinmelerini önleme konularında 153.483 çocuğa hizmet verilmiştir. Ekonomik zorluklar nedeniyle çalışmak mecburiyetinde kalan 8-15 yaş arasındaki çocukların eğitimlerine devam etmelerini sağlamak amacıyla kurulan Sokakta Çalışan Çocuklar Merkezi'nde kültürel, sosyal, sağlık, eğitim, spor, beslenme ve psikolojik destek hizmetleri verilmektedir. 1993 yılında kurulan bu merkezde 2015 yılında 875 çocuk üye yer almaktaydı. Kent yaşamında güvenli bir şekilde çalışmalarına ortam sağlayan merkez çocukların suça sürüklenmelerini veya eğilimlerini de önlemek amacıyla onları takip etmekteydi. Sosyal hizmet uzmanları suça itilme potansiyeli olan çocuk grubuna ise bu merkezde özel danışmanlık ve eğitim hizmetleri veriyorlardı. 2015 yılında 61 çocuğun koruma altına alındığı 70 çocuk kapasiteli 12 Çocuk Koruma Evinde de aile yoksunluğu yaşayan çocuklar topluma uyum problemi yaşamadan her türlü ihtiyaçları giderilerek davranış bozukluğu oluşumunun ve suça yönelmelerinin en alt seviyeye düşürülmesi için çaba gösterilmiştir. Ayrıca, merkez içerisinde çocuk danışmanlığı, aile danışmanlığı ve öğrenci koçluğu birimleri bulunmaktadır. 2015 yılı içerisinde alanında uzman kişiler tarafından 494 aileye toplam 958 seans danışmanlık hizmeti verilmiştir (Ankara.bel.tr, 2016).

Bu danışmanlık hizmetleri kapsamında, pozitif psikoterapi, bilişsel davranış terapisi, EMDR gibi bilişsel teknikler kullanılarak suç davranışında bulunmuş veya suç işleme riski altında bulunan çocukların ve ailelerinin rehabilite edilmelerine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Söyüt, 2017: 409).

Türkiye'de suçluluğunun önlenmesine ilişkin çocuklara yönelik yeterli program bulunmadığı görülmektedir. 1980'li yılların sonundan itibaren birçok ülkede risk altındaki çocuklar için rekreasyon faaliyetleri ve bunlar arasında rekreatif spor

önemli bir yer tutmaktadır. Bu program çocukların suç eylemleri, şiddet veya madde kullanımı gibi yanlış davranışlara yönelmesini engellemek amacıyla serbest zaman içerisinde gerçekleştirilen keyif verici bir uğraş kapsamındaki etkinliklere katılımını sağlama amaçlıdır. Ülkemizde rekreasyonun suç davranışlarını önlemek gibi toplumsal amaçlar için kullanımı yaygın değildir (Yaman ve Arslan, 2009: 449-450).

3.13.2. Türkiye’de Suçlu Çocukların Topluma Kazandırılmasına Yönelik Çalışmalar

Öncelikle, çocuk suçluluğunun dört aşamada ele alınabileceği söylenebilir. İlk aşamada çocukta suç davranışına yönelik hareketler ortaya çıkar. Bu aşamada aile başta olmak üzere arkadaş grupları, okul çevresi gibi sosyal çevre önemli bir etkiye sahiptir. Çocuğun suç olayına karışması veya suç davranışında bulunması aynı zamanda yargılanma süreci ikinci aşamada görülmektedir. Üçüncü aşama, tutuklama olarak ceza sürecinin başlamış olduğu aşamadır. Son aşama ise tahliye edildikten sonraki süreçte çocuğun yeniden toplumla bütünleşmesini sağlayacak yolların belirlenmesidir (Bal, 2005: 77).

Suç davranışında bulunan çocuğa ilk müdahale yapıldığı andan itibaren yeniden topluma kazandırılma süreci de onun için başlamıştır. Bundan dolayı, bu süreç esnasında çocuğun polis ve jandarmayla olan iletişimi, çocuğa olan yaklaşımları büyük önem taşımaktadır (Uluğtekin, 1991: 18).

Ülkemizde, çocuk suçluların topluma kazandırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştiren çocuk mahkemelerinin temel fonksiyonu suç davranışında bulunan ve suç davranışını gerçekleştirdiğinden şüphe duyulan çocukların yargılanması aynı zamanda bu çocukların korunması temel alınarak toplumla bütünleşmesi için tedbirler almaktır (Bal’dan akt. Şengül, 2012: 26).

Çocuğun fiziksel, psikolojik ve eğitimsel gereksinimlerini temel alan çocuk mahkemeleri suç işlemiş olan çocuğu cezalandırmaktan çok onun topluma kazandırılarak diğer insanlarla verimli ve sağlıklı iletişim kurabilmesi amacını taşımaktadır (Zastrow’dan akt. Şengül, 2012: 26).

Ülkemizde çocuk mahkemelerine ilişkin “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun”, 1979 Çocuk Yılı’nın da etkisiyle TBMM’de 2253 sayılı yasa olarak kabul edilmiş ve 21 Kasım 1979’da Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Ancak, bazı maddelerin değiştirilmesi ve kaldırılması

nedeniyle yürürlüğe girmesi 1982 yılında olmuştur. Fiilen çocuk mahkemelerinin kurulması ise 1987 yılının sonunda olmuştur (Uluğtekin'den akt. Şengül, 2012: 263). Çocuk mahkemeleri, çocukların yetişkinlerden farklı bir şekilde yargılanması amacını da taşımaktadır. Türkiye'de İstanbul ve İzmir'de üç, Ankara'da iki, Trabzon, Diyarbakır ve Kocaeli'nde bir olmak üzere 11 çocuk mahkemesi bulunmaktadır (Cankurtaran ve Öntaş, 2008: 25).

Çocuk mahkemelerinin kuruluş ilkelerinde; çocuğun gelişimini bütünüyle tamamlamamış olması nedeniyle gerçekleştirmiş olduğu suçtan tamamen sorumlu tutulmamalıdır. Çocuğa ilişkin adalet sisteminin asıl ve tek hedefi, onu rehabilite etmek olmalıdır. Çocuğa ait özel koşul ve ihtiyaçlar dikkate alınarak çocuk hakkında karara varılmalıdır. Yetişkin suçlulara uygulanan cezalandırıcı, katı ve karmaşık işlemler çocuklar üzerinde uygulanmamalıdır (Uluğtekin, 1994: 10). Suçlu çocuğa yetişkinlerden farklı bir hukuksal yaklaşım gösterilmesi aşamasında ise onların psikolojik ve sosyal özelliklerini dikkate alarak sorunlarını çözme anlayışına sahip olan yargıçlar tarafından yargılanmalıdır (Bal, 2005: 71).

Suç davranışında bulunmuş çocukların topluma yeniden kazandırılmasında “yeniden eğitim” de önemli bir yer tutmaktadır. Bu kavram, normalden sapan davranışlarda bulunan uyum problemi yaşayan çocuklara yönelik toplum olarak örgütlenerek hareket etme ve çaba harcanması gerektiğini belirtmektedir. Ülkemizde suça yönelmiş çocukların yeniden eğitimi düşüncesiyle ilk girişim 1932 yılında gösterilmiştir. İstanbul sokaklarında gündüzleri aç ve kıyafetsiz bir şekilde dolaşan, geceleri ise tünel başlarında veya köprü altında, yıkıntılar çevresinde yatan, bulaşıcı hastalıklara tutulmuş, ahlaki değerlere sahip olmayan çocuklar toplumsal bir sorun teşkil etmekteydi. 1932 yılında Galata'da bulunan “İskoç Mektebi” Valilik Özel İdaresi tarafından satın alınarak “Çocukları Kurtarma Yurdu” şeklinde oluşturulmuştur. Kurum başlangıçta 60'a yakın suça yönelmiş ve kimsesiz çocuk toplattırarak temel ihtiyaçları karşılanarak barındırılmıştır. Çocuklara küçük çapta belli zanaatlar da öğretilmiştir. Burada yaşamını devam ettiren çocukların topluma kazandırılması konusu bilinmemekle birlikte kurum 1939 yılında boşaltılarak ilkokula dönüştürüldüğü belgeleri yer almaktadır. Kayıtlar ise bu çocuklarının bir kısmının Çatalca'da bulunan yatılı okula bir kısmının ise Darülaceze'ye gönderildiğini göstermektedir (Yavuzer, 2018: 255).

Türkiye’de bugün 11-15 ve 15-18 yaşlarındaki tutuklu çocukların yeniden eğitilmesi amaçlı altı şehirde kurulan Çocuk Islah ve Cezaevleri yer almaktadır. Elazığ, Ankara, İzmir, Konya, Eskişehir ve Sinop illerinde bulunan kurumlardan üçü yalnızca 11 ile 15 yaş arasında olan çocukları kabul eden ıslahevleridir. 18 yaşından küçük suç davranışında bulunmuş çocukların kapalı bir mekan içerisindeki eğitimi ve cezalandırılması amacıyla kurulmuş olan ıslahevleri ilk olarak 1938 yılında Edirne’de kurulmuştur. 1940 yılında ise Ankara Kalaba’ya taşınan bu ıslahevi, 200 çocuk barındırmıştır. İslahevlerinde suç işlemiş çocukların toplumla uyumunu kolaylaştırmak için eğitim, iş ve zanaat sahibi olmaları konusunda imkânlar sağlanıp bu konuda çaba gösterilmektedir. Bu kurumlarda, çocuğun hangi alanda yeteneği olduğu belirlenerek o yönde kabiliyetlerini geliştirmek ve onun bir meslek sahibi olmasını sağlamak temel amaç olarak belirlenmiştir. Ankara Çocuk İslahevi de iş temelli kurulmuştur. 13 işkolunun yer aldığı kurumda 115 personel öğretim ve üretimle görevlendirilmiştir. Hükümlü çocuklar zamanla çırak, kalfa, usta olarak çalışırlar. Bakanlık tarafından belirlenmiş olan prim çalışan hükümlü çocuklara ödenir. Bu noktada, temel amaç çocuğun tahliyesinden sonra yaşamını kendisi devam ettirecek kadar bir zanaat öğretilmesi olmuştur (Yavuzer, 2018: 256).

Ankara’da Adalet Bakanlığı tarafından 1999-2004 yılları arasında Avrupa Birliği desteği ile yürütülen Çocuk Adalet Sisteminin İyileştirilmesi başlıklı proje yürütülmüştür. Projenin amacı suça sürüklenerek çocuk adalet sistemi içerisinde yer alan çocukların cezaevlerinde tutulmaları yerine toplumla iletişimini koparmadan rehabilite etmeyi öngören denetimli serbestlik mekanizmasının güçlendirilmesine yönelik hizmetler verilmesidir. UNICEF, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Türkiye Barolar Birliği ve Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı’nın içerisinde yer aldığı kurumlar tarafından yürütülmüştür. Çocuk Koruma Yasası’nın değiştirilmesi ve Denetimli Serbestlik Yasası’nın çıkarılması bu proje sonunda gerçekleşmiştir (<http://www.tcyov.org>).

Denetimli Serbestlik, suça itilmiş çocukların mahkemenin belirlemiş olduğu koşullar dikkate alınarak toplum içerisinde denetimli serbestlik görevlisinin gözetiminde bulunmasına izin vermektedir. Denetimli Serbestlik Görevlileri, mahkeme sürecinin dört aşamasında da yer alarak çocuğun adalet sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Görevlilerin çocuğu hizmetler sunan bir kuruma sevk etme veya davayı adli işlemler için mahkemeye sevk etme kararını vererek, şikâyetlerden

kabul aşamasında söz eder. Hüküm öncesi aşamasına gelindiğinde tutukluluk durumu veya serbest bırakılma kararlarına katılır. Yargılama sonrası sürecinde mahkemenin hükme karar vermesine yardımcı olur. Hüküm sonrasındaki aşamada ise denetimli serbestliğe alınan çocukların gözetiminde aktif rol oynar. Bu sistem ıslah konusunda umut vadetmesi açısından önemli görülmüştür (Bartollas ve Schmallegger, 2017: 390). Hakkında denetimli serbestlik kararı verilen çocuğun cezaevi deneyimi yaşamaması tahliye edildikten sonraki süreçte kendini toplumdan tamamen soyutlanma hissi yaşamamasını sağlamaktadır.

Çocuk suçluların topluma kazandırılması konusunda sivil toplum örgütleri de belli uygulamalar gerçekleştirerek bu konuda etkin rol üstlenebilir. Fakat, ülkemizde bu konuda yeterli sayıda sivil toplum örgütü bulunmamaktadır. 1985 yılında Dostlar Dayanışma Derneği olarak kurulan ve 1992 yılında Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı adı ile değiştirilen vakıf çocuk suçluların tutukluluk sürecinden tahliye sürecine kadar olan aşamada onların psikolojik yönden en az zarar görmeleri için faaliyetler yürütmek amacıyla kurulmuştur. Aynı zamanda suça karışma potansiyeli olan çocuklar için de belli hizmetler gerçekleştirmiştir. Bu vakıf, 1986 yılında çocukların kalmış olduğu Bayrampaşa Hapishanesine girerek çocuklarla atölye çalışmaları yapmışlardır. Bu etkinlikler sayesinde çocukların hem kendi aralarında oluşan hem de kurum idaresiyle olan çatışmalarında azalmalar görülmüştür. Vakıf, tutuksuz olarak yargılanan çocukları da Gençlik Merkezi Programına yönlendirmiştir. Şiddet duygusunu yoğun yaşayan ve sürekli çatışma eğiliminde olan veya aile üyelerinden biri suça karışmış olan çocuklar bu programa yönlendirilirler. Bu merkezde yer alan faaliyetler ise üniversitelerin ilgili alanlarında okuyan öğrencilerin almış oldukları gönüllü eğitimiyle çocuklarla geçirdikleri bir saat ile gerçekleşiyordu (<http://www.gazetekadikoy.com>). Vakfın gerçekleştirmiş olduğu bu etkinlikler suç davranışında bulunmuş çocuğun yaşadığı olayın üzerinde bırakmış olduğu olumsuz etkiyi en kısa sürede üzerinden atıp topluma kazandırılmasına yardımcı olacaktır.

Ülkemizde, 12 yaşını doldurmuş olan her çocuk indirilmiş ceza uygulaması olsa bile cezai sorumluluğa sahip olup cezaevine girme durumu vardır. Bu bağlamda, suça sürüklenmiş olan çocukların korunması, iyileştirilmesi ve yeniden toplumla bütünleştirilmesi cezaevi koşullarına bir kez bile maruz kalan çocuk için zor bir durum halini alacaktır. Bunun nedeni ise tutuklanan çocukların yetişkinlerin

bulunduğu cezaevine yerleştirilmeleridir. Türkiye’de çocuklara ilişkin ıslah sisteminde bu uygulamanın suçlu çocuğun toplumsal hayata yeniden uyumunu zorlaştıran faktörlerin başında geldiği söylenbilir. Çocuğun yetişkin suçlularla aynı ortamda kalması yeni suç türleri öğrenmesine, kötü alışkanlıklar edinmesine neden olmaktadır (Işıkta, 1996: 211-212). Bundan dolayı, çocukları yetişkinlerin bulunduğu cezaevine yerleştirmek yerine onların psikolojik ve sosyal açıdan destek görebilecekleri aynı zamanda eğitim hayatlarından uzaklaşmamaları için çalışmalarda bulunan kurumlar oluşturularak toplumsal yaşama uyum süreçleri hızlandırılabilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Suç davranışlarının faillerinin çocuk olduğu durumlar incelendiğinde biyolojik, psikolojik ve sosyolojik faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. Zekâ geriliği, epilepsi (sara) gibi kalıtsal hastalıkların toplumsal yaşama uyum problemleri ortaya çıkardığından bu hastalıkların görüldüğü çocuğun suç davranışına yönelme ihtimalinin daha yüksek olduğu düşünülmesinin yanı sıra bir süre sonra bu düşünce önemini kaybederek yalnızca doğuştan olan eksikliklerle suç davranışını ilişkilendirmenin yanlış olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır. Türkiye’de kalıtsal hastalıklar ve suçluluk arasındaki bağlantıyı incelemek için araştırmalar yer almamaktadır. Biyolojik faktörler çocuğun suça sürüklenmesindeki etkenlerden biri olarak düşünülürken suç psikolojik ve sosyolojik faktörler bağlamında daha fazla incelenmiştir. Örneğin, kişilik bozuklukları karmaşık duygular hissedilmesine neden olmaktadır. Bu durum yanlış ve doğrunun ayırt edilmesini zorlaştırmakta, suç davranışına yönelme ortaya çıkmaktadır. Sosyolojik açıdan incelendiğinde toplumsal bir problem olan suç olgusu birbirine iki zıt kavram olan çocuk ve suç olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmalar sonucunda çocuğun içinde bulunduğu aile yapısı çocuğu suça sürükleyen en önemli etken olarak görülmektedir. Çocuğun davranışları küçük yaşlardan itibaren şekillenmeye başlamakta ve bu süreçte anne ve baba en önemli rolü üstlenmektedir. Bir başka ifadeyle, çocuğun suç davranışına yönelmesinde aile belirleyici faktör olarak kabul edilmiştir. Aile içerisindeki etkileşimin zayıf olması; çocuğa gerekli ilginin gösterilmemesi ve düşüncelerinin dinlenilmeyip önem verilmemesi onun duygusal açıdan boşluk hissetmesine neden olmaktadır. Bu aile yapısı içerisinde yetişen çocuk diğer çocuklarla karşılaştırıldığında suç işlemeye daha yatkın olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, aile içerisinde suç işleyen anne, baba veya kardeş olması çocuğun suç olaylarına öğrenme yoluyla karıştığı durumları da yer almaktadır. Çocuğun yaşı ilerledikçe aile toplumsallaşma sürecindeki rolünde etkisini kaybetmeye başlayacaktır. Bu noktada, çocuğun içerisinde yer aldığı arkadaş grubu devreye girmektedir. Özellikle, çete görünümündeki gruplar suça yönelmede olumsuz etkilere sahiptir. Ülkemizde çocuk çeteleri sık rastlanan bir olgu olmamakla birlikte oyun arkadaşlığı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Çocuk, bağlılık duygusu beslemiş olduğu grup içerisinde suça yönlendirecek davranışlarda bulunan çocukların da yer almasıyla gurur ve statü elde edeceği duygusuna kapıldığından suç işlemeye yatkın hale gelmektedir. Kırdan kente

olan göçler sonucunda zor ekonomik koşullar altında yaşamına devam etmek de çocuğu doğrudan suça iten faktör olmasa da suç işlemeye elverişli ortam oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Genellikle gecekondü bölgelerine yerleşen ailelerin yaşadıkları bölgede toplumsal kontrolün bulunmaması çocuğun üzerinde toplumsal bir baskı hissetmeden suç davranışına yönelmesine neden olmaktadır. Ayrıca, ailesinin ekonomik problemleri nedeniyle eğitime devam edemeden para kazanma çabası içine giren çocuklar nitelik gerektirmeyen her türlü işin içerisine girmektedir. Bu çocukların dilencilikten başlayarak mala ilişkin suçlara kadar her türlü suça karışma ihtimalleri yüksektir. Bu ortamlarda bağımlılık yapan madde kullanımına alışma durumları da olan çocukların suç olaylarına karışmalarına da rastlanmaktadır. Ülkemizde görülen kan davaları da çocuklara küçük yaştan itibaren intikam duygusunu aşılıyarak cinayet suçu işlemesine sebep olmaktadır.

Üzerinde durulması gereken nokta ise çocuğun suç davranışında bulunduğu andan itibaren tahliye sürecine kadar yetişkin bir kişiden farklı olduğu göz önünde bulundurularak yaklaşımlarda bulunulmasıdır. Çocuğun suç işlemesinin bilerek ve isteyerek olmadığı durumların çoğunlukta olduğu yani çocuğun suça sürüklendiği düşünüldüğünde onun ceza almasını değil, ıslah etme yollarını arayarak toplumla iletişimi kaybetmemesi ve yeniden suça yönelmemesi sağlanmalıdır. Öncelikle, çocuğun suç davranışına yönelmemesi için aile en büyük rolü üstlenmelidir. Çocuk, toplumsallaşma sürecini sağlıklı bir şekilde geçirip yaşamına yön vermesi anne babasının ona göstermiş olduğu ilgiyle yakından bağlantılıdır. Örneğin; saldırganlık davranışı olan çocuk ailesi tarafından fark edilip önlem alınması onun ileriki süreçte suç davranışına yönelme ihtimalini ortadan kaldıracaktır. Diğer bir konu ise, aile içerisinde kendini rahat bir şekilde ifade edemeyen, ailesi tarafından önemsendiğini hissetmeyen çocuk uyumsuz davranışlar göstererek kendisinin fark edilmesini sağlamaya çalışır. Bu davranışların da suça dönüşme ihtimali bulunmaktadır.

Çocuğun suç davranışında bulduktan sonraki süreçte ise öncelikle İl Emniyet Müdürlüklerine bağlı Çocuk Şube Müdürlükleri her açıdan donanımlı olarak alanında uzman ekipler tarafından çocuğa yaklaşımları sağlanmalıdır. Çocuğun içinde yaşadığı durumun zorluğunu bilerek onun psikolojik açıdan zarar görmesini önlemeye yönelik tedbirler alınarak işlemler buna göre gerçekleştirilmelidir. Bunun yanı sıra, çocuğun hem tutukluluk hem de yargılanma aşamasında olumsuz durumlarla karşı karşıya gelmemeleri için çocuk mahkemelerinde duruşmaların en

kısa sürede bitirilmesine çaba gösterilmelidir. Tutukluluk süreci boyunca çocukların birbiriyle olan tartışma, sözlü ve fiziksel şiddet gibi durumları önlemek amacıyla onların enerjilerini kendilerine fayda sağlayacak şekilde kullanabileceği etkinlikler düzenlemek gerekmektedir. Ayrıca, suç davranışında bulunmuş çocuğun ne tür bir suç işlediği dikkate alınarak cezalarını ıslahevi dışında psikolojik ve sosyal gelişimlerine zarar vermeyecek mekânlarda çekmeleri konusunda yasal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Böylelikle, çocuklar tahliye olduktan sonraki süreçte toplumdan tamamen soyutlanma hissi yaşamazlar ve topluma uyum süreçleri daha kolay gerçekleşmiş olacaktır. Tahliye sürecinden sonra ailesi olmayan veya çocuğu suçta sürükleyecek bir aile ortamı olan çocuk için kalabileceği ortamlar çoğaltılmalıdır. Çocukların sorunlarını rahat bir şekilde dile getirebileceği uzman kişiler tarafından dinlenilerek topluma kazandırılma süreçleri hızlandırılmalıdır. Ceza sistemi çocukların yeniden toplumla uyumunu sağlayacak bir sistem şeklinde olmalıdır. Bu bağlamda, çocuk mahkemeleri çocukları yargılayacak hakimler ve ıslahevleri bu amaç doğrultusunda yaklaşımlarda bulunmalıdır.

Suç davranışında bulunmuş olan çocukların topluma kazandırılmalarını kolaylaştırmak amacıyla çocukları yetişkinlere ait olan adalet sisteminin dışarısında tutarak onların psikolojik ve sosyal açıdan zarar görmeleri engellenebilir. Bu konuda öncelikli olarak çocuk mahkemelerinin sayısı artırılarak yargılanma aşamasında bir kez ve etkin bir şekilde çocukların ifadeleri alınmalıdır. Konuyla ilgili birçok kez görüşmeler yapılması çocuğun olayın etkisinden çıkamamasına ve rehabilitasyon sürecinin daha zor bir şekilde ilerlemesine neden olacaktır. Suça sürüklenmiş olan çocuğun iyileşmesi amaç edinilerek ceza verilmesi sonucu cezaevlerine yerleştirilmesi yerine ıslah evlerinin çok sayıda olması sağlanarak bu kurumda topluma kazandırılmaları için etkinlikler düzenlenmelidir. Örneğin, çocuklarla ilgilenecek uzman ekip kurularak her birinin ilgi alanı belirlenmeli ve eğitim hayatından tamamen uzaklaşmamaları için bu yönde eğitimler almalıdırlar. Bunun yanı sıra, çocukları çeşitli spor dallarıyla uğraşmaları ve sanatsal faaliyetlere katılmaları sağlanarak enerjilerini olumlu yönde kullanmaları sağlanmalıdır. Uygulanacak olan bu yöntemler çocuğu bir daha suç davranışına yönlendirecek sebepleri ortadan kaldırmakla birlikte topluma uyum sürecini de hızlandırarak suçlu psikolojisini en kısa sürede üzerinde atmasına yardımcı olacaktır. Çocuğun tahliye sürecinden sonra da denetim ve takip sürecinin devam etmesi onu yeniden suçta

sürükleyecek ortamlardan uzak olup olmama durumunun kontrol edilerek gönderilmesi, psikolojik ve sosyal açıdan desteklenmesi hayatında derin izler bırakan bu suç olayını en kısa sürede unutmasını sağlayacaktır. Çocuğun suç davranışını hiç deneyimlememiş olmasında ise yetişmiş olduğu aile ortamı en önemli faktör olduğundan anne ve babalar çocuğuyla sağlıklı iletişim kurmaları ve onlar için doğru rol model olmaları konusunda bilinçlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Alacakaptan, U. (1975). *Suçun Unsurları*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları Ankara: Sevinç Matbaası.
- Arabacı, L. Taş, G. Dikeç, G. (2017). Çocuk ve Ergenlerde Madde Kullanımı, Suça Yönelme, Ruhsal Bozukluklar ve Hemşirelik Bakımı. *Bağımlılık Dergisi*. 18(4):135-144.
- Arblaster, A. (1975). What is Violence, in Ralph Miliband & John Saville (eds.), *The Socialist Register*, London Press.
- Atalay, İ. (2007). Osmanlı Ceza Yargılaması Usulü Hukuku Üzerine Bir Deneme. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (239-272).
- Avcı, M. (2008). Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma: Çocukların Suça Yönelmesinde Etkili Olan Toplumsal Nedenler ve Çözüm Önerileri. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (50-72).
- Avcı, M. (2009). *Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Erzurum İli Örneği)*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Aydoğan Y.- Aydoğan D. (2004). Suça Yönelmiş Çocukların Tahliye Sonrası Toplum Kazandırılması. *Aile ve Toplum Dergisi*. 2(7).
- Bal, H. (2003). *Hukuk-Hukuk Sosyolojisi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi.
- Bal, H. (2005). *Kuramsal Çerçeve: Çocuk Suçluluğu*. Isparta: Fakülte Kitapevi.
- Bartollas, C. and Schmallegger, F. (2017). *Juvenile Delinquency*. Didem Yücel, Burak Gönültaş (çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a new modernity*. London: Sage Publishing.
- Berber, N. (2015). *Türkiye’de Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikası Analizi: İstanbul Örneği*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Beşe, E. (2006). Suç İstatistiklerinde Karanlık Sayı ve Mağdurun Rolü, H.İ. Bahar (2006) *Suç Mağdurları*. Ankara: Adalet Yayınevi.

- Bilgin, R. (2009). Diyarbakır'da Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(27):232-244.
- Borlandi, M., Boudon, R., Cherkaoui, M., Valade, B., (2005). *Sosyolojik Düşünce Sözlüğü*. Berna Akkıyal (Ed.) Bülent Arıbaş (Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bowlby, J.,(1953). *Child Care and the Growth of Love*, Penguin Books Press.
- Brantingham, P. J. and Faust, F. L. (1976). A Conceptual Model of Crime Prevention, *Crime and Delinquency*, London: Sage Publications.
- Budak, S.,(2003). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi.
- Cankurtaran, Ö. (2008). Çocuk Adalet Sistemi ve Çocuk Polis İlişkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 19(2):21-37.
- Ciongaru, E. (2014). *Jurisdictional control-social control of public administration*. Supplement Press.
- Civiloğlu, A.S. (2007). Yozlaşan Toplumların Eseri: Çocuk Suçlular ve Çocuk Suçları. *Hukuk Gündemi Dergisi*. (62-67).
- Clerkson, C.M. (1984). *Criminal Law: Text and Material*, London: Sweet and Maxwell Press.
- Cohen (1982). *Images of Deviance*. New York Press.
- Coşar, Y. (2005). Kentleşen Türkiye'de Çocuk Suçluluğu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. (281-327).
- Çayköylü, A. (2006). Çocuklar, Suç ve Şiddet, *Çocuk ve Suç: Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu*, Şule Erçetin (ed.), Ankara: Hegem Yayınları.
- Çocukların Ceza Hukukundaki Yeri ve Çocukların Korunması: Uluslararası Sözleşme ve Protokoller. https://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/sunumlar/ym_4/Akarca.pdf (Erişim: 22.02.2019).
- Çocuktan Suçlu Olmaz. (2014, 19 Haziran). *GazeteKadıköy*.

- Dahlberg, L.L., Krug, E.G. (2002). *Violence- A Global Public Health Problem, World Report on Violence and Health*, Etienne G. Krug et al.,(eds.) World Health Organization, Geneva.
- Develioğlu, F. (2003). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, İstanbul: Aydın Kitabevi.
- Dewey, J. (1899). *The School and Society*, University of Chicago Press.
- Dinler, V. (2006) “Mağdur Kavramına Çok Yönlü Yaklaşım”, H.İ. Bahar (2006) *Suç Mağdurları*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Dolgun, U. (2008). *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu (Küreselleşen Dünyada Gözetim, Toplumsal Denetim ve İktidar İlişkileri)*, İstanbul: Ötüken Neşriyat Yayınevi.
- Dönmezer, S. (1982). *Kriminoloji*. Ankara: Beta Basım Yayım.
- Durkheim, E. (1952). *Suicide* (Londra: Routledge and Kegan Paul). Özer Ozankaya (Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Durkheim, E. (1958). *Saint Simon and Socialism*. Londra: Routledge Press.
- Ediz, A.-Türe, H. (2015). Ankara İlinde Çocuk Suçluluğuna Yönelten Sebeplerin Çııd Analizi ile İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 54(14):247-250.
- Erten, Y. Habil ve Kabil: Doğan İlk İnsanla Ölen İlk İnsanın, Öldüren İlk İnsanla Öldürülen, İlk İnsanın İlişkisi Üzerine <http://psikomitoloji.com/attachments/article/79/habil.ve.kabil.pdf> (Erişim tarihi: 12.04.2019).
- Evcim, H. (2011). *Sosyolojik Açıdan Afyonkarahisar İlinde Suç ve Suçluluk: Yaralama ve Cinayet Suçları*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Fişek, A., Çiner, C., Akpınar, T. (2008). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 57(2): 6-18.
- Gander, M.J. ve Gardiner H.W. (2010). “Çocuk ve Ergen Gelişimi”, Ankara: İmge Kitabevi.

- Geleri, A., Bahar, İ. (2013). *Suç Sosyolojisi*. Aytekin Geleri (Ed.), *Suç Mağduriyeti* (s. 138-164). Eskişehir.
- Gibbons, D. C. (1970). *Delinquent Behavior*, Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey Press Association.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gilling, D. (1996). "Policing, Crime Prevention and Partnerships", in F. Leishman, B. Loveday and S. P. Savage (eds.), *Core Issues in Policing*, London: Longman Publishing.
- Gladstone, T., (1980). *Co-ordinating Crime Prevention Efforts*, London: HMSO Publication.
- Göcek, G. (2009). *Suç Faili Olan Çocuklar Açısından Çocuk Suçluluğu ve Çocuklara Uygulanan Ceza ve Güvenlik Tedbirleri*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Gökmen, S.H. (2008). Çocuk Dostu Kentler Oluşturmak. *Mimarist Dergisi*, 28, 49-55.
- Gökpinar, M. (2007). Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Çocuk Suçluluğu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 20(72): 206-233.
- Gölcüklü, F. (1962). *Türkiye’de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınevi.
- Göver, İ. ve Şenol, D. (2017). Crime As a Social Fact: A Sociological Analysis. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7(2), 192-208.
- Güçlü, İ. ve Akbaş, H. (2016). *Suç Sosyolojisi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Güçlü, İ. ve Akbaş, H. (2016). *Suç Sosyolojisi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hamon, H. (2006). Avrupa Hukuku’nda Çocuk ve Genç Adalet Sistemi. Çocuk ve Genç Adalet Sistemi Sempozyumu, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, (51-78).
- Harris, J. (1980). *Violence and Responsibility*. London: Routledge & Kegan Paul Publishing.

- Hendrick, H. (1994). *Child Welfare: England 1872-1989*. London: Routledge Press.
- Henry, S. and Lanier, M. M. (2001). *What is Crime? Controversies Over The Nature of The Crime and What To Do About it*. USA: Rowman and Littlefield publishers.
- Hipp, E. (2000). *Understanding the Human Volcano: What Teens Can Do about Violence, illustrations by L. K. Hanson*, Minnesota: Hazelden Information & Educational Services.
- Hoghugh, M. (1983). *The Delinquent: Direction for Social Control*. Cambridge University Press.
- Illick, J. (1974). Children Rearing in Seventeenth Century England and America, in Lloyd deMause, (ed.), *The History of Childhood*, New York: The Psychohistory Press,
- Işık, H. (2006). Çocuk Suçluluğu ve Okullar ile İlişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 7(2): 287-299.
- Işıқтаç, Y. (1996). Sosyolojik Açıdan Çocuk Suçluluğu ve Bir Hukuk Devleti Olan Türkiye’de Devletin Cezalandırma ve Yetkisini Kullanış Biçimi, Uygulama Esasları. Hayrettin Ökçesiz (Ed.) *Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arşivi, İstanbul*.
- İçli, T.G. (1993). *Türkiye’de Suçlular: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Jahic, G. ve Akdaş, A.A. (2007). Uluslararası Suç Mağdurları Araştırması: İstanbul Hane Halkında Suç Mağduriyeti. *TUBİTAK SBB Proje Raporu*. (Proje No: 104K100).
- Jaspers, K. (2015). *Suçluluk Sorunu*, Çev. A. Emre Zeybekoğlu, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Jones, H. (1965). *Crime in a Changing Society*, Penguin Books Press.
- Kahraman, F. (2016). Zygmunt Bauman’da Toplum ve Toplumsal Düzen Kavramsallaştırması. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6 (2), 395-404.

- Kant, I. (1995). *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi*. M. Tunçay (Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Keiser, G. (1991). *Victim Related Research at the Max Planck Institute: Victims and Criminal Justice*, Freiburg Press.
- Kluckhohn, C. (1962). *Values and value orientations in the theory of action: an exploration in definition and classification*. Parsons T. And Shils E. (Edts.). *Toward a general theory of action* (s.388-433). Cambridge: Harvard University Press.
- Koç, B. (2011). *Okullarda Şiddet*. İstanbul: Eyazı Yayınları.
- Kunt, V. (2003). *Çocuk ve Suç* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kunt, V. (2003). *Suç ve Çocuk*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Küt, D. (2006). *1997-2004 Yılları Arasında Güvenlik Birimlerine Gelen/Getirilen Çocukların Durumlarının İrdelenmesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mangır, M. (1992). *Ankara Kalaba Çocuk İslahevinde Bulunan Suça Yönelmiş Çocukların İşledikleri Suç Türleri ile Uyum Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.
- Marsh, (1986). *Sociology in Focus: Crime*. New York Press.
- Marsh, R. (1986). *Sociology in Focus, Crime* New York Press.
- Marsh, R.(1987). *Crime*. New York Press.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. O. Akınbay ve D. Kömürcü (Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Muş, E. (2016). *Kriminoloji: Suç Teorileri ve Uygulamalar*. Ankara: Karınca Yayınları.
- Mutlu, A. (2007). Türkiye’de Çocuk Suçluluğu Önleme Konusunda Yerel Yönetimlerin İlke ve Politikaları. 38. *Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara*.

- Öcal, A.-Özalp, A. (2015). *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Bilgiler: Çocuk Suçluluğu*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ögel, K. (2014). *Çocuk, Suç ve Bireyselleştirilmiş İyileştirme: Çocuk ve Ergenlerde Suç İşleme Riskini Etkileyen Faktörler Dünya Literatürüne Bir Bakış*. Çocuklar İçin Adalet Projesi, Ankara.
- Önder, A. (1992). *Ceza Hukuku Dersleri*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Önkal, G. Sarı, Ö. (2013). *Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi: Temel Kavramlar ve Tartışmalar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özer, F. (2008). *Çivi Yazılı Hukuk Metinlerinde Suç ve Ceza*. Pamukkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Özkök, P. (1996). *Çocuk Suçluluğunun Nedenleri ve Alınması Gereken Tedbirler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Parkins, R.M. (1975). *Criminal Law*. Brooklyn: Foundation Press.
- Plumb, J.H. (1971). The Great Change in Children, *Horizon*, Vol.13, No:1, Winter.
- Popa, V., Dragan,, I. and Lepadat, L. (1998). *Legal psychosociolog*. Bucharest: Lumina Lex Publishing House.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. Kemal İnal (Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Rocher, E. M. (1997). *An Educator's Guide to Violence in Schools*, Canada: Canada Law Book Inc.
- Rock, (2002). *Sociological Theories of Crime*, Maquire, Mike and Morgan, Rod and Reiner, Robert, (eds.) The Oxford Handbook of Criminology. Oxford: University Press.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
- Schwartz, S.H. & Bilsky, W. (1987). *Toward a Psychological Structure of Human Values*. Journal of personality and social psychology, 53 (3): 550-562.

- Sevük, H. (1998). *Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım*. Ankara: Beta Basım Yayım.
- Siegel, L., Senna, J. (1981). *Juvenile Delinquency, Theory, Practice and Law*. Minnesota Publishers.
- Sokullu-Akıncı, F. (1999). *Viktimoloji*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Sokullu-Akıncı, F. (2018). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Solak, A. Solak, Ö. (2015). *Gündelik Hayat Sosyolojisi Açısından Suç ve Suç Korkusu: "Giresun'da Suç Türlerinin Tespiti ve Suçların Önlenmesinde Uygulayıcı Kuruluşların Önemi Bölgesel Suçların Önlenmesinde Uygulayıcı Kuruluşların Önemi: Giresun Örneği* Solak, A. Solak, Ö. (Ed.) (s.475-485). Ankara: Hegem Yayınları.
- Söyüt, H.E. (2017). Çocuk Suçluluğu Karşısında Belediyelerin Rolü: Ankara Büyükşehir Belediyesi Üzerinden Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (395-413).
- Sözen, E. (2011). Sosyolojik Açından Çocuk Suçluluğu ve Paşakapısı Cezaevi'nde Bir Deneme. *Istanbul Journal of Sociological Studies*. (261-283).
- Sözer, A.- Lee, D. (2011). *Suç Önleme: Teori, Pratik ve Değerlendirme*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Sözer, A.M. (2003). Çocukluk ve Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(3): 179-185.
- Stone, L. (1964). *The Educational Revolution in England*,. Past and Present Press.
- Sutherland, E. H.-Cressey, D.R.- Luckenbill, D.F. (1992). *Principles of Criminology*. Lanham: A Division of Rowman and Littlefield Publishers.
- Sutherland, E.H. (1949). *White Collar Crime*. New York: Reinehart Press.
- Swingewood, A. (2014). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. Osman Akınbay (Çev.) İstanbul: Mesele Yayınları.
- Şafak, A. (1992). *Hukuk Başlangıcı Ders Kitabı*. Ankara: Feryal Matbaası.

- Şengül, H.A. (2012). *Ankara 1. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesinde Görülen Dava Dosyalarının İncelenmesi ve Çocuk Suçluluğunun Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Thomson, W.E. & Hickey, J.V. (1999). *Society in Focus*. New York: Longman.
- Thorne, B. (1993). *Gender Play: Girls and Boys in School*. New Brunswick, N.Y. : Rutgers University Press.
- Topçuoğlu, T. (2014). Çocuk Suçluluğu ve Gelişimsel (Risk-odaklı) Suç Önleme, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* (1),(217-226).
- Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı
- Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*. Ankara: Bizim Büro
- Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*. Ankara: Nadir Kitap.
- Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*. Ankara: Bizim Büro Yayınevi.
- Uluğtekin, S. (1994). *Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları*. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Utech, M.R. (1994). *Violence, Abuse and Neglect: The American Home*. New York: General Hall, Inc.
- Uzun, Z. (2015). *Suç ve Değer İlişkisi: Suça Sürüklenmiş Çocuklar Üzerine Bir Araştırma* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ürek, O. (2003). Toplumsal Düzen Oluşturmaya İlişkin Üç Yaklaşım: Kant, Popper ve Sartre, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 4, 43-51.
- Viano, E. (1975). *Victimology*. Massachusetts: Heath and Co. Press.
- Vito, G.F., Maash, J.R., and Holmes, R.M. (2007). *Criminology: Theory, Research and Policy*. Sudbury: Jones and Bartlett Publishers.

Winslow, R.W. (1972). *The Emergency of Deviant Minorities, Social Problems and Social Change*. California: Consensus Publishers.

Yaman, M.-Arslan, S. (2009). Çocuk ve Gençlik Suçlarının Önlenmesinde Rekreatif Sporlar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 6(1):446-459.

Yavuzer, H. (2018). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

ÖZGEÇMİŞ

Hicran İkbâl Erciyas, 1993 yılında Yozgat'ta doğdu. İlköğrenimini Yozgat Cumhuriyet İlkokulu'nda, lise öğrenimini Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde tamamladı. 2012 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümünü kazandı. 2017 yılında bu bölümden mezun oldu. Aynı yıl Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında yüksek lisans yapma hakkı kazandı.

